



Pogled na Škrlático nad Vrati s snežišča pod Kredarico in Malim Triglavom



Aljažev stolp



Triglavsko koča S. P. D. na planoti Kredarice z Malega Triglava

PRIZORI S TRIGLAVA

FOT. F. KUNAVER in R. BADIURA

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

X.



burno nepotrpežljivostjo je bila čakala pred cerkvijo Meta, kdaj da se vrne iz Javorja Kocjan. Z upanjem je odganjala strah, ki ji je stiskal srce, in strah je odganjal upanje, s katerim jo je navdajala tiha molitev za srečen izid. Naposled se je primajal Kocjan z Janezom in komaj se je premagala Meta, da jima ni stekla naproti. Toda kazati je morala mirno dostojnost, dasi je hotelo razdraženo srce prebiti vznemirjene prsi. Za nobeno ceno ni hotela vprašati tega, česar se je tako bala in tako nadejala zvedeti.

Kocjan je pripovedoval, kako dobro da je jedel in pil, kako prijazna da je grajska gospoda, in prokoval, da se bo izpreverglo vreme, ker so ga davi tako bolele kosti. Kako ji je presedalo to govorjenje, kako je napeljevala besede na druge važne stvari! Brez uspeha. Mož je govoril, kar se je zdelo njemu važno, in Janez ni govoril nič. Koračil je vstric, len in malomaren, počasi, da se je zdelo Meti, da je v hoji in vedenju čisto podoben svojemu očetu. Za božjo voljo! Kakšna dolgočasna moža sta to! si je mislila nejevoljna in ju spremljala potrpežljivo. Roke so si že podajali v slovo, ko je vendar izpregovoril Kocjan: „Kaj sem ti že mislil povedati, Janez? Kdaj pa boš prevzel gospodarstvo? Zdrav in pridi kmalu! Prinesi tudi kaj denarja, ker pri hiši ga ni nič!“

Tako je zvedela Meta, da je vsa zadeva uravnana, prepis izvršen in Janez gospodar. Olajšalo se ji je srce in pomladna radost je vzcvetla v duši, da so ji zalesketale oči in zažarela lica. Pogledala je Janeza, ki je ostal miren in hladen. Kako se zna po-

tajevati! si je dejala. Nič ni izpremenil obraza na vprašanje, kdaj da prevzame gospodarstvo; samo z ramami je zmignil. In ko sta ostala sama, je gledal zamišljen v tla ali stran, da bi ga ne našle oči, ki so ga iskale, in hodil tih ob njeni strani. Stisnilo se ji je zopet srce in užaljeni ponos je zdramil jezo, ki spi poleg ljubezni. Pustila ga je, češ da jo čaka važen opravček, in hitela proč, da se ne bi bilo treba pozneje kesati hude besede.

„Počakaj, Meta, da pojdeva skupaj!“ je klical Janez za njo, ker je začutil, da jo je razžalil. Meta ga ni poslušala. To se je zdelo fantu, ki je bil začel premišljevat, ali naj bi se res vrnil domov in vzel Meto, nekakšno opravičevanje svoje premišljenosti. — Svoje glavna je. Kakšna šele postane! si je dejal in se pomiril.

Meta pa si je brisala solze in sklepala, da popusti vse skupaj, tvornico in Janeza, in se vrne k materi nazaj. Po vodi so bile splavale vse njene nade; zaman so bila vsa prizadevanja. Kaj je mar Janezu, da postane sam svoj gospodar! Celu nejevoljen je bil videti, kakor da bi se branil tega, po čemer je prej tolikanj hrepenel. Toda, oh! ne brani se on svojega doma, ne lastnega posestva, ampak nečesa drugega se brani, nekega bremena, neke obveze. Z bridkostjo se je zavedala, da je ona tisto breme in nekdanja obljuba tista obveza, iz katere se hoče on rešiti tudi na stroške svoje samostalnosti, če mora tudi ostati vse žive dni ubog delavec. Ali mu je dala ona kaj povoda? Ali si je sama količkaj kriva svoje nesreče? V spomin ji je stopilo zopet nedolžno občevanje z Arturjem in rdečica jo je polila, ne od sramu, ampak od nejevolje, če bi to mogel biti razlog krivičnemu vedenju, če bi ji mogel za-

meriti on, da se je prikupila ona proti svoji volji in kljubu vsemu nasprotovanju komu drugemu. Oh, moška krivičnost, ki išče povsod razlogov za opravičevanje svoje brezsrdnosti! Tako nesrečno se je čutila Meta, da je morala poiskati v tolažbo in pomirjenje tovarišico, še nesrečnejšo od sebe. Šla je Lojzi pomagat pri perilu.

Da ni šla domov ali k Jemčevim, za to je imela še poseben vzrok. Bala se je, da pride Artur za njo, ki bo zahteval kakšnih pojasnil; in mučen bi ji bil razgovor z mladeničem, ki si je bil vtepel v glavo nespametne misli in se jezi, kadar mu jih hoče kdo izbiti.

Res je prišel k Jemčevim ves razburjen Artur. Iskal je Janeza in Mete. Dobil je samo Drago, ki mu ni mogla nič povedati, kam da bi bila šla onadva.

„Kakor da bi se skrivala pred menoj,“ je dejal Artur. „Ali ste videli Janezovega očeta?“

„S petelinom? Seveda, in zdelo se mi je, da ni bilo vseč Janezu, da je prišel.“

„Ali veste, čemu je prišel?“

„Ne, mislim si pa lahko. Najbrž hoče vzeti sina s seboj zdaj, ko praznujejo delavci. Toda ne vem, če pojde Janez, ker čez delo on ne zabavlja, samo čez delavce.“ Dragica se je samozadovoljna namuzala; kar ji je prišlo na misel, kako nezadovoljen da je bil fant prve čase in kako zaman mu je prigovarjala pozneje Meta, da naj se vrne domov. Če ga ne drži ne kraj, ne delo, ne plača, ne družba, kaj ga drži?

„Ali Vi kaj veste, gospodična,“ je dejal Artur in pogledal Dragi v oko, „da bi bila Meta nekako nevesta Janezova?“

Draga je prebledela in molčala.

„Jaz tega nič ne vem,“ je dejala čez nekaj časa, ko je vprašal Artur zopet. Obema se je bil izpremenil glas in zopet je nastal molk. Draga je čutila, kako se ji trga beseda, in ta občutek ji je budil mučno misel, da sklepa Artur iz njene zadrege, da ona ne govori resnice, da ga slepi iz ozirnosti in v tolažbo. In vendar je govorila resnico. Seveda izražajo boječi ljudje resnico večkrat tako neodločno, da zbude sami sum in dvom, in laž se javlja često tako odločno, da naredi najboljši vtisk na sodnika. Sodbe po prvih vtiskih so zato tudi tako imenitne in tako krivične. Neodločna resnica se zdi napol laž, odločna laž vsaj napol resnica in neodločen človek je vedno siromak; laž mu škoduje in resnica mu ne pomaga.

Nejeveren je gledal Artur v oči Dragici in njo je popolnoma zmedel nezaupljivi pogled. Tako skrbno se je zaklepala pred nadležnimi mislimi in čuvstvi, da niti vedela ni natančno, zakaj da je prepadla. Zdaj naj pa tolmači kdo njeno izbeganoš po svoje in ugane te misli! Artur pa je mislil zares, da mu

prikriva deklica resnico, bodisi kot nadaljevanje in sklep dolgega varanja ali iz usmiljene prizanesljivosti. Premišljeval je nekaj časa, kaj naj bi storil, in gledal nem zdaj skoz okno, zdaj Dragi v izbegani obraz; naposled se je obrnil in šel. Z bridkostjo se je zavedel, kako krivo, koliko premilo je sodil ljudi.

Dragi se je smilil v srce in prav huda je bila na Meto in na Janeza, če sta bila res zgovorjena, če sta res toliko časa slepila ne samo Arturja, ampak tudi prijatelje, ki so jima zaupali.

Janeza pa je bil spomnil očetov prihod zopet uboge sestre Lojze. Bal se je, da ne bi srečal oče svoje izgubljene hčere, da ne bi česa zvedel o njej. Zanja bi bila to nova sramota, pomagalo ji ne bi nič. Kaj se briga oče za hčer! Samo on, brat, je ostal sestri, da brani njeno čast.

Da je Brnot redkokdaj doma, je vedel Janez. Saj je imel mož toliko dela z vodstvom stavke, ko je moral osrčevati malodušne, miriti razjarjene, brzdati nepotrpežljive, tolažiti na vse strani in razdeljevati pičle podpore med najrevnejše in najsilnejše. Skrbeti je bilo treba tudi za straže okrog tvornice, opazovati in poizvedovati, kaj da se godi po pisarnah, kaj menijo uradniki, kakšne volje da je ravnatelj.

Ko se je bil Janez poslovil od očeta in razprl z Meto, je šel hudovoljen nad Brnota. Enkrat ga bo menda vendar dobil doma! In če bo doma, bo sam doma; zakaj sestro je bil videl on na perišču.

Janez je potrkal na vrata in mož se je res oglasil.

Janez je vstopil. Lojzika je ležala v postelji in ga veselo pozdravila, Brnot je sedel za mizo in pisal. Prihod ga ni premotil. Ne da bi vstal izza mize ali pogledal, kdo da je prišel, je pisal naprej in samo vprašal, kaj da je posebnega.

„Ali veste, kdo sem jaz?“ je vprašal Janez trdo in stopil bliže.

Brnot je pogledal, umeknil oči pod grozečim pogledom in planil pokoncu. Spoznal je delavca, s katerim je imel že parkrat prepir, in mislil, da je prišel nadenj z očitanjem in pritožbami.

„Lojza je moja sestra,“ je dejal Janez zamolklo.

Brnot je prebledel in se izkušal pomiriti z zaničljivim vprašanjem: „No in kaj potem?“

„Jaz sem prišel, da poravnava račun.“

„Jaz nimam z Vami nobenega računa,“ je dejal mož in stopil en korak nazaj.

„Ampak jaz ga imam z Vami,“ je dejal Janez in postopil za njim, da sta se skoraj dotikala s širokimi prsi.

„To je moje stanovanje,“ je zakričal mož. „Tu nimate Vi nobene pravice. Vun!“

Takrat pa je zgrabil Janez Brnota čez pas, da bi ga vrgel po klopi. A nasprotnik je bil krepak

mož in se je začel srdito braniti. Lojzika, ki je bila sumljivo opazovala vedenje svojega znanca, si je zakrila v groznem strahu z rokami oči in kričala in tulila in klicala mater. Moža se nista zmenila, ker niti slišala nista otroka. Rvala sta se ljuto s stisnjenimi usti in razpaljenimi očmi in slišalo se je samo stokanje napora in kletev in ropot, ko so se prevračali in lomili stoli. Brnot je izkušal prijeti Janeza za grlo; a ko je ta začutil nevarnost, je zgrabil hitro nasprotnika za rdečo ovratnico, zavil z vso močjo debeli voz in zadrgaval, da je rezala ovratnica v močni vrat in davila grlo. Težko je padel mož po klopi in Janez nanj.

„Prokleti koruznik!“ je rohnal fant, „ki si ukradel sestri čast in dobro ime. Ali boš vrnil, kar si vzel?“

Mož je trepetal pod železnimi rokami in se premetaval in cepetal z nogami in v grozi so se izbulile iz zabuhlega obraza podplute oči.

Proti svojemu namenu bi bil zadavil Janez nasprotnika, da ni prihitela v zadnjem trenutju na kričanje svoje hčerke Lojza, ki je vrgla škaf, poln težkega, zmrzlega perila, z glave, zgrabila brata in mu iztrgala Brnota iz rok.

„Kaj imata? Križ božji! Kaj imata?“ je vpila blede od strahu in razburjenja. „Stran, Janez! Pojdi stran!“

„Lojza,“ je dejal Janez in si popravljaj raztrgano obleko in zaničljivo pogledal nasprotnika, „jaz sem se potegnil za tebe“.

„Proč, Janez, proč! Jaz sem izgubljena. Meni ne moreš ti nič pomagati. Idi in pusti me, kjer sem!“ Siloma ga je rinila proti durim; on pa se je ustavljal in obračal in vzdigal pest in grozil, da se bosta še videla z Brnotom. S težkim trudom ga je spravila sestra čez prag in zaklenila duri za njim.

Brnot se je spravljal počasi na noge. Tresel se je po vsem telesu od strahu in jeze; a kmalu je začel robantiti, da je to vlom in nasilstvo in da se bo on maščeval. Lojza je jokala ob postelji in stiskala k sebi otroka, ki je zavijal oči in trepetal v božjasti.

„Kaj jočeš?“ se je obrnil Brnot do Lojze.

„Oh, zakaj neki!“ je zastokala ona in ga pogledala tako obupno, tako očitajoče, da si ni upal počakati mož nobene besede več. Hitro si je oblekel suknjo in zapustil stanovanje, brez slovesa, da ga ne bi zadržala Lojza. Sam in trezno je hotel preudariti in presoditi svoj položaj, uravnati potem svoj sklep in se nazadnje razvedriti v navadni večerni družbi.

Čutil se je osramočenega. Napadel ga je bil preprost delavec; rešila ga je bila ženska, Lojza; kriva poraza je bila najbolj debela ovratnica. Brnot je premišljeval, ali naj bi naznanil sodišču nasilni napad ali povedal samo tovarišem, v kakšni nevar-

nosti da živi on, ko se poteguje zanje, kako bi ga bil kmalu umoril delavec, ki nima zmisla za skupne koristi, ki bi prelomil stavko rajši danes ko jutri, ki hoče uničiti voditelja, da bi potegnil za seboj množico. Ali naj se maščuje sam? A takšno maščevanje ni bilo lahko. Kdor se ne meni za svoje življenje, je nevaren nasprotnik. Nehote se je potipal Brnot za vrat, ki ga je še vedno opominjal, in če bi bil zagledal oddaleč Janeza, bi bil zavil najbrž na drugo pot. Sodna pot mu tudi ni ugajala, ker je vedel, kako brezobzirno radovedna da so sodišča, kako brskajo ob vsaki novi zadevi po vseh starih, kako se tožitelju večkrat slabše godi ko tožencu. Tudi ne bi rad tožil Lojzinega brata; zakaj vrivala se mu je neprijetna misel, da mu je Lojza rešila življenje, in dozdevalo se mu je, da bi ji bil on pravzaprav dolžan nekoliko zahvale. Nekaj hvaležnosti bi ji tudi izkazal on rad; a trpeti ne bi smel njegov ugled, njegovo dostojanstvo, načela. S čim da bi ji ustregel najbolj, to je čutil in vedel, če bi se namreč poročil z njo. Toda načela, ki jih je zagovarjal doslej tako navdušen in prepričan, ali naj jih zataji? Mož je gubančil čelo in mrščil obrvi, ko je premišljeval, kako sitna postajajo časi človeška načela, če jih je zagovarjal preveč navdušen in prepričan. Koliko priročneje je, če jih skriva v svojem srcu; nekako knjigovodstvo brez sitnih priglednikov, kjer se lahko izpremeni vsak postavek in se končno na oko vendar ujame račun. O, lahko bi razveselil Lojzo, ki je imela tudi svoja načela, nič manj trdna od njegovih. Koliko je že on trpel za svoja, koliko zaradi njenih! Vzemimo, da se on poroči; ali se bodo kaj izpremenile zanj razmere? Ona bo prala in služila naprej in prispevala k stroškom družinskega življenja. Oh, poroka! Malenkost. Njega ne bi stala nič, njej bi pa le ustregel. Da bi le ne bilo načel in ljudi, ki jih nadzorujejo! A načela se morajo vendar ravnati po razmerah, in če se izpremene razmere, se morajo pač tudi načela. Danes boj proti kapitalu, jutri premirje, pojutrišnjem mir. Zahtevaj mnogo, da dosežeš nekaj! Ceni previsoko, da lahko popuščaš! Življenje je vedna poravnava. Načela se rode v mislih, žive v besedah, umirajo v dejanju. Možu se je zazdelo, da so poglavitne sestavine načel pravzaprav ošabnost in trma. Ali so potemtakem načela res tako vzvišena in nedotična? Brnot bi jih bil najrajši obesil na bližnji kol. Toda bati se je bilo pohujšanja, in mož je začutil, da se mu vije okrog vratu vrv zavisnosti od delavcev. Vodja jim je bil postal, ker je najbolje in najpogumneje izražal, kar je čutila v srcu množica; vodil jih je, ker je hodil pred njimi tja, kamor so hoteli sami iti; poslušali so ga, ker jim je govoril po srcu in jim budil nade, ki so jim spale v prsih in se boječe skrivale pod odejo, ker je bil priprav-

ljen zanje delati in trpeti. To, to ugaja množici, da kdo zanjo dela in trpi. Brezplačno seveda, zakaj plačilo za tuje delo in tuje trpljenje izgovarja množica sama sebi in gleda pisano vsakega, kdor bi se ne hotel zadovoljiti z delom in trpljenjem za druge in z nekako častjo, katera se mu deli pogojno in nevoščljivo z godrnjanjem kakor beraču miloščina.

Brnot je bil nekako sit nehvaležnega vodstva, ki mu je bilo nakopalo toliko težav, toliko stroškov in odgovornosti. Vse je gledalo nanj, vse pričakovalo rešitve od njega; on pa je spoznaval, da se je bil uštel, da bo težko izpeljal, kar je bil pričel, in da bo treba pripravljati delavce k prijenljivosti. In proti komu se bo obrnila nejevolja, kadar se bodo morali vdati? Proti delodajalcem? Oh, ne. Proti njemu. Njega bodo preklinjali, njega izročili z lahkim srcem in pohlepno zavistjo kot žrtvo zmagujočemu kapitalu. In če bi zahtevalo ravnateljstvo, da ga ubijejo, bi ga ubili za splošno korist. Ostudna sebičnost druhali!

Tako se jezi večkrat zavedna sebičnost osebe na nezavedno sebičnost množice, kadar se izpreminja ta iz mrtvega orodja v živo silo, ki zgrabi voditelja, ga porabi kot orodje svojih slepih namenov, ga polomi in zavrže.

Brnot je premišljeval, ali naj bi se umeknil sebičnim, nehvaležnim ljudem, ali naj bi jim še naprej delal tlako. Če bi se kar natihem izgubil, bi ravnal morebiti najpametneje. Ušel bi vsem težavam, ki jih je prinesla stavka, in iznebil bi se nalepem sitne ženske in bolehnega otroka. Toda ugled in načela! Hudobni tovariši bi mu utegnili tudi drugod delati sitnosti. Takšen je svet. „Pa saj bi bil to zadnji pomoček“, je sklenil; „in zanj je še vedno čas. Tako daleč še nismo. Delavci so se potegnili za mene; spodobi se, da se tudi jaz še pobrigam za njih korist, da se še žrtvujem, zdaj najprej s tem, da se poročim.“

Spomnil se je namreč, da je bil ravno to zahteval ravnatelj, preden ga je bil zapodil. Takrat je seveda on z moško brezpogojnostjo odbil žalečo zahtevo; a delavcem ni bil omenil o tem nič, da ne bi se zmanjšala v njih očeh krivičnost ravnateljevega postopanja proti njemu. Zdaj pa jim pove lahko naravnost, kaj da se je zahtevalo od njega in kako da je on pripravljen žrtvovati osebno svobodo na oltarju splošne koristi. Misel se mu je zdela imenitna. Lojzi bi se prikupil, nezadovoljnim tovarišem zamašil usta, ravnateljstvu izpodbil razlog sovražnosti in Lojzinega brata bi se odkrižal. Tak neizobražen človek je nevaren.

Ta poslednji razlog je tako prepričal Brnota, da se je obrnil naravnost proti župnišču. „Naj napravim tudi župniku malo veselja,“ si je mislil v

ošabni zadovoljnosti. „Morebiti mu pomorem do knezoškofijskega svetništva.“ Oprezno se je ozrl okrog sebe in izginil v župnišču.

O sprejemu se ni zmotil. S prihuljeno ponižnostjo je napravil župniku veliko veselje. Ko sta se bila pogovorila zastran poroke, sta začela govoriti o žalostnih razmerah delavcev. Župnik, ki je dobro poznal vso bedo, je prigovarjal Brnotu, da naj stori, kar more, da se konča grozni boj, in obetal, da se zavzame vnovič z vso vnemo za delavstvo sploh in za Brnota posebej.

Z enako opreznostjo se je izgubil Brnot zopet v mrzli megli in hitel med tovariše. V nizki sobi delavske krčme, kjer so bila majhna okna tako zabita in na spodnjem robu tako zavarovana z žaganjem, da ni mogla prodreti nobena zdrava sapica v zadehli prostor, so sedeli in sloneli za mizo delavci. Nekateri so pili in kadili, drugi so se samo greli ali pa so bili prišli vprašat, kako da gredo stvari. Tri, štiri ženske so poslušale na klopeh, kaj da se govori, in nekaj otrok je kašljalo pri peči in pritiskalo roke in lica k pečnici. Ko je vstopil Brnot, so se uprle vanj vse oči in na dveh straneh so se mu umikali možje. Vse je pričakovalo, da izve kaj važnega. Brnot je sedel na ogel mize, si pogladil visoko čelo, zavihal brke in pogledal po tovariših.

„Jaz slišim,“ je dejal malomarno, „da se hočejo nekateri upreti našim sklepom in pričeti delo na svojo roko.“

Delavci so molčali in gledali predse izpod čela.

„Brezvestno početje. Vpraša se, ali hočemo mi s silo preprečiti tak poskus, ali ukreniti skupno, kar bi ugajalo vsem.“

„Tovornica se nič ne vdaja?“ je vprašal en delavec rezko, puhnil dim proti Brnotu in pljunil predse. Brnot je zmignil z ramami.

„Oh, da ste bili le tako neumni in da ste poslušali takšne obljube!“ je zastokala ena ženska, predejala otroka z ene roke na drugo in ga brisala z mokrim, umazanim predpasnikom. Za njo je zastokala druga, tretja je že zaihtela.

„Tiho, ženske!“ se je oglasil star delavec. „Ve tega ne umejete.“

„Samo vi umejete, da,“ sta ga zavrnila dve. „Zato se nam pa vsem tako godi. Oh!“

„Ne mešajte se v naše stvari!“ se je jezil oni.

„I zakaj ne bi smela ona tudi govoriti!“ se je vteknil v prepir drug delavec. „Saj dela kakor mi in trpi kakor mi.“

„Vsi trpimo, bratje, vsi,“ je miril Brnot nejevoljo in malosrčnost, „in najhuje je meni, ker vidim, da trpite vi zaradi mene, ker ste se potegnili za mene. Lahko bi rekel seveda, da ste se potegnili za pravico. Toda krivica dé hudo navadno samo tistemu,



„VSTANI, ZASPANEC!“

JAROSLAV VEŠIN

komur se godi; drugi jo prenašajo precej ravnodušno. Vi je niste prenesli, krivice, ki se je zgodila meni. Zatorej sem vam dolžan jaz hvalo in zatorej mi je hudo zaradi vas. Jutri se snidemo zopet in jaz razjasnim vse razmerje. Ako ovira samo moja oseba porazumek, sem jaz pripravljen popustiti službo in oditi v druge kraje.“

„Kaj pa zvišanje plač?“ je vprašal eden izmed delavcev. „Saj o tem se je govorilo toliko.“

„Sleparilo toliko,“ je zastokala ena delavka.

„O zvišanju plač,“ je dejal ozlovoljen Brnot, „se ne da govoriti, če se ljudje vdajajo. Nekateri hočejo, da se začnemo mi pogajati z ravnateljem; jaz pa sem za to, da se začne z nami pogajati ravnatelj. Da to ni vse eno, vendar umejete. A drugi so drugih misli. Jaz hočem le toliko povedati, da nočem dati povoda, da bi trpeli vsi delavci. Da ste stopili na mojo stran, to je bilo lepo in plemenito ravnanje. Toda časi se pokesa človek tudi lepega dejanja, če mu ne prinese koristi. Odtod pregovor: Dobrota je sirota. Ali se vi kesate tega, kar ste storili?“

Nihče ni izpregovoril besede.

„No, skesate se jutri tudi še lahko,“ je nadaljeval pikro Brnot. „In res. Kaj bi se vlekli za mene, če nimate nobenega zaupanja vame! Vi boste imeli eno izkušnjo več in jaz tudi. Kaj sem izkusil jaz, tega vam ne povem, ker vas nočem žaliti; vi pa boste izkusili, da je treba ali vdano služiti, ali pa se neomahljivo boriti. Siromak je upornik, kateremu upade pogum, ako izpodleti prvi poskus. Jaz odidem brez vsake zamere, ako je vam to v korist, ki ste mi bratje v delu in trpljenju. Povem vam še nekaj, o čemer sem molčal dozdej. Kakor od mnogokateriga izmed naših delavcev, tako je zahteval ravnatelj tudi od mene, da naj se poročim. Čudna zahteva, kajne? ki omejuje na srednjeveški način prostost in jemlje človeškemu srcu najprvotnejše pravice. Kaj da mislim jaz o tej stvari, vam je vsem znano. Kdo sme siliti dva človeka v zakon, ki se ne marata vzeti! Še v cerkvi se vprašata pred poroko ženin in nevesta, če se marata.“

„Ej, če se ne marata vidva, zakaj pa živita skupaj?“ je dejala zopet ženska z otrokom v naročju.

Brnot se ni zmenil za tako puhel ugovor in nadaljeval slovesno, da se hoče celo poročiti, ako more s tem pomagati delavcem. „Da me niso same besede, bom dokazal v par dneh. In če bi se zahtevala moja glava,“ se je vzdignil od mize, „bi jo položil z veseljem pod sekuro za brate delavce.“

„Od pete do ust ga je sama čeljust,“ je dejala ena delavka, ko je bil Brnot odšel. Delavci pa so ga nekateri zagovarjali in očitali tovarišem nehva-

ležnost, drugi so zmajevali z glavami in obupovali nad uspehom. Tiho so odhajali drug za drugim s težkimi glavami in težkimi nogami v strupeno zimsko noč, v gola, mrzla stanovanja.

V Brnotovi sobi pa sta se držali tesno objeti mati in hči. Lojzika se je še tresla od prestane groze in pojemala v težkih vzdihih; mati pa je jokala od žalosti in zapuščenosti, kakršne še ni bila začutila nikoli.

„Zakaj je bil ta mož tako hud?“ je vprašala hčerka in se plaha ozrla po izvrnjenih in polomljenih stolih. „Prej mi je prinesel kruha in jabolk in jaz sem ga imela rada. Zakaj je bil tako hud? Oh, zdaj ne bom dobila jaz nič več od njega.“

„Oh, res, Lojzika, nič več!“ je dejala mati obupana in uničena.

Kako je ljubila ona tega človeka, ki je znal z lepo, moško besedo tako seči do srca, ki je govoril o boju za razdedinjence, o brambi zatirancev, o požrtvovalnem usmiljenju! Kak svet ogenj požrtvovalnosti so bile vnele njegove besede v njenem srcu! Kako se je trudila in pehala, da bi z delom svojih rok zadoščala hišnim potrebam; zakaj on je moral žrtvovati ves svoj zaslužek in mnogo njenega splošni blaginji delavcev, katere je poučeval in organiziral po krčmah, za katere je skrbel tolikanj, da ni utegnil skrbeti ne zanjo, ne za otroka. In če mu je to rahlo očitala katerikrat, jo je zavrnil, da ona ne umeje tega, da se mora posameznik žrtvovati za skupnost. In res ni umela ona, kako da bi moral oče, morala mati žrtvovati svojega otroka skupnosti; saj bi bili preskrbljeni vsi otroci, ako bi preskrbela vsak oče in vsaka mati svoje. On ji je dokazoval, da je takšno stališče samoljubno, sebično; a ni je prepričal. Dokler pa sta živela v tujini, se je laže prenašala ta žalost; v domačih krajih se je odprla še druga rana. Kjer nje ni poznal nihče, tam se ona pred nikomer ni posebno sramovala svojega življenja; tu pa je stala pred znanci, sorodniki, starši, bratom in sestro kakor pred neizprosnim sodiščem in sram jo je bilo. O, da bi mogla ostati skrita in nepoznana! Toda zaman se je ogibala ljudi, zaman povešala oči, zaman zaklepala hišo. Oh, kolikrat je sklepala, da ostavi takšno življenje, da zbeži proč, kjer je ne bi srečal nikoli noben znanec! Kako se ji je bila tudi zbudila misel, da bi se vrnila domov in se vrgla materi pred noge kakor izgubljena hči in jo prosila, kakor se prosi Bog, da naj ji da zavetja, naj jo reši groznega sveta. In hitela je res domov s svojim otrokom in videla mater na smrtni postelji; a pred njeno obličje si ni upala stopiti. Vrnila se je zopet v stare razmere in prosila in jokala, da naj ji preskrbi pošteno ime on, ki mu je bila žrtvovala ona samo sebe. Zaman. Roganje in posmehovanje je bil

odgovor od začetka, pozneje kletev in zmerjanje. Mož je moral delati za splošnost; kaj se je brigal za posameznika! Zborovanja, shodi, krčme, to je bilo važno delovanje; kako preživlja ona sebe in otroka, to ni prišlo v poštev. Oh, spoznala je Lojza to splošnost in skupnost, ki je pila njeno srčno kri in zahtevala od nje vedno več dela in pritrgovanja in zatajevanja. Oh, sama plemenitost in blagost in nesebičnost je bilo moža na shodih in solze so mu stopale v oči, kadar je govoril o izkoriščanju ubogih delavcev! Doma pa se je potem najedel, pogledal po predalih, če je še kje kak krajcar, in šel v krčmo in se tam žrtvoval do polnoči in čez za ubogo delavstvo. Koliko je trpela ona pod to požrtvovalnostjo za splošnost, od katere ni odpadla nikdar nobena drobtinica za dom. — Dom? — Kje pa je dom ob večni selitvi iz hiše v hišo, iz kraja v kraj, kjer vse pisano gleda moža in posmehljivo in zaničljivo njo in otroka? Kakšna sramota, ko jo je srečala Meta, ko jo je spoznal Janez! In njiju nezasluzeno sočutje! Preklinjala naj bi jo bila in zmerjala; a pomilovanje in sočutje s sramoto, to je nezanosno. In ta groza danes, ko je davil Janez njega, za katerega je ona toliko prestala in pretrpela. In kaj, kadar se srečata zopet! Eden bo poginil, zaradi nje, zaradi njenega nevrednega življenja. Ona bo zakrivila smrt ali svojega brata, ali svojega —. Misel se je pretrgala. Kakor z razbeljenim železom ji je bil vžgan spomin, kako se je vedel on, potem ko ga je bila ona rešila smrti. Šel je, ostavil njo in otroka sama, gotovo se zopet žrtvuje v krčmi za splošnost. Nobena zahvala ni prišla iz srca, nobena lepa beseda z jezika. Kje je še rešitev, kje pomoč? Kakšna bodočnost se odpira njej, kakšna otroku! Zavržena na tem svetu, zavržena na onem. Po vsem telesu se je stresla ob tej misli, ki se ji je vsiljevala tolikrat, a jo je ona vedno tešila in uspavala s slepilnimi nadami. Saj je bila podarila nespametna vse svoje mlado življenje njemu v tihem brezpogojnem upanju, da se združi enkrat z njim v takšni zvezi, da je ne bo treba skrivati in tajiti pred starši in brati. To upanje ji je podrl dogodek tega dne in zdaj ni imela nobenega mamila več za razburkano vest, nobenega zdravila za smrtno rano. Česa naj bi še čakala? Ali bo še kakšna žrtva omečila srce onega, ki niti nobenega hvaležnega pogleda nima za rešiteljico svojega življenja? Oh, grozna sebičnost človeka, ki gori le za splošnost!

Lojzika je objemala mater z drobnimi ročicami in vpila, da naj ne joka; če ne, bo ona umrla. Materi se je krčilo srce, ko je mislila, kakšno mater da ima ubogi otrok, kakšno bo spoznanje, kako se je bo sramovala, kako zatajevala njo, ki ji ne bo mogla zapustiti niti poštenega imena. In v kakšnih

razmerah bo rasla! Kako se bo mogla braniti izkušnjavam hudobne matere hčerka, ko se ni obranila poštenih staršev hči! A rajša bi jo videla mrtvo ko v takšnih razmerah, v kakršnih živi mati; rajša mrtvo v grobu ko živo v blatu. In vendar, kdo jo bo varoval, kdo branil? Oče, ki živi in deluje in popiva za splošnost? On bo samo gledal, da si kmalu kaj prisluži otrok zanj in za njegovo splošnost. Grozne slike o bodočnosti ljubljene hčerke ji je predstavljala razburjena domišljija. Oh, kruta smrt, zakaj ne pobereš ljudi nedolžnih! Kaj čakaš, da se zadolže!

Ko je razvidela Lojzika, da ne more pomiriti matere z laskanjem in objemanjem, je sklenila roke in začela poluglasno moliti, kolikor je znala. Vedela je, kako potrpežljivo ji popravlja mati besede in razlaga, česar ne umeje ona.

„Kaj je to, vsakdanji kruh, mama?“ je klicala in jo tresla za roko, „Kaj je to?“

Mater so obšle tako strašne misli, da ji je zastala sapa in je morala pritisniti roko na razdraženo srce. Divje so zableščale oči, ki jih je s temnim krogom obdala groza, ko je zgrabila hčer, jo vzdignila iz postelje in nesla iz hiše. Hči jo je objela okrog vratu in motila z vpraševanjem: „In ne vpelji nas v izkušnjava, mama. Kaj se to pravi?“

Mati je zajokala naglas, poljubila hčerko, da ji je zmočila obraz s solzami, in jo nesla zopet nazaj v posteljo.

„Ali pojdeš ti, Lojzika, z menoj?“ je ihtela.

„Oh, pojdem, mama,“ je dejala hčerka; „samo ne jokaj nikar!“

„Še malo ostani doma! Potem pridem jaz pote.“ Mati je popravila hčerki posteljo, ji zatlačila odejo za hrbet in urno odšla.

V tem stanovanju ni hotela ostati več. Postelja, miza, klop, vse jo je napolnjevalo s studom in grozo. V gozdu bi prenočila rajša ko še katerikrat pod to streho. Stresla se je, ko je pomislila, kaj da je nameravala storiti, ko jo je rešila molitev ljubega otroka. Lojzika ni še razumela, kaj se pravi: In ne vpelji nas v izkušnjava! A kdor količkaj pozna samega sebe, ne more nikdar zadosti ponižno in iskreno moliti te prošnje.

Lojza je hitela v mraku po vasi, da bi dobila Meto ali Janeza in se pogovorila z njima zastran prenočišča za sebe in otroka. DrugEGA dne bi si že sama poiskala novega stanovanja. Kako bo prehranila svojo hčerko, to je ni skrbelo in na to niti mislila ni, vsa nekako srečna, da se je rešila težkih verig, v katere je bila toliko časa vkovana v strašni sužnosti. Kakor da bi bila vstala od smrti, tako ji je bilo pri srcu in rajša bi poginila takoj nego se vrnila v stare razmere. Vsa je bila izpremenjena, pripravljena vse pretrpeti in vdano prepričana, da

bi zaslužila vsako trpljenje. Tiho se je veselila lepih, dobrih misli, ki so jo obhajale in osrčevale. Takšne tolažbe že dolgo let ni čutila v svoji duši kakor sedaj, ko je premišljevala, kako hoče pričeti vse novo življenje, življenje pokore za sebe, skrbi in dela za otroka. Nobenega ponižanja se ni bala več, ko se je bila sama v srcu postavila tako nizko, da je ni mogel nihče več ponižati. In če bo pozneje, ko doraste hčerka, ponižana še pred njo, nič hudega, še nekoliko pokore. Ampak hčerka ne pojde po svetu, kakor je šla ona in se izgubila. Ostala bo pri njej in v domačem kraju med znanci, ki gledajo drug na drugega in ne odpuste radi nobene slabosti. Hčerka mora živeti srečnejša od matere.

Lojzika pa je doma tudi premišljevala, kako da bi razveselila dobro mamo. Bila je premeteno dekle, ki je mnogo mislila, kadar je bila prepuščena sama sebi, in si znala hitro sama pomagati.

Komaj je bila mati dvajset korakov od hiše, je bila Lojzika že iz postelje in si je hitro natikala na bose noge mrzle, trde črevlje. Zvit nasmeh ji je krožil ustnice in v svetlih očeh se je bralo, da ima Lojzika nekaj posebnega v mislih. Naredila si je bila zares lep načrt. Soba doma je bila tako mrzla, da se je ona komaj pod odejo mogla prav ogreti. Denarja za kurivo ni bilo; in da bi prinesel hudi mož, ki je hotel podreti hišo, še kaj drv, ni upala več Lojzika. Na dvorišču tvornice pa leži vedno velik kup premoga. Tam ga je že dobil marsikak otrok in ga prinesel domov. Zakaj ne bi šla enkrat tudi Lojzika ponj? Saj ni ona več tako majhen otrok; ona že lahko pomaga pri gospodinjstvu. Kakšno veselje bo zvečer, ko bo tožila mama, da nima s čim zakuriti peči; ona pa ji bo pokazala velik, debel kos premoga, ki bo hitro razgrel vso sobo. Kako jo bo objela od radosti mati! Ona pa se bo ponesla in rekla, da bo prinesla še, da bo za kurivo skrbela ona. Toda skrivaj se mora to izvršiti, da ji ne bi zabranila mati, ki hoče storiti vse sama.

Lojzika si je opasala predpasnik in smuknila iz hiše. Na cesti jo je zgrabila mrzla burja za ušesa, za nos in gole noge. Lojzika se ni zmenila. Skrila je drobne roke pod predpasnik, sklonila glavo proti vetru, da so ji mežurkale pod mrazom mokre oči, in hitela naprej in vlekla ohlapne črevlje, ki so se sezuvali po blatnem snegu. Burja ji je silila za vrat, skoz rokave in ob nogah za široke črevlje; a ni je ugnala. Že je prišla Lojzika do dolgega zamazano-rjavega zidu tvornice, ki ga nikdar ni hotelo biti konec. Kadar je pogledala Lojzika postrani, vedno je videla poleg sebe rjavi zid, ki je hitel kakor z njo vstric. Naposled je vendar prišla do glavnega vhoda, kjer je zmrzovalo nekaj delavcev na straži. Tvornica je stala tiho kakor v zimskem spanju. Samo

z dvorišča se je čula nekaka počasna hoja in tam je razločilo v mraku oko dva orožnika, ki sta nekoliko hodila, nekoliko stala in se ozirala okrog in predevala puško na rami, da je mrzlo zalesketal izza ograje bajonet. Lojzika je hitela ob zidu naprej. Nihče je ni ustavil, nihče ogovoril. Rada bi bila srečala kakšnega otroka, da bi jo spremil, ker je bil kraj samotni in je nastopala tema. „Toda če ga ni, ga ni,“ si je mislila in drobnela dalje, da bi se nekoliko ogrela in kmalu opravila. Dolgi zid je prešel v leseno ograjo iz debelih desk, ki so bile ošpičene na vrhu, in skoz to ograjo so peljala na dvorišče široka lesena vrata, odprta čez dan za vozove, ki so vozili premog, drva, glino za tvornico in odvažali pepel, smeti, žlindro. Zvečer pa so se zapirala. Za ograjo je ležal velik kup premoga, velika izkušnja za siromake, ki so hodili mimo in se spominjali mraza doma.

Odkar je bila izbruhnila stavka, se niso odpirala vsak dan ta vrata, zapirala pa so se zvečer bolj zgodaj. Pazilo se je namreč sedaj jako strogo, da ni nihče nič odnesel, in zapirali so vrata uradniki sami, katerim se je navadno mudilo iz tvornice. Posebno oster je bil Artur, ki je bil, kakor se mu je zdelo, iz golega usmiljenja hud na trmaste delavce. Vedel je, koliko da trpe, in se jezil, da ne primejo zopet za delo, ki so je bili popustili lahko-miselno, brez povoda. On je gorel za tesno zvezo med delavcem in kapitalom, ki naj bi koristila obema; in da se delavcem ne godi slabo, je sklepal iz tega, ker jih je bilo tako lahko dobiti. Napačno umovanje seveda; zakaj čim manj je delavcev in čim več popraševanja po njih, tem bolje se počutijo. Pri Jemcu je videl nekakšno skromno blagostanje; a ni pomislil, da tukaj služijo in pridobivajo razen matere vsi člani rodbine in da je velika razlika, ali mora pridobivati eden za štiri ali štirje za enega in da nima vsak delavec tako malo potreb kakor ta družina. A tem manj potreb dopušča delavcu kapital, čim več si jih lasti sam. Izkušal je bil Artur zasejati med delavce razdor in jih pridobiti toliko za delo, da bi se pokazala stavka; a ni se mu posrečilo. To ga je močno jezilo poleg vseh drugih domačih in zasebnih sitnosti, ki so ga razburjale in obračale od resnega dela. In kako se je bil on vnel za delo! A komaj se je bil resno poprijel, komaj pokazal svojo spretnost, se je že pretrgalo delo zaradi sebične trme nekaterih hujskačev. Mehkemu njegovemu srcu so se smilili siromaki, ki so trpeli mraz in glad, a iz ust je govorila trda nejevolja, zakaj da se ne upre večina strahovladi manjšine. Preverjen, da se godi krivica tvornici, je bil kljub vsej dobrosrčnosti neizprosen proti delavskim zahtevam in za boj do skrajnosti. Kadar bi se vdali

delavci, takrat bi on sam podpiral njih prošnje; a sedaj je bil oster nasprotnik, ki je gledal skrbno, da se ne bi prizadela nobena škoda tvornici, in čakal nepotrpežljivo, kdaj da bosta zaveznika, mraz in glad, premagala trmoglavce.

Ko je pridrgetala Lojzika, so bila še odprta lesena vrata. Deklica je nekoliko postala, nekaj časa prisluškovala in si grela s sapo prosojno rdeče prste; potem se je še ozrla okrog sebe in stekla skozi vrata. Kmalu je bila pri kupu premoga in začela razgrebati z mrzlimi rokami trdi, ostri sneg. Izgrebla je par debelejših kosov in si zopet pihala v roke, ki jih je komaj še čutila. Od tvornice sem je zaškripal sneg pod nogami. Lojzika se je potuhnila za visoki kup in se plaha ozrla. Prihajala sta počasi v pogovoru dva moža, Artur in en orožnik.

„Še vedno niso zaprta vrata!“ se je razjezil Artur. „Glejte, tod uhajajo delavci in kradejo premog in drva. Tak berač nima gozda nič, denarja nič; iz dimnika pa se mu kadi vsak dan.“ Jezno je zaloputnil, zaklenil in zapehnil težka vrata.

Lojzika je čepela v snegu prestrašena, da si ni upala sopsti. Zdajzdaj, si je mislila, bo pristopil žandar in ji zabodel bajonet v prsi. Kar čutila je, kako ji reže jeklo v pljuča in srce; in nikogar ni bilo, ki bi ji pomagal, ki bi jo rešil. Oh, da bi je le ne zapazil!

Moža sta odhajala in Lojzika si je oddehnila. Govorjenje se ni čulo več in temni postavi sta bili utonili v noči. Lojzika je vstala z velikim trudom. Noge so ji bile postale težke in slabe, da so komaj odtrgale od snega čevlje, ki so primrzovali. Hitro je pobrala v predpasnik dve kepi premoga in se oprezno obrnila proti vratom. S strahom je zaznala, da so zaklenjena. Položila je premog na tla in izkušala odriniti zapah. Trud je bil brez uspeha. Zopet si je ogrevala s sapo premrzle roke. „Prelezla bom vrata,“ si je dejala tiho in tipala po prečnikih, nabitih na težka vrata. Zateknila si je konec predpasnika, kjer je nosila premog, za pas, da je imela roke proste, in se začela spenjati po vratih. Že se je bila prijela z rokami za vrhni rob, ko se ji je zvalil premog iz predpasnika v sneg. Nekaj časa je premišljevala, ali naj bi šla zopet ponj, ali ga pustila na tleh. Zdelo se ji je, da bi brez premoga vendar ne mogla priti domov, in spustila se je zopet po vratih dol. Poskušala je potem vreči premog čez vrata, da bi potem zlezla za njim. Toda premalo je imela moči. Črna kepa je udarila ob vrata in padla trmasta nazaj. Lojzika se je prestrašila ropota in si naložila zopet

premog v predpasnik. Ko pa se je hotela speti vnovič po prečniku, so ji odpovedale roke, da se ni mogla več oprijeti. Zdelo se ji je tudi, da se zopet bližajo ljudje, in zopet je skočila za kup snega, počenila in se zvila skupaj, da bi ji ne bilo tako mraz. Oh, kako počasi sta hodila Artur in žandar! Da bi se že vendar enkrat obrnila in šla! Toda ne. Še obstala sta. Lojziki so ledenele noge, vzdigala je zdaj levo, zdaj desno in hitela gibati s prsti v črevljih, ki so bili kakor iz zmrzlega železa. Brez konca dolgo se ji je zdelo, odkar čepi sključena. Kaj si bo mislila mama doma! Toda kaj more ona storiti? Ali naj vstane in se pokaže? Kaj pa! Da jo zabode žandar.

Burja je bila ponehala, ko se je bila razgrnila črna noč. Lojziko je obšel strah. Zatisnila je oči, da se ji ne bi kaj groznega prikazalo iz tmine. Noge so jo začele skeleti, kakor bi jo kdo zbadal z žarečimi iglami, in skeleča bolečina se je širila po vsem telesu. Tiho so tekle od zapuščenosti in groze solze iz skelečih oči, tiho, da ne bi slišal žandar. Zdaj se je zazdelo Lojziki, kakor da bi jo kdo klical oddaleč. „Da, prav mamica me kliče,“ si je dejala. „Toda jaz nisem tako neumna, da bi se oglasila. Saj bi me precej zabodel žandar.“ Premišljevala je, kako bo jutri pritekla domov in pripovedovala, da je bila zunaj vso noč in da se ni nič bala. Premisleka vredno se ji je zdelo, ali naj bi rekla, da se je kaj bala, ali da se ni bala nič. „To je dobro,“ si je mislila, „da me nič več ne zebe.“ Obhajala jo je res čudnoprijetna toplota in trudnost jo je prevzela, da je zadremala. Zazdelo se ji je, da je že doma. Peč je zakurjena in skozi žarečo mrežo se vidi še kepa premoga, ki ga je bila ona prinesla. In mamica je zopet enkrat vesela in se ji smehlja in jo gladi z gorko roko po licih in laseh in ji gleda v oči. Zdajzdaj jo je stisnila krepko k sebi in jo poljubila na usta.

Lojzika je zaspala sladko in trdno, da se ni več prebudila na tem svetu. Stopila je pred prestol Onega, ki je edini pravi lastnik vsega sveta, a ima po zemlji svoje odgovorne hišnike in najemnike in o bogatinu in Lazarju vedno iste misli. Zatorej pozor, krivični hišniki, ki ne poznate na zemlji razen svoje zasebne lastnine nič svetega! Glejte, da odpišete o pravem času kaj dolgov svojim hlapcem, ki ne dolgočujejo pravzaprav vam, ampak gospodarju! To bo pametno ravnanje, ki bi vam utegnilo pridobiti pomiloščenje pri gospodarju.

(Dalje.)



Hudournik.

Zložil dr. Leopold Lénard.

Rodil me burni je oblak,
ki plaval v mračni je višavi,
noči viharne grozni mrak
in groma blisk in tresk krvavi.

Vzgojilo me ledenih gor
je hladno, skalnato pobočje,
molčeči in skrivnostni bor
me vzela na svoje je naročje.

Življenja burni tek začel
nad zevajočimi prepadi
in divji ptič mi pesem pel
nad zibeljo je v dobi mladi.

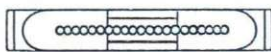
In gorskih rož in belih skal
vzel z nebotečne je višine
si za spomin moj šumni val,
ko hitel v bujne sem doline.

Povsod raznašal sem gorje
in razdejanje naokoli,
so s strahom spremljali ljudje
moj divji tek po cvetnem doli.

Razbesnil sem se naokrog,
razpršil svojo divjo silo,
livado, trato, njivo, log
valovje motno je zalilo.

Izkipel v svojih sem strasteh,
dovršil tek svoj neugnani,
razbil sem se na tujih tleh,
propadel v jasni sem poljani.

Se v sinjem morju mi nikdar
ne bode duša pomirila ...
moj oče je neba vihar
in mati zemlje divja sila!



Želje.

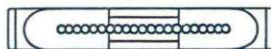
Zložil dr. Leopold Lénard.

Za vse, kar mi srce nekoč
nemirno koprnelo,
za vse, kar v svetozarne noč
kdaj želj je izkipelo:
za vse, kar bilo je in več ne bo odslej,
prijazno vsaj besedico povej!

Za mladih dni ognjeni žar,
zastrupljene radosti
in kar doživel sem prevar
kdaj v ranjeni mladosti:
za vse, kar bilo je in več ne bo odslej,
prijazno vsaj enkrat na mé pogled!

Kar žrtvoval sem mladih let,
življenja bujno silo,
in kar mi je obetal svet,
a ni se izpolnilo:
za vse, kar bilo je in več ne bo odslej,
prijazen vsaj smehljaj za mé imej!

Za hlad, ki v duši je zavel,
in za srca grenkobo,
kar živel sem in pretrpel
doslej pod dneva zlobo:
za vse, kar bilo je in več ne bo odslej,
vsaj enkrat bodi zopet kot poprej!



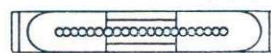
Pesem o domu.

Zložil Silvin Sardenko.

Zopet proti domu grem,
kjer se Sava, moja znanka,
po srebrni strugi sanki;
kjer na tihem vrtu klije
zibel moje poezije;
kjer vijó se poti bele,
ki po njih je dni vesele
blažena odšla mladost.

Resen proti domu grem.
V srcu s hrepenenjem čistim,
ali ne več z ognjem tistim
in z veseljem ne več onim.
Trudno glavo nemo klonim
pred mogočnim žezlom časa:
Ni ga cveta, ni ga klasa,
ki ga nam je v dar prinesel,
da ga ne bi spet otresel
ta svetovni car, naš čas.

Tužen proti domu grem.
Gori v linah pritrkava,
praznična je vsa planjava.
Danes dan je solnčnožaren,
velik praznik — Mali Šmaren.
Jaz pa mislim misel sodno:
Zdravo bodi, selo rodno! —
Tvoj rojak ni prerok tvoj.





WOLF: BOG OČE
freska na Vrhniki

Slikar Janez Wolf (1825—1884).

Spisal Viktor Steska.

V začetku devetnajstega veka se je slučajno sešlo v Rimu nekaj mladih nemških slikarjev, ki so sklenili prijateljsko zvezo, ki so skupaj stanovali, vzajemno delali in se učili ter drug drugega navduševali za enake vzore. Bili so ti slikarji pozneje tako prosluli mojstri: Overbeck (1789—1869), Cornelius (1786—1867), Schadow (1789—1862), Veit Filip (1793—1877), Schnorr (1794—1872) in pozneje Jos. Führich (1800—1876) itd. Tem umetnikom ni ugajal tedaj navadni šolski pouk, ki je neprenehoma ponavljal, naj učenci posnemajo stare slike, in kateremu je bila le antika vzor. Učenci so se pač naučili risati in tudi barve uporabljati, sicer so pa bile njih slike hladne, brez pravega življenja. Ti mladi duhovi so pa hrepeneli v slikah po življenju. Učili so se sicer tudi po starih dobrih mojstrih, zlasti po fra Angeliku, Rafaelu in Michelangelu, toda glavni vzor jim je bila narava. Zato piše Overbeck: „Narava je in ostane edina umetnikova učiteljica, vendar mora umetnik vedno s pametjo razločevati, kaj je umetnosti primerno in iste vredno.“ Pozneje je Anzelm Feuerbach podobno misel zapisal: „Samo v temeljitem proučevanju narave je večer napredek.“ Ker so ti mladi umetniki tako pridno proučevali naravo, premostrivali stare mojstre, čitali zgodovino, premišljevali pesnike in se zlasti vtopili v sv. pismo, zato so tako krepko napredovali in kmalu zasloveli po vsem svetu. Nazarenci so jim rekli, drugi so jih nazivali tudi romantike. V cerkvenem slikarstvu so brezdvomno dosegli velikanske uspehe, zato je bil njih vpliv na vse mlajše umetnike očividni. Cerkevni sli-

karji se ga doslej še niso mogli iznebiti in se ga še dolgo ne bodo.

Janez Wolf je zastopnik teh slikarjev na Slovenskem. Na njegovih delih se poznajo sledovi teh slikarjev. Tuintam srečavamo sličnosti, ki spominjajo na Schnorra, Führicha, Steinla, Overbecka, pa tudi na Kaulbacha. Priznati pa moramo, da ta sličnost Wolfu ni v kvar. Zakaj Wolf teh slikarjev ni kopiral, ampak je pri njih našel podobno misel, enako snov; to je potem predelal v svoji duši in ustvaril samostojno delo.

Cerkveno slikarstvo je resno in zahteva od umetnika, da se ga loti ne le z bistro glavo in s spretno roko, temveč tudi z vernim srcem. Te lastnosti so romantiki združevali, zato so pa bila njihova dela pripravni vzori vsem našim poznejšim cerkvenim slikarjem, zlasti pa Wolfu.¹

I.

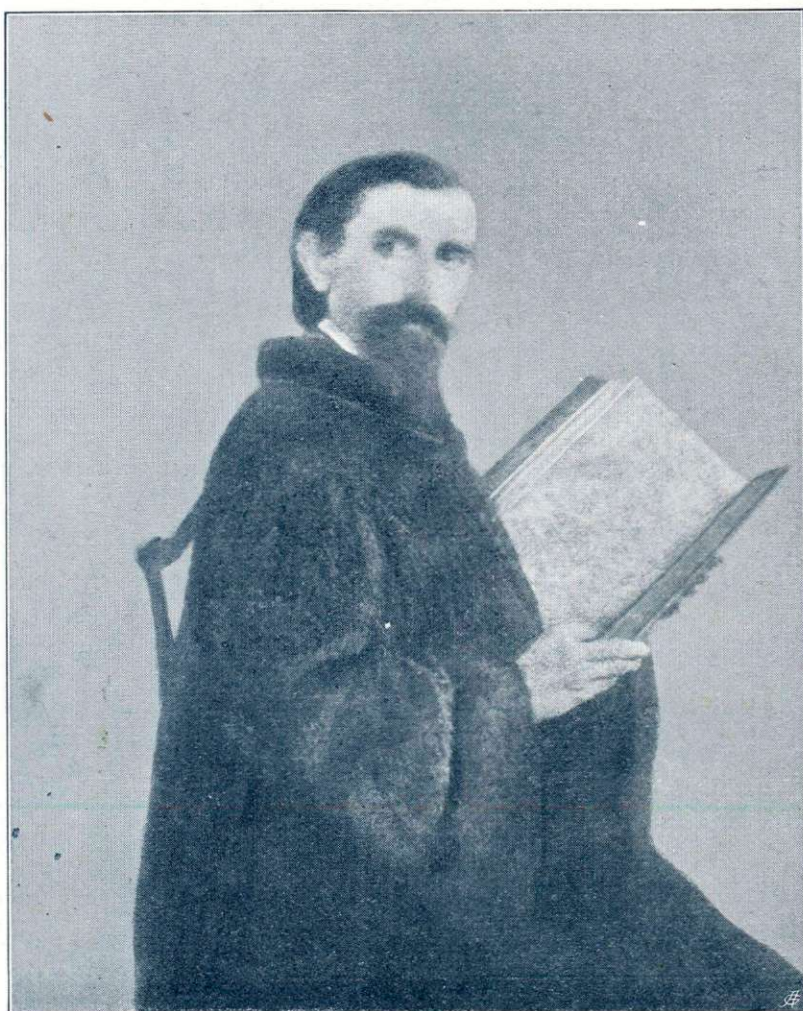
Na sv. Štefana dan 26. decembra 1825 je povila Jera Payer v Leskovcu pri Krškem št. 64 sinka, ki je dobil pri sv. krstu ime Janez Evangelist. Krstil ga je Jakob Zupanec, za botra sta mu pa bila župan Boštjan Fritz in njegova soproga Uršula. Oče, ki se

¹ Kratke življenjepise so objavili ob njegovi smrti skoro vsi slovenski listi, na pr. Ljubljanski Zvon, 1885, 55; Kres, 1885, 64; Slovan, 1885, 12; Slovenec, 1884, 13. decembra; Slov. Narod, 1884, 16. decembra. — Več o njem ima Dr. C. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich; 27. zvezek, str. 292 - 294.

je dal vpisati v rojstno matico, je bil Janez Wolf,¹ c. kr. podporočnik in zemljemerec. (Krstna matica v Leskovcu.)

Po svojem očetu, ki se pa ni z materjo poročil, si je pozneje privzel priimek Wolf in kot tak je znan javnosti. Doma v Leskovcu je dovršil domačo šolo, dokler ni odšel na frančiškansko gimnazijo v Novem mestu l. 1836.

Mehka materina odgoja je zapustila neizbrisne sledove v njegovi duši. Nekaj nemirnega je bilo v njegovi naravi, zato ni imel jasnega smotra, niti dovolj krepke volje, da bi gladko dosegel svoj namen.



PO FOTOGRAFIJI
SLIKAR JANEZ WOLF

V tretjem gimnazijskem razredu je l. 1839. obesil šolo na klin in se po Wurzbachu menda celo nekoliko časa potepal s cigani po novomeški okolici. To romantično življenje seveda ni moglo dolgo trajati. Kam torej?

Na gimnaziji je imel še največ veselja za risanje. Neki frančiškanski učitelj ga je baje še posebej učil. Vsled tega je vstopil v uk pri sobnem slikarju Gorenjcu. Hitro je napredoval, da se je upal še kot mladenič poslikati strop cerkvice sv. Ane v Leskovcu. Naslikal je dve sliki, ki sta še dandanes ohranjeni.

¹ Schematismus des Laibacher Gouvernement-Gebietes f. d. Jahr 1824, str. 146: k. k. Illyr. Provinzial-Catastral-Vermessung: Johann Wolf, k. k. Unterlieutnant vom Pensionsstand.

Prva kaže Marijo Brezmadežno, stoječo na zemeljski krogli; kača se vije pod njenimi nogami; poleg nje sta na vsaki strani sv. Ana in sv. Joahim, na vrhu plava Bog Oče, spodaj pa skupina angelov. Nad korom je druga slika: Marija se vzdiguje na oblakih proti nebu, spodaj gleda za njo petero apostolov. (Poročilo g. Iv. Opeka.)

Iz Novega mesta je šel v Ljubljano k sobnemu slikarju Burja, pri katerem je delal tedaj Ivan Borovsky, s katerim je ostal prijatelj do smrti. Odtod je odšel v Linc, kjer je sodeloval pri preslikavanju neke cerkve, kar se pa ni posebno obneslo.

Ker je leta 1845. dopolnil 20. leto in bil potrjen v vojake, je moral vstopiti v domači polk št. 17, tedaj imenovan po svojem imetniku Hohenlohe.

Kot vojak je bival nekaj časa na Ogrskem, večinoma pa v Italiji, kar je njegove želje po slikarski umetnosti še bolj podžigalo.

Čeprav ni imel do vojaškega stanu posebnega veselja, je vendar napredoval. Nosil je „suknjo belo“ po italijanskih bojiščih l. 1848. in 1849. Bojeval se je zoper Piemontce in laške upornike. L. 1849. je postal poročnik, 28. avgusta 1854. pa je bil povišan v nadporočnika in polkovnega pribočnika. Služboval je v Anconi in Benetkah. Rima ni videl. Vojaški stan je zapustil 31. oktobra 1854, menda vsled dvo-boja. Res je imel na desnici čez vrhno roko in sredinec brazgotino. Že kot častnik se je v Benetkah vadil v slikanju in obiskoval akademijo, sedaj se je pa popolnoma posvetil slikarstvu.

Na mal listič je z vodenimi barvami naslikal sebe kot častnika na konju, kako v diru hiti med svet in ozirajoč se nazaj z roko kaže slovo vojaščini, kakor bi hotel reči: Z Bogom! V drugo, meni svetlejšo in milejšo življenje hitim!

Toda tudi to življenje ni bilo lahko in prijetno. Čeprav ga je boginja umetnosti poljubila, je moral vendarle za vsakdanji kruh skrbeti. Pripovedujejo, da je moral včasih z lončkom v roki čakati pred samostanom, ko so jedi delili. Vse pa kaže, da to ni resnica, marveč da je to izporočilo le pritiklina iz življenja kakega drugega slikarja. Morda je Wolf pripovedoval kdaj ta dogodek, pa ga kdo ni prav razumel in zato njemu pripisoval. Najboljši poznavalci Wolfovega življenja trdijo, da je imel Wolf tedaj, ko je kvitiral, že izgovorjeno službo modelirskega risarja pri švedskem podjetniku Hasselquistu, ki je v svoji tvornici vlival bronaste izdelke, krogle, vrata, razne okraske itd. Tu je imel stalen zaslužek. Dela je bilo včasih mnogo, včasih manj. Wolf je risal razne vzorce. S to službo je bil z najpotrebnejšim preskrbljen, obenem se je pa uril v risanju, v prostem času je pa obiskoval akademijo in se vadil v slikarstvu. Želel je postati pravi umetnik.

Kot bivši nadporočnik in dokaj izobražen mož si je pridobil kmalu ugled med ondotnimi slikarji. Zlasti se je sprijaznil s Cánonom (Iv. pl. Straširipka, 1829—1885), ki je bil tudi vojak od l. 1848—1855. Njegova je n. pr. slika velikega oltarja v križanski cerkvi v Ljubljani. Drugi znameniti prijatelj mu je bil Anzelm Feuerbach (1829—1880). Feuerbach Wolfa ni pozabil. Ko je l. 1874. potoval skozi Ljubljano, mu je svoj prihod pismeno naznanil. Wolfa je to izporočilo zelo razveselilo. S Simonom Ogrinom sta atelier lepo osnažila in uredila. Wolf je potem Feuerbacha peljal na izprehod na Dunajsko cesto, ker je Feuerbach želel videti Triglav.

Konstantin pl. Wurzbach pripoveduje še naslednjo dogodbo: Kako je Feuerbach Wolfa kot umetnika cenil, se jasno vidi iz okolnosti, da je Wolfa povabil, naj mu pride na Dunaj pomagat slikati al fresco avlo dunajske akademije za umetnost, katero delo je ministrstvo za bogočastje in uk poverilo Feuerbachu. Gotovo bi se tu Wolfu odprl nov svet in prisojena bi mu bila sijajnejša bodočnost, pa Feuerbachova smrt je preprečila načrt. Ta pripoved pa ne sloni na resnici, ker je Feuerbach slikal za to avlo „Padec titanov“ (Titanensturz) z oljnatimi barvami, čeprav slike vsled prenege smrti ni popolnoma dovršil.

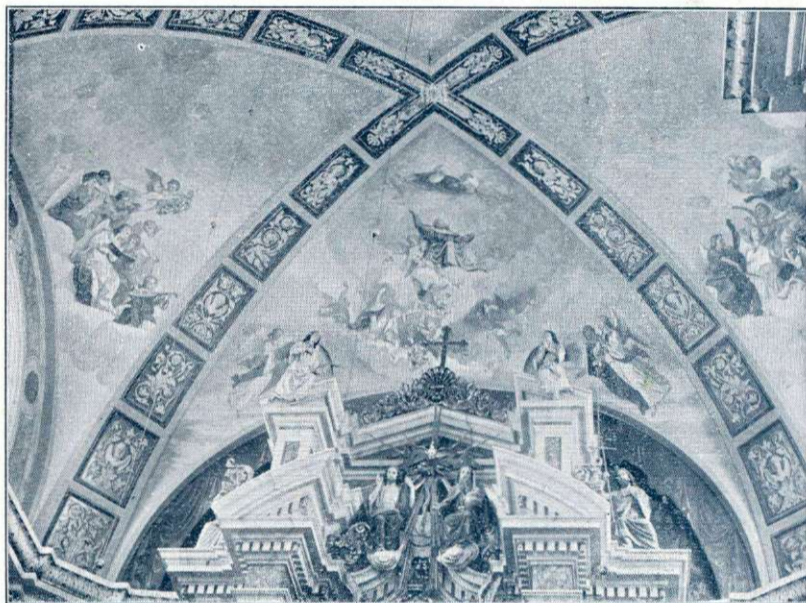
Štiri leta se je Wolf pridno učil v Benetkah, marljivo snemal po cerkvah in v akademiji lepe nabožne slike, da bi imel za poznejšo dobo pripravljene vzorce. L. 1858. se povrne v svojo domovino in se naseli v Ljubljani. Tu se oženi 27. maja 1858 z Nežo Sernitz¹ in se nastani v župniji sv. Jakoba, kjer se mu je rodila 16. januarja 1859. prva hčerka Nežica, ki je pa že 2. februarja 1860 umrla. Druga hčerka je bila rojena 17. februarja 1860 in ta še živi. Boter je bil obema slikar Ivan Borovsky. Pozneje se je naselil v Šent Vidu pri Ljubljani pri podobarju Mateju Tomcu, kjer je sedaj gostilna „Pri jagru“.

Razmere Wolfu niso bile tedaj neugodne. Umetnikov so takrat potrebovali na Kranjskem. Langus je že l. 1855. izdihnil, Kurz pl. Goldenstein je imel sicer mnogo posla, pa v dobi političnih bojev ni bil kaj priljubljen in se je l. 1867. preselil v Gradec; Stroy ni bil posebno produktiven in je slikal večinoma portrete, kakor tudi Juri Tavčar v Rožnih ulicah, Matej Koželj je bil šele pričetnik, le P. Künl je imel precej naročnikov. Dela ni manjkalo, čeprav ubožni naročniki niso mogli sijajno plačevati. Sicer pa tedaj življenje v Ljubljani ni bilo drago.

¹ Poroka je bila v trnovski župniji, ker je nevesta stanovala v Krakovem št. 44. Njen oče je bil mesar in hišni posestnik. Wolf je stanoval tedaj v kolizejskem predmestju št. 84; ženin je bil star 33 let, nevesta, rojena 10. januarja 1828 pa 30 let.

V začetku je Wolf izvrševal manjša dela. Med prva spada preslikanje kapelice na Dobrovi. M. B. je še precej trdo risana, Bog Oče proti cerkvi je boljši. Pozneje je dobival stalna naročila. Njegov hišni gospodar v Šent Vidu, podobar Matej Tomc, je imel vedno mnogo naročil za oltarje, prižnice itd. Za slike je večinoma priporočal Wolfa. Cerkvenikova žena pri ljubljanski stolnici M. Rasp je izdelovala bandera. Slike je naročala pri Wolfu. Tako je postal Wolf cerkven slikar.

Prvikrat beremo njegovo ime v Novicah (1859, 400), ko je slikal z Borovskim strop svetišča v trnovski cerkvi v Ljubljani in ko je moral razširiti sliki sv. Janeza Krstnika in Brezmadežne, obe Mencingerjevi, za novi veliki oltar, ker sta bili prekratki.



WOLF: STROP NAD VELIKIM OLTARJEM V VELIKIH LAŠČAH

L. 1860. je slikal za trnovsko cerkev božji grob. Pogodba je bila sklenjena 16. januarja 1860. Za delo je dobil 170 gld., pozneje še 8 gld. in za dodatno delo še 50 gld. Leta 1861. je naslikal za trnovsko cerkev prosojno sliko Kristusa na Oljski gori s štirim postranskimi podobami. (Podatki gosp. župnika Vrhovnika.)

Okrog l. 1861. je naslikal manjšo podobo sv. Štefana, ki jo je volil 17. avgusta 1907 zamrli slavinski župnik Matija Prijatelj zavodu sv. Stanislava v Šent Vidu.

L. 1861. ali 1862. je slikal strop svetišča župne cerkve v Velikih Laščah. Ta cerkev je bila l. 1857. nanovo sezidana in 16. septembra 1860 posvečena. Treba jo je bilo še okrasiti. Wolf je naslikal na mokri omet Marijino vnebovzetje s skupinami angelov.

Leta 1863. je dovršil slikanje župne cerkve v Trbovljah. Na čelu nad velikimi vrati je naslikal Boga Očeta, ki z razprostrtimi rokami blagoslavlja ljudstvo, nekoliko više pa sv. Družino, Jezusa ob

rokah Marije in Jožefa. Tudi notranjost cerkve je okrasil s freskami. Sredi cerkvenega stropa se razprostira Bog Oče, blagoslavlja svet; pred njimi, je sv. Martin, ki deli siromaku svoj plašč, in nekoliko višje zopet sv. Martin, sprejet v nebeško slavo. Ostali del stropa je okrasil z raznobarnimi arabeskami, zlasti okvire teh slik. Ljudem je posebno uporaba zlate barve ugajala.

Ob straneh in sicer na levi in desni pod stropom nad okni, je po osmero slik: prva na moški strani pri koru kraljevega pevca Davida, njemu nasproti na levi sv. Cecilije; potem na vsaki strani po šest apostolov, naposled na desni Jezus, sedeč na



WOLF: KLIC K POSLEDNJI SODBI
freska ob nekdanji zakristiji pri Sv. Jakobu v Ljubljani

četverih Echielovih živalih, njemu nasproti pa sv. Pavel. Apostoli so značilno naslikani glede postave in obrazov, da jih je lahko razločevati. Ob slavoloku vihtita dva angela kadilnico. Napis: Posvečeno bodi Tvoje ime. Poleg desnega stranskega oltarja visi na zidu velika oljnata slika M. B. v nebo vzete ($4 \times 2,5 m$). Posneta je po Tizianovi Assunti. V nasprotnem oltarju je slika M. B. sv. rožnega venca. Spredaj na zidu pa je naslikan sv. Alojzij, ki mu angeli vijejo zasluge v podobi vencev, pripravljajoč mu nebeško slavo. — To delo je poveril Wolfu župnik Jožef Hašnik.

Dopisnik Zgodnje Danice (1863, 126) dostavlja k temu popisu slik: Posebno naj nas še to veseli,

da imamo domorodca, ki je to izvrstno delo ne po tujih vzorih, ampak po lastnih izumih, tako primerno, naravno in dobro izvršil, da v resnici delo delavca hvali. Upati smemo, da utegnemo imeti Wolfa v naši kroniki med prvimi slikarji, če bo zvesto napredoval v slikarstvu.

L. 1864. je naslikal za veliki oltar v Sostrem župnega patrona sv. Lenarta. Isto leto v začetku julija je izpostavil v reduti 3 m visoko in 2 m široko sliko za bratovščino sv. Uršule v Dobropoljah. Slika predočuje izpostavljeno sv. Rešnje Telo, katero molita sv. Uršula in sv. Alojzij in pod tema ljudje raznih stanov. Vse osebe na sliki lepo izražajo s svetim strahom zedinjeno ljubezen pred skrivnostnim Veličastvom. (Danica 1864, 159.)

V Šmartinu pri Kranju je okrasil l. 1865. pročelje župne cerkve s sliko sv. Martina, ki na konju sedeč z mečem deli svoj plašč siromaku.

Isto leto je slikal na mokri omet v kapelici sv. Frančiška v Stražišču pri Kranju. Uprizoril je razen Boga Očeta sredi svoda na levi strani sv. Frančiška Ksaverijana, ki pridiguje poganom, na desni krščujočega kraljico, nad zakristijskimi vrati pa sv. Frančiška Asiškega, ko prejema rane.

Neposredno na meji kranjske dežele na goriški strani je župna cerkev sv. Jakoba v Štjaku. Tu je Wolf l. 1866. za 200 gld. ob svoji hrani poslikal strop svetišča in pa stene od okrajkov do stropa. Na stropu je največja slika, predstavljajoča presveto Trojico: Bog Oče z žezlom v roki, Bog Sin s križem in Sveti Duh v podobi goloba. Pod sv. Trojico je pet angelskih glav, plavajočih v oblakih. Ob tej glavni sliki sta na vsaki strani po en angel, držeča kadilnico, ki jo vihtita proti sv. Trojici. Dalje sta na stropu še dva cerkvena učenika: sv. Ambrož s pluvialom in štolo, poleg njega pa angel, držeč v rokah napis: Te Deum laudamus; na evangelijski pa sv. Avguštin tudi v pluvialu z angelom, ki ima žlico v rokah. Oba svetnika povzdigujeta oči in roke proti sv. Trojici. Na steni epistelske strani se vrste: prerok Jeremija, tožeč nad razvalinami jeruzalemskega mesta, Daniel z levom, sv. Blaž s svečo in David s harfo, nazadnje pa Mozes na Sinajski gori. Slike so lepe in dobro ohranjene. (Poročilo g. kurata Iv. Franketa.)

L. 1866. je Wolf naslikal za glavni oltar v Zalem logu sliko Marijinega vnebovzeta. (Volčič: Življenje prebl. D. M., 8. snopič, str. 242.)

Zgodnja Danica je pisala (1866, 173), da je bila v Wolfovem stanovanju zraven deželne hiše 1. avgusta 1866 razstavljen slika sv. Ruperta za župno cerkev sv. Ruperta na Dolenjskem. Poročevalec je pripomnil: Častitljivost presvete Trojice, pobožnost sv. Ruperta, zamaknjenost angelov, vsesplošna dostojnost odlikuje sliko. Upam, da se domači umet-

nosti, ki se nekaj let sem tako prijazno razcveta, bliža najveselejša doba. Treba je samo umetnikom dati priložnosti in pa gledati, da bo njih trud dostojno obdarovan.

L. 1867. je dovršil Wolf za župno cerkev v Šent Juriju pod Kumom sv. Karola Boromejskega in sv. Janeza Nepomučana skupno na eni sliki (vis. 150 cm) in dve manjši sliki: sv. Izidora in sv. Notburgo. (Danica, 1867, 176). Knezoškof dr. Vidmar je ob posvečevanju cerkve daroval lepo Pustavrhovo kopijo sv. Katarine ali, kakor ljudje mislijo, sv. Barbare, posneto po velesovski sliki Kremser-Schmidtovi.

Wolf je dobil l. 1867. nalogo, naj okraši tabernakelj v novi starološki cerkvi. Kako je to izvršil?

levi strani po 15 črevljev visoki sliki, katerih prva kaže sv. Pavla slovo od Efežanov v Miletu, druga pa njegov nagovor pred areopagom v Atenah, ali če si ogledaš tri evangeliste in sv. Jerneja na obeh straneh kake tri črevlje od tal, moraš priznati, da je vse delo mojstrsko izpeljano. Kdor želi kako cerkev z lepimi slikami okrasiti, se ne bo kesal, ako delo izroči Wolfu. (Danica 1867, 282.)

Posestnik Skale je dal l. 1868. obnoviti znamenje v Kravji dolini (Radeckega cesta) v Ljubljani. Wolf je naslikal na pločevino: sv. Janeza Krstnika, sv. Petra, sv. Florijana in sv. Hieronima; okraske je pa napravil Borovsky. (Danica 1868, 214.) Ko so po potresu znamenje podrl, so slike prišle v muzej



WOLF: SV. MARKA
freska na Vrhniki



WOLF: SV. JERNEJ
freska na Vrhniki



WOLF: SV. LUKA
freska na Vrhniki

Danica 1867, 260, sporoča: Nad Gospodovo hišico zagledaš dvanajst apostolov, v sredi med njimi božjega Učenika, gledajočega svoje učence s hostijo v rokah. Zdi se človeku, kakor bi ga slišal govoriti: „Vzemite in jejte, to je moje telo.“ Na vsaki strani tabernaklja se vidijo podobe ostalih šestih zakramentov in zraven na listni strani darovanje Abelovo in Kajnovu, na evangelijski strani pa izguba raja. Na steni za glavnim oltarjem je naslikal na mokri omet sv. Jurija po Fernkornovem kipu. Ko so postavili nov oltar, je morala slika izginiti.

Za Rako je l. 1867. naslikal podobo sv. Trojice nad tronom sv. Lavrencija v velikem oltarju. (Danica 1867, 198.)

Naposled je l. 1867. preslikal tudi prezbitarij na Vrhniki. Poročevalec hvali delo: Če pogledaš na oboku Boga Očeta v oblakih, obdanega z veliko trumo angelov mnogotere velikosti in oblike; ali na

Rudolfinum. Slikar Ludovik Grilc jih je nekoliko obnovil.

Namesto poprejšnje, l. 1823. slikane, že operle solnčne ure profesorja Franka na zakristijski steni pri Sv. Jakobu v Ljubljani je napravil Wolf l. 1868. novo, blizu 10 m visoko in 6 m široko podobo s solnčno uro vred. Misel je kaj bistroumna. Zveličar prihaja na oblakih neba sodit žive in mrtve. Sredi podobe je pozlačeno kazalo, naokrog pa dvanajst srebrnih nebesnih znamenj na višnjevi podlagi, kar se posebno lepo podaja. Krog teh so številke. Kristus okrožujejo trije angeli; prvi s križem, drugi s tehtnico in mečem, tretji z odprto sodnjo knjigo. Okoli številčnice in pod njo so štiri angeli, obrnjeni na vse strani sveta s trobentami v rokah, zvesto pričakujejo povelja, da bi zatrobili: „Vstanite, mrtvi, in pojdite k sodbi!“ Ne manj pomenljiv je bil napis. Pod številkami se namreč bero besede, ki so na stari

solnčni uri vseučilišnega poslopja v Salamanki na Španskem zapisane: Quaelibet vulnerat, ultima necat, t. j. vsaka rani, zadnja umori, ali vsaka ubija, zadnja ubije. Spodaj so pa zapisane svetopisemske besede: „Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit“, slovenski: Čujte in molite, ker ne veste, katero uro vaš Gospod pride. (Danica 1868, 240.) Žal, da je to fresko potres pokončal. Na njenem mestu stoji sedanji zvonik. Dobro, da se je ohranila vsaj fotografija.



WOLF: SV. PAVEL PRIDIGUJE V ATENAH
freska na Vrhniki

Leto pozneje, 1869, je dobil Wolf povabilo, naj prenovi pri Sv. Jakobu v Ljubljani v prezbiteriju sliko na mokri omet, ki tvori dozdevni oltarni nastavek. L. 1774. je namreč požar pokončal v vsej cerkvi freske. Ko so cerkev popravljali, so cerkev kar pobelili, le za velikim oltarjem so napravili sliko v podobi oltarnega nastavka. Ko so te slike izgubile svojo lepoto, jih je Langus l. 1828., ko se je vrnil iz Rima, popravil, hoteč se izuriti v freskah. Ker se je v teku časa več kosov zidu odkrušilo, je Wolf l. 1869. sliko obnovil, vendar pa jo je precej izpremenil. Poprejšnja je imela na levi strani sv. Ta-

deja in sv. Pavla, na desni sv. Janeza in sv. Petra, v sredi pa na platno slikanega sv. Jakoba, na vrhu pa Marijo, ki jo spremljajo angelci v nebesa. Wolf je naslikal sv. Petra in Pavla in simbolične skupine, poočitujoče tri božje čednosti: vero, upanje in ljubezen. Simbol vere je posebno globoko zamišljen: Mati žaluje za svojim umrlim otrokom, angel ji pa kaže s prstom v višavo, češ da najde tolažbo v veri, ki nas uči, da je večno življenje in da se bomo zopet videli. Za vzor je Wolfu služil kameniti oltar



WOLF: SV. MATEJ
freska na Vrhniki

sv. Ignacija v Jezusovi cerkvi v Rimu, ki mu je načrt napravil Andrej Pozzo. Za fresko in za prenovno sliko sv. Jakoba je prejel umetnik 1000 gld. Pri delu sta pomagala Wolfu Juri Tavčar in Iv. Borovskij. Z delom je pričel v avgustu in ga dokončal 13. novembra 1869.

Bržkone je takoj nato odšel na Vrabče pri Vipavi, kjer je okrasil svetišče s prigodbami iz življenja Marijinega. Upodobil je naslednje skupine: 1. Marijino oznanjenje, 2. obisk pri teti Elizabeti, 3. Jezusovo rojstvo, 4. beg v Egipt, 5. angel nazonanja sv. Jožefu, naj se z Jezusom in Marijo vrne

v domovino, 6. vnebovzetje. Poleg teh skupin je naslikanih še več angelcev. Delo je stalo poleg proste hrane in stanovanja 398 gld. Delal je Wolf čez zimo, ker na Vipavskem ni posebnega mraza.

L. 1870. je slikal križev pot za župno cerkev na Raki. Radosten dan je moral zanj biti 4. september, ko je bil križev pot blagoslovljen. Očividec piše (Danica 1870, 321): „Veselo pojo danes zvonovi, strel se razlega po vinskih gorica, verniki pa prihajajo v gostih tropih k prijazni cerkvi, ki sprejme danes tako imenitno napravo, kakor je za vsako cerkev sv. križev pot. Delo stane nad 1000 gld. Podobe so izdelane po znanih Führichovih risbah, katere je pa naš umetnik, skoraj bi rekel, z nedosegljivo plastiko vdihnil na platno. Z mojstrsko roko je razdelil barve, pustil sedaj senci otemniti prizore, katera nam pa vendar kaže vso risbo v mehki nežnosti, sedaj zopet luči sijati, da dihajo posamezne osebe življenje in gibanje. Ali umetnik ni bil zadovoljen z mrzlo kopijo, temveč je izrazil podobe po svoje, to bolj gorečo, ono bolj skrito, tej je izpremenil bolj primerno obraz, oni omehčal bolj neusmiljeno lice; posebno diha Kristusova podoba povsod visoko resnico.“ Te vrstice dokazujejo, da se pri Wolfu s hvalo ni skoparilo.

L. 1870. je bil Wolf pozvan na Goriško, da bi preslikal svetišče župne in dekanijske cerkve v Črničah. Pomagal mu je Janez Šubic.

Zadaj za glavnim oltarjem je naslikal župnijskega patrona sv. Vida s sv. Modestom in sv. Krescencijo pred cesarjem Domicianom, sedečim na sodnem stolu; zraven stoji že podkurjen kotel, kjer naj bi bili mučeni. Na oboku stoji Zveličar s križem na oblakih, obkrožen od angelcev, nad njim Bog Oče, pod njim pa štirje evangelisti. Na straneh stropa so še štirje cerkveni učeni, vsak v svoji dolbini: sv. Gregor, sv. Ambrož, sv. Avguštín in sv. Hieronim. Na obeh straneh svetišča je uprizoril po eno sliko iz Jezusovega življenja, in sicer na listni strani dvanajstletnega Jezusa, sedečega med pismarji, zadaj pa presenečeno Marijo z Jožefom, na evangelijski strani pa prizor, ko Jezus blagoslavlja otročiče. To sliko je izvel Janez Šubic po Wolfovem načrtu. Poleg teh prizorov je še nekaj angelcev in dekoracije. Delo je stalo 1700 gld. (Sporočilo gosp. dekana Iv. Murovca.)

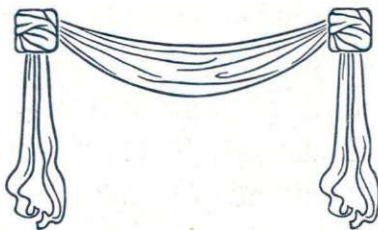
Isto leto je v postnem času z Borovskim naslikal božji grob za ljubljansko stolnico. Dovoršil ga je prav že zadnje ure. Stal je 600 gld. (Danica 1871, 115.) V ozadju v vrhnji luneti je uprizoril, kako polagajo Kristusa v grob. Razen Nikodema in Jožefa Arimatejca spremljajo ta dogodek Marija in



WOLF: SV. PAVEL JEMLJE SLOVO OD EFEŽANOV
freska na Vrhniki

sv. Janez, Marija Salome in sv. Magdalena. Spodaj na vsaki strani tabernaklja sta po dva evangelista, na evangelijski strani sv. Luka in sv. Janez, na epistelski pa sv. Matej in sv. Marka. Na levi steni je upodobil Jezusovo kronanje, na desni pa bičanje. Spodaj so arkade, okrašene s cveticami. Barve so žive, lepo harmonične.

(Dalje.)




Komisarjeva hči.

Zgodovinska povest. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

XII.

dprta je pot, podpisan passeport, pretekel je rok, kaj čakaš, Grga? Kaj hodiš skuštrane glave, nemirnega koraka po otoku, ko lije resnoslovesni glas premskega zvona po dolih in brdih? Veliki Šmaren je, kristjanu praznik veselega upanja. Raduje se ga zemlja in nebo. A mrka so lica roditeljev, družina in rodbina se umika uhajaču, ki ne gre na pot. Neučakano hrže rjavec ob polnih jaslih; z lastno roko ga je krmil stari gospodar, vsak dan ga je ogledoval in gladil mladi: sina, vnuka, ponese preko meja, v boj za starega vladarja, stare šege. A zdaj je že pretekla noč, namenjena odhodu; kaj čaka Grga? — Čemu vprašujete, pustite me vendar, pustite! Gori v duši, vre v glavi... Kakor razbesni nenadoma burja, kakor prišumi nenadoma Pivka iz skritih globin — tako je prikipel ob uri slovesa čut ljubezni iz mladeničevega srca. Ne morem, ne smem je pustiti, prisrčne! Ljubijo jo žlahtni gospodje, a ona podari srce kmetskemu sinu. Če pusti ona vse drago in blago, kaj ne bo radi nje pustil brambovec brezuspešnega boja? Kako ga je gledal blede intendant! Kaj sluti in čuti? Uničen je bil in žalosten. Ker je njo srečal na poti, ki ni vodila k njemu. O Andrian de Regipont, mogočni intendant Postojne! Se ti zdi sumljiv hlapčev nastop? Trije fantje, eno dekle, Andrian... Uhajaču podpisuje intendant passeporte, svojemu tekmecu pomaga na varno — krasna šala! Smejati bi se Grga, da mu ni tako bridkosladko pri duši. Kaj stojiš tako ljubka, rodna hiša, ob domači, dragi Reki? Zapustim te... Za zlate kodre, za srečo in čast. Še si moj dom, če odidem — še me bo sprejel vate sivi ded, draga mati, ako se vrnem ranjen. A ker se obotavljam, me pode, če ostanem, mi bo zaprt tvoj raj. Domača hiša, rodni dom!

Kaj stojiš tako negibno, drevje? Vitke jagnjedi, moje prijateljice, pod vami je sedevala; vrbe, sestrice moje, ve ste spremljale s šepetom žuborenje njenega glasu. Tihe ste danes. Ker je velik praznik, Marijino Vnebovzetje. Svet je danes sad in cvet, vsaka kača spleza na drevo. Dejala je mati otroku: Danes ne smeš utrgati sadu, sicer te piči gad. Srečni čas, ko je gledal Grga boječe na drevje, ko je tekel samo-srajčnik rano na Prem in nagajal s tovariši staremu Matevžu pri možnarju in pri zvonjenju. Oj, kako ve-

selo je zvonil tiste dni zvon! Danes ne. Žalostno-resno zvoni danes Matevž. Vabi Premce in Barkine, jih opominja, da morajo slaviti cesarjev rojstni dan. Ubila ga strela! kolnejo mrki Barkini — in tudi ti, Grga, bi klel, si klel... Toda mnogo tega je med večerom in jutrom. Ustavi se noga, poti željna — ob uri slovesa se razkrije srce. Ob uri slovesa...

Čakal jo je, težko čakal, ko se je bil vrnil iz Postojne. Večer je bil. Tih in tožen se je spuščal mrak na Reko, na nizkih ognjiščih so prižigali ognje, ko je vozil skoz Bitinje. Ženske so prihitele na zakajena vrata, mlada, sveža lica in glasovi so pozdravljali. On se ni ozrl. Njegova misel je bila pri oni v gradu, videl je samo njen pogled, poln strahu. Srebrnega listja, ravnega debela stoji mlada trepetlika ob Reki, stoji, trepeče. Prelepa je, prekrasna v svoji nemi žali. Taka si ti, deklica moja, ko trepečeš za mene, za svojo srečo.

Spregel je in se ozrl v grad. Na nebu je zatrepetala večernica, v gradu luč. In dolgo v noč je stala luč na oknu in dolgo v noč je gledal v večernico, v luč. Pač je čakala. Spletala si je zlate lase, zrla v plamen sveče. In čakala, da posveti večernica fantu na pot. Danica mu je pogledala v nezspane oči, mu javlja o deklici, ki je zrla v dol, samo v dol... Ko je blodil fant po mraku, poslušal tajno govorjenje vetra in dreves in gledal sence, ki vstajajo nočne ure iz Reke. Gor je bil hotel. Kajti silno in veliko je bilo hrepenenje, da jo potolaži, ker je odšla brez njegove besede, ob roki intendanta. „Čast in dolžnost me kliče,“ bi ji bil rekel. Gor je bil hotel. Pa klicala ga je mati z resno besedo, oče je stal na pragu. Mati ga je spremila v kamro, v hlapčevsko kamro, kjer ne bi iskal orožnik domačega sina. Mati je sedela dolgo ob sinu. Gladila mu je lase, govorila ljubeznivo — in zaprla vrata. Odšla je mati, a luč iz gradu je klicala in mamila. Planil je, hotel je preko grajskega zidu do njenega okna. Pa vrata so bila zaklenjena. O mati! Premodra žena. Močan je zapah, a močnejši sinova želja. Pa ti braniš... Vso noč je gledal zvezde, luč. Stresel je zdaj vrata, zdaj omreženo okno. Pa le rahlo — kajti zapahnila je vrata materina roka, kajti stal je pred dušo njen blede, svetniški obraz. Vzel je piščal, zasviral. Pa neubijali so se ob nizkem stropu, umirali. — Prišel

je dan. Čakanje. Strah. Ni se prikadila na konju belcu, ni prihitela na drobnih nogah, skoz zelene veje se ni belila njena obleka, ni pogledalo vanj nebeško lepo oko. Poslal je berača, da poizve, kaj je v gradu, ki pove, da odide Grga, da se želi posloviti. Goste imajo v gradu, je povedal berač. Prišel je župan iz Reke, prišel je Cafarelli iz Trsta. Prišla sta, da čestitata komisarju, ker odide kmalu na mesto glavne intendance za Kranjsko, da se pogovorita. Tudi Andrian de Varburg je tam. Ne spusti Mabelle iz oči, dekle pa ne more od gostov.

Pri njej sedi in jo gleda. Ves dan je paral Grgu nož ljubosumnosti srce. In spet je prišel tihi večer. Noč ga je vpraševala: Kaj so tako vroče tvoje oči, Grga? Noč sem jaz tiha, hladim vse rane. Noč črna, mirna! Kaj moreš hladiti rane ljubosumnosti? Nikdar ne bo moja, zaklela sta se zemlja in nebo. A jaz ne objamem nikdar druge, — pravični Bog — zakaj sme njo gledati drugi? — Gostili so se v gradu, v mlinu se je boril in mučil uhajač: Pred njim je pot — a kako po njej, ne da se poslovil od zlate deklice? Kako draga mu je, tega ji ne pove, vendar ji zagotovi, reče — kaj? Sam ni vedel. Tako je prišel snočni večer, večer domenjenega odhoda. Cesarjev rojstni dan, ročni dan. Sestrina svatba, bratov odhod. Odhod brez slovesa. Čuvajo sestro nevesto, izganjajo sina. O, znano je vaše poštenje, Mihčevi, znano...

„Konja ti dam rjavca,“ je dejal oče, „služil ti bo na potu v Gradec, v vojski.“ „Pozdravi Toneta,“ je naročevala mati, „reci mojemu sinu, da ne sme in ne sme priti domov, dokler nas straši Francoz.“ Dala mu je zadnje svoje tolarje. O mati! — „In tudi ti,“ je naročal trdo ded, „tudi ti se nam ne prikaži pred oči, dokler gospodari francoski prekucuh tod. Dvatisoč tržaških brambovcev je bil pustil postreliti in odpeljati Napoleon — hvali Boga, da odideš z neomadeževanim imenom in z zdravo kožo.“

„Za sveto mašo bom dala na Trsatu, da te varuje Marija še naprej,“ se je zasolila bleda mati. Družina se je poslavljalala od njega, sestri sta jokali, Jožina je zapel: „Zvonovi zvonijo, krogle brenčijo...“

Grga pa je poslušal in ni slišal. Reklo mu je v duši: Nocoj pride. Na Premu je zvonilo zdravamarijo, zvonilo je sv. Florijanu. Da bi jih varoval večnega in časnega ognja, so molili ob ognjiščih. Grga je stal pred graščinskim mostom in čakal. Tu jo je videl zadnjič, tod pride. Stemnilo se je. Grad se je širil in rastel, kakor strog gospodar je gledal s svetlimi očmi naokrog. Zvezde so primigljale, pa pokrtil jih je črn oblak, na brdih so trepetali plameni. Tedaj je udaril konj ob kamnita tla. Prihaja!

je močno udarilo srce. Pridrvela je kakor prikazen nočnega lova. Bela, na belem konju, razpletenih las. „Mabelle!“ „Grga!“ Raz konja je skočila v njegove roke. Žival je privezal za staro bukev in stal pred deklico. Nem. Mnogo ji je hotel povedati, gorele so besede v duši, niti ena ni mogla na jezik. „Čakal sem,“ je izpregovoril nerodno.

Bela trepetlika je stala pred njim. „Nisem mogla,“ je hitela s tresočim glasom, „in kaj bi rekla mama, da bi vedela... Goste smo imeli in Andrian...“

„Jaz pojdem...“

„Zadnji dan je jutri. Pa ne pojdeš, ne pojdeš, Grga. Jaz — ah — toliko tega ti imam povedati...“

Oblak se je zredčil, zvezde so pogledale radovedno na belo trepetliko. Grga je videl snežnobeli obrazek, oči, ki so sijale tako toplo skoz mrak vanj. Nežna roka se je ovila njegove lakti, vročina mu je prešinila život. In šepetala je prelepa ob njegovi rami pravljичno lepe, sladke besede. Čula je tiha noč in zamislila se je, čula je Reka in ustavila je svoj tek. „Ne hodi,“ mu je rekla, „jaz umrjem zate... O, pusti pot v boj, z drugim lovorjem ti ovenčam čelo. Kaj ni Ilircu vseeno, če je cesarju Ilirije ime Franc ali Napoleon? Kaj se ne preraja dežela, kaj ne hodi Napoleon od zmage do zmage? Novice so nam prinesli gostje: Ko udari cesar Rusijo, raztrga Avstrijo. Čemu bi hodil Grga v prazen boj? Dolžnost naša je, da si hranimo življenje. Ostani! Pridi jutri k maši. Jaz sama te predstavim papanu. Mi gremo v Ljubljano, ti prideš za nami, greš z nami. O Grga! Kako življenje je pred teboj... Roditelji ti odpuste. In če ne... Jaz te bom ljubila za mater in sestro, dom ti bom, družica, čast.“

Dahnilo je v tiho noč. Zlati kodri so obsuli Grgovo glavo, topel dih se je dotaknil njegovega čela, konj je odpeketal, v tmuni je izginila bela prikazen. Grga je stal kot ukopan. Dolgo. Valovale so misli, srce je vzklikalo: Ti krasna, ti ljubljena! Kako bi ne pustil brambovec negotovih trudnih poti za tvoje mehke roke? Sreča, prečudna, presladka se mu ponuja. Kako bi jo odbival od sebe? Bela roka, visoka služba, in tako malo ti je treba, Grga, da si jo pridobiš, tako malo...

O tako malo, odgovarja nekje iz globine vesti: Treba ti je samo — pasje duše... In zvon zvonijo tako čudno. Opominja. Kot bi videl Matevžev resni obraz, ko vleče vrv, ko podi male Premce: Proč, mularija! Oj težko je Matevžu zvoniti Napoleonovo čast. In ko slišijo po brdih zvonov glas, se pripravljajo ljudje le resno in mračno. Komu naj se diči dekle? Ni jih več fantov reške doline. Kar je tu, je še zeleno ali pohabljenih udov, ravni tovariši smrek so šli za bobnom — v smrt. — Žene jem-

ljejo pač poročno obleko iz škrinje, pa vzdihujejo: „Jezus, moj Jezus! Kje je danes Polde, Pepi?!“

Glej bele rokave, široke trakove. To se vije po stezi, se zapleta v grmovje, prihaja na cesto, gre mimo mlina. Kaj govore, Grga? Mrko se ozirajo na belo hišo, moške potegujejo širokokrajnike v čelo, žene šepetajo: „Ej videli boste, boter — za komisarjevo hčer . . .“

Drve srajčniki mimo mlina, se ustavljajo ob vrtu, se ozirajo po sadju, na otok. Ej, bi poklatili! Pa je tam široki in močni Mihčev Grga. Zakaj ne gre, preden spravijo Mihčevi jabolka?

Šumeč z gosto ubranim krilom, bele petlje za pestjo in vratom, suho brado zavito v veliko pečo, leze mimo stara Lunjevka, pravi Žigmanu iz Nerina: „Ostane, ostane . . . Za beli obraz deklinin. Oh, rodil se je, rodil! Trosi zlato, zapeljuje pravične: Antikrist! Antikrist!“

Oj vi modrijani modri! Lahko vam je soditi. A kdo od vas bi se ne odzval klicu sreče? Da bi že umolknil zvon! Močno doni . . . Pa ne pregluši njene glasu, ne želje srca. Deliti svoje misli, svojo usodo ž njo. Veliko, krasno življenje! Vsak dan odprt raj. Biti pri njej vedno, vedno! Da bi že nehal Matevž z zvonjem . . . Glej — mati in sestre, oče, ded. Po stari navadi, po starem poštenju gredo na Prem. Mrki so, nevoljni. Zakaj ni šel sin? Nihče ga ne pogleda — odslovili so ga.

„Dobro kaže otava,“ pravi mati in se ozre na otok. O, ni ji do otave materi, za sinom grešnikom, neznačajnikom, gleda skrbno oko. O glej, tvoja mati! Bodi moder, Grga. Nikdar ti ne blagoslovi mati take zveze. Nestrpno hrže rjavec. Pojdi, Grga, da se ne bo sramoval brat brata, mati sina. Pojdi, zapusti jo, pozabi. Če moreš. Pojdi, ne vidiš je več, poslovil si se na veke.

Na veke! Prebridka misel. Ti nežna, ti krasna! Kdo je videl solnce in ga ne ljubi, kdo si more iztrgati ljubezen iz srca? „Kaj ni Ilircu vseeno, bodi cesarju ime Franc ali Napoleon?“ O prav govoriš, zlato dekle! V Ljubljani hvalijo veljaki in učenjaki francosko vlado — vse upajo, vse čakajo od Francoza. Slovenski jezik je uveden v šole, Kranjcu je odprta nastežaj pot do učenosti. Cesar hoče, da stoje Ilirci v vrsti izobraženih narodov, moreči nemški duh, ki je tlačil šolstvo in napredek Ilircev, izginja. O prav govoriš, zlato dekle! En narod poganja, prerojen, ves nov . . . Vstala je Ilirija na Napoleonov ukaz in smeli načrti in nade so oživele v srcu Ilircev. Sramočeni in tlačeni jezik in narod prideta do veljave, s svojim starim imenom se podiči v svoji stari domovini Ilir . . . In zakaj bi hotel biti pregnani sin reške doline modrejši od vrlih, značajnih ljubljanskih mož? O, jaz pojdem — priklonim se komi-

sarju, in moja bo vsa sreča tega sveta, moja bo zlatolasa komisarjeva hči . . .

Razvnet plane Grga pokonci. V dijaški suknji stopi v cerkev, stopi pred komisarja. Poreče mu: „Kaj bi se ustavljala bilka viharju, begunec mogočnemu vladarju, priporočite me cesarjevi milosti, gospod komisar . . .“

Nenadoma — odkod se je vzel? — potegne močan veter. Pregibljejo se veje starih vrb in jagnjedi ob Reki, ustavljajo mladeničev nagli korak: O Grga! Čuj! Ne veš več?

„Ljubezen do domovine, navdušenje za samostalnost, sovraštvo do tujega tiranstva in ponosna zavest lastne vrednosti; zavest naše moči, pristno staroavstrijsko mišljenje so poklicali v življenje deželno brambo. Vsa Evropa se čudi, da je zadostovala beseda ljubljenega vladarja, da se je pretvoril narod v vojsko in vojska v narod. Prepričan sem, cenjeni tovariši, da vam bo sveta vaša prisega na brambovski prapor; prepričan sem, da bo izsililo vaše obnašanje zanamcem in sodobnikom priznanje, da ste vredni avstrijskega imena.“

Besede nadvojvoda Ivana ob blagoslovljenju brambovske zastave! Kot da je treščilo vanj, se ustavi Grga, smrtna bledost prepodi rdečico radostnega pričakovanja, moško poštenje se dvigne na boj z željo razvnetega srca. In še se majejo vrbe, šume jagnjedi. Kot bi poročale o nečem daljnem, slavnem, kot povest o utripu junaških src gre njih šepet:

„Vas, dragi tovariši, gledajo oči sveta in vseh tistih, ki imajo še kaj čuta za narodno čast in last. Vi ne boste vzeli nase sramote, da bi bili orodje za podjarmljenje; vi ne boste vojevali v daljnih zemljah neskončne vojne razdirajočega častihlepja, vi ne boste krvaveli za tujo lakomnost. Vas ne bo zadela kletev uničenih nedolžnih narodov, vi ne boste delali tujcu poti preko trupel ubitih brambovcev do ukradenega prestola. Vas čaka lepa usoda: Svoboda Evrope se je zatekla pod vaše zastave, vaše zmage bodo razvezale njene vezi in vaši nemški bratje, ki so zdaj še v sovražnih vrstah, čakajo svoje rešitve.“

Dnevno povelje nadvojvoda Karla, od šestega aprila 1797! Kaj so odgovorili brambovci Karlu, Ivanu? Ali pomniš še, Grga, kako je grmelo do ljubljanskega gradu, preko zidov in poljan: „Živel princ Karl, bodi naš Lavdon!“ — „Z nami sta estrajhska orla, premagujta vekomaj!“ — O Grga! Ali si pozabil, ali moreš pozabiti le za hip brambovske prisega? Ali moreš pozabiti, da je, da mora biti Avstrija za vse? Izločila se je v zmedah in viharjih iz nemškega cesarstva. Razkosana, ponižana ni pozabila svoje časti. In ko je vabil presvetli cesar na domovine bran, je grmelo čez mesto, trg in vas k brambovskemu praporu. Rudar je pustil kopačo,

kmet motiko, tkalec statve, dijak knjigo — narod je postal vojska in vojska narod. Poljaki, Estrajharji, Čehi in Madjari, vsi za enega, eden za vse. Dnevi upanja in navdušenja! Vihralo je po skalah kamnite Notranjske, šumelo po lepi reški dolini. Burja navdušenja je osvežila srca, razjasnila oči. Hohenwart, Langer! Slava vama! Ded je odpustil vnuka, mati je poiskala zadnjo šmarno petico, premožni je pomagal revežu, vsi za enega, eden za vse. Hitro so bile dopolnjene vrste brambovskih bataljonov — žalostno so odhajali oni, ki so bili odveč. In na pomlad . . . Oj, na pomlad leta 1809. . . .

Grga se vrže v travo, zarije vanjo vroče čelo. Da ne bi čul zvonjenja, ne očitanja dreves in lastne vesti! A prihaja po toplem vzduhu, po mehkih valčkih od solnca obsevane Reke. Vedno glasneje zvonijo in grmi . . . Podi spomin na bele roke, na sladki dih dekličin. O Grga, to ni premski zvon! Tako gromko brni šenklaški v Ljubljani, tako grme topovi v strelišču, tako šumi drevje pod gradom. In pisane vrste meščanov in rokodelcev stoje negibno pred streliščem. V strelišču rama ob rami brambovci, meščanskih polkov častniki. Sveta resnost na vsakem obrazu: Blagoslavljujejo brambovski prapor . . . Ob njem stoji pevec, čigar glas je navduševal mladino za Avstrijo . . . Ljubezen do domovine je podarjal nadvojvodov nagovor. Prisegali so, klicali so nebo za pričo, da pojdejo z veseljem za praporom. Prisegali so . . . Zdaj se zbirajo v Ljubljani pred stolnico, kašljajo, se napihujejo, da ulove milostljiv pogled francoskega guvernerja. Zdaj potujejo v Pariz . . . Eden za čast, drugi za korist. Pevec brambovcev proslavlja Napoleona — brambovci so pobiti, prognani — ali brezznačajni . . . Ta za svetinjo, oni za službo . . . Na strelišču se vrste veselice. Napoleonov rojstni dan. Na Premu se zbirajo graščaki okrog komisarja, v Ljubljani se vse sveti orožja, epaulet. Evropa se čudi — kajti Kranjska je postala hitro francoska. Za Napoleonov praznik pogosti guverner plemstvo, meščane in reveže, deli med strelce nagrade. In slavoloki, zdravice, pesmi in govori, ki bodo priobčeni v uradnem listu, bodo pričali o pasji privrženosti onih, ki so prisegali za Avstrijo! Onih, ki so pozdravljali vriskaje prve zmage Karlove. O, prekmalu se je izkadil dim topov, ki so oznanjali svetu zmage pri Sacilu in Fontani Freddi. Esslingenu je sledil Vagram, navdušenju ponižanje, sramota . . . O Avstrija, ti geslo bivših brambovcev!

Kdo je mislil, kdo verjel?! Cesar sam je izročil svoje otroke tujcu, izročil mu je lastno hčer . . . Narod ni hotel, ni mogel verjeti. Sam je hotel vstati, prepoditi tujca. V boj na nevernike! Za Avstrijo! Orsič, Hohenwart, du Montet! Imena, draga junaški duši. Kot vihar ste zdaj tu, zdaj tam. Napoleonov ukaz pokliče brambovce. Zapade jim imetje, glava. Pa je le ena čast, Napoleon! Če je kaj stalnega, je moško poštenje, če je kaj svetega, je brambovska prisega. Umrl je junaški Andraž Hoferjev, umremo tudi mi, bijemo do smrti boj zoper tuje tiranstvo. Kdor ima čut za narodno čast in last . . . Umirali smo, bežali, da nadaljujemo na tujem boj zoper moloha, nenasitnega krvi in dežela. In zdaj, Grga . . . Čutiš, kako



VESELI JAKA

JANEZ GEHRTS

peče rana na glavi, vidiš, kako gore praske po rokah — sram jih je tvoje brezznačajnosti, Ilirija, sèn mladih src, te ne moti. Moti te samo razgreta kri. „Mati ti bom in sestra,“ je rekla . . . Bodi mož, Grga, da ne pljune brd značajni sin, ko izpregovori tvoje ime. Bodi mož . . .

Dolgo leži Grga v travi. Sedanjost, prošlost, prihodnost se mu zamedejo v vrtinec, ne ve več prav, kje je, kam hoče. Reže v srcu, v duši, v glavi. Zdi se mu, da jaše v mesečni noči po Ljubljanskem polju. Z du Montejem na ples s Francozi. Ljubljana spi, luči v gradu naznanjajo, da bdi francoska po-

sadka. Da spe Francozi po senikih in hišah predmestja. Naglo se spuste huzarji po mestu, po vodi. Klic „Franc!“ predrami Francoze, v veselem plesu jih pode huzarji iz Ljubljane. — In zopet se zdi Grgu, da je pred Bajadokom na Španskem. Krepko se branijo Francozi v trdni trdnjavi. Vrsta za vrsto napadalcev pada, napolnuje jarke. Nastavljajo ovne, lestve. Smrti je gotov, kdor se poda nanje. Kdo pojde? Prostovoljci, naprej! Oglasijo se možje predstraže napadalcev: „Verlorn hope.“¹ Možje, ki so pustili za seboj vse, ki hočejo umreti ali zmagati. Dvojna mera groga podžge še njihovo navdušenje, vodita jih major O'Hare in kapitan Jones. Polnoč je minula. Grozno razsvetluje tmino krvavi ogenj bakelj, slamnatih kupov, ki jih mečejo napadeni v jarek, da vidijo napadalce. Grga je na lestvi. Tovariš nad njim se prevrne, pade v jarek, ki je poln trupel in krvi. Grga pogleda dol, pogleda gor. Powsod je smrt... Naprej, pogumno naprej! Grga hiti, maha s sabljo, se brani udarcev. Že je gori... Kar zažvižga jeklo, roka izgubi držaj... Tmina... In ko se prebudi, peče rana, peče... Peče tudi danes, peče... Ali jo bodo ohladili zlati kodri, bela, mehka roka?

Ha! Peket konj! Več konj, mnogo konj... So to Frimontovi huzarji? Takoj, bratje, takoj... Hrže vranec in peče rana. Brambovec ne proda časti za ženski usmev. Naj premaga Napoleon vse. Enkrat ustavi pravični Bog njegovo prevzetno pot, enkrat poviša ponižane. In ni treba, da rdi takrat sin reške doline. Dajte mi blagoslov, stari ata, mati! Bodi pametna, Rezika. Z vihro so prišli, in bodo odšli Francozi, ostanimo trdni, značajni. Z Bogom, bela trepetlika, naj rosi rosa sreče na tvojo pot...

Grga skoči iz trave. Peket konj se bliža. Med vejami se zasvetijo epaulete, se beli ženska obleka. Svetla jata jezdecev se pripodi, in prva dva sta Andrian in Mabelle! Zakričal bi Grga, zatulil. Kaj hodi zdaj sem! Zavezana je culica, pripravljen je konj — kaj hočeš, dekle, brambovcu. Pred njim je smrt, za njim je smrt. Kaj ustavljaš, dekle, brambovca? O lepa, je, Grga, prelepa... Žare ji lica, vihrajo kodri, svetijo se oči. Andrian jaše poleg nje, Andrian jo sme gledati, Andrian! Ona pa se ozira na otok, v hišo. Njega, samo njega išče prelepa. Minula je maša in ni ga bilo — pa je prišla, da vidi, je li odšel... Kako prosijo in iščejo njene oči: Pokaži se, junak, umiri žalostno srce deklice. A Grga stoji za drevesom. Ni treba, da ga vidi ves ta roj, ker je daleč še meja in so urni žandarji. A vruga! Ti boš poljuboval roko moje deklice, bledoličnik, suša... Čakaj!

Grga skoči na neobrasli prostor ob Reki, dvigne v besni jezi roko. — Mabelli je bil padel bič iz

¹ Izgubljena nada.

trepetajoče roke. Urno je skočil Andrian, pobral bič, ji ga podal, ji poljubil roko. Njene oči so se ustavile na trioglatem klobuku. O, kmalu pozabi ona brambovca. On ne objame nikdar druge, ona pa... Udaril bi, pobil to francosko svojat. Prav ima mati: To jezdari, se pači, obrača oči... Zdaj dvigne Mabelle oči na otok, vanj. Grgova roka upade. Toliko ljubezni in bolesti je v tem pogledu. „Zakaj te ni? Pridi! Čakam te.“ Hipno se poruši zopet vse, kar je priklical zvon in materin pogled. „Pridem,“ ji obeta roka na srcu. Hip samo — ničesar ni videla svetla družba — razumela sta se samo ona dva. Nasmejala se je veselo: „Gospoda, tu je konec poti, vrnimo se.“

Z glasnimi besedami, laskavimi pokloni so ji naredili pot. Vse se ji klanja — a ona se klanja uha-jaču. Predraga! Pridem, pridem takoj! — Naglo je stopil čez brv, v hlapčevsko kamro. Na skrinji leži culica. Majhna, kot jo pač vzame seboj fant, če gre za par dni z doma. Vražja culica, kaj se mu reži? Odveže jo. Zakaj je prelivala mati solze, ko jo je vezala! Srajca, klobase, sir, kruh. Kaj ni vse oroseno od materinih in sestrih solza? Ni bilo treba, mati, ni bilo treba. Glejte, prišla je čez noč druga pamet. Prav bo za Vas in zame. Dva sina vam ohranim: Komisarjev zet bo ugleden mož, Mabellin svak bo varen doma. Oddahneta se, trudna mati. Reziki seveda ni pomoči. Porušil bi se preje svet, nego da požre stari ata dano besedo. A jaz — jaz grem. Ne boš več trepetala, bela trepetlika moja. Preoblečem se, pridem. Proč hlapčevski koret, v rdeče podšiti suknji, v baržunastem telovniku, vezeni srajci stopim pred komisarja in prekosim po postavi in obličju francoskega mlečnika. Grga gre v gornjo sobo, da poišče novo odelo. Dragocen zaklad je shranila mati, njegovo dijaško obleko, ko je oblekel brambovsko. Lepo zložena, je položena rahlo, ljubeče v dolgo skrinjo. Kolikokrat jo je pogledovala, gladila mati. Zdaj si jo oblači Grga. Pa tesna je v ramah — in njemu postaja tesno v duši. Za kaj je gorel oni, ki je nosil leta 1808. še to suknjo? — Bleda roka se dotakne Grgove rame. Prestrašen se zgane. Mati! Prav. Pove ji, naj bo mirna. Varno je življenje njenih sinov, varno premoženje.

„Kaj delaš, sin moj?“

Žalost in usmiljenje je v glasu, nepremična vdanost, odločnost v svetniškem obrazu. In vesela novica mu ne gre iz ust.

„Mati — jaz...“

„Pojdi. Kosilo je na mizi. Še enkrat, morda poslednjikrat kosimo skupaj.“

Kosilo je na mizi! Kako preprosta beseda, pa kako upade Grgu vihravi, prepričani pogum. Ne pojde, ne. Sodniki bodo pri kosilu. Kaj vedo oni, trdi kmetje,

kako utripa srce drugim ljudem? Obsojati, samo obsojati znajo. Pa on ni otrok — pove jim, kar hoče. Naj joče in se uklanja Rezika. On mora stati kot trden hrast, da se nasloni nanj bela trepetlika.

Kakor da bi jima okamenel obraz, sedita gospodarja pri mizi. Kakor da bi rezal, zveni glas starega, ko moli, kakor ukaz, ko ponuja vnuku, vnučkinji kruha. Jedo, oči uprte na krožnik. Grgo in Reziko duše grizljaji. Oklici so bili, Rezikini oklici. Sin odhaja, ki je bil prišel ranjen iz tuje zemlje, odhaja zdaj v Avstrijo. Se mu posreči pot? Nihče ne govori. Sliši se le brenčanje sitnih muh. Molče postavlja Rezika sklede na mizo. Hudo ji je, hudo. V ušesih ji zveni še vedno župnikov glas, pred dušo ji obledi Chapotinov obraz. In malo ji je za bratovo pot, za Mabelle solze. Ona mora — naj morajo tudi drugi. Menila je, da ji pomaga brat — pa ne zna pomagati sam sebi.

Zunaj molči tudi sicer tako glasna družina. Le rahlo trkajo lesene žlice ob skledo; tiho zastoče Mina volarju: „Kaj bo, kaj bo.“ — Stari ata nalije kupico in pogleda Grgo. Mrzlo gre mladeniču po hrbtu. Blede, majhne oči, ki so motrile včasih občudovaje bodrega vnuka, izražajo zdaj zasmeh. „Že vem,“ pravijo: „komisarjeva hči te je ustavila, a jaz te požnem, na mojo vero!“

Stari ata pregovori: „Hlapček je jahal rjavca do Bridovca, tam te počaka. Postojnski intendant te je videl. Ni treba, da pridejo žandarji na Mihčevino, ko bi bil po moji besedi že davno lahko čez mejo. Če nimaš duše ti — moramo mi misliti na Toneta. Pijmo na zdravje mudnega potnika...“

Grga se otrese ledenega plašča, ki mu veže rame, stiska srce. Pode ga od hiše... Nevaren je zanje — pa takoj bo dobro, vse bo dobro. „Bog ve,“ izpregovori pogumno, „da sem mislil na domačijo in na Toneta. Ravno zato. Jaz ne grem... Komisar je naš prijatelj...“

„Ti ne greš?“

Zamolcklo grozeče je prišlo iz treh ust, trije obrazi so bili kot kamen; oveselilo se je samo Rezikino jagodje lice, povešena glava se je vzdignila, bujne kite so se vsule po ramenih.

„Jaz — jaz ne morem živeti brez nje. Pustite me. Vi ne veste, kaj je to... Kaj me podite v Avstrijo? Kam se izognem Napoleonu? On premaga vse, razbije, kar je še Avstrije. Neumen je vsak upor — jaz iščem sreče za vas in zase...“

„In jaz ne vzamem Kručina,“ se oglasi Rezika, in vstane žareča ob bratu. „Vsak človek ima pravico do sreče — jaz ne maram starega dedca.“

Prestrašena lastnega poguma umolkneti brat in sestra, povesita žareče oči. Molk. Težak, svinčen. Bolesno se giblje okrog materinih ust, mladi go-

spodar nasloni široki hrbet na zid. Kaj takega ni bilo še nikdar! Vsa brezbožnost in hudobija nove dobe se kaže na teh izpačenih otrocih...

„Tako,“ se oglasi stari ata in kljukasti nos se dvigne nad visečo ustnico, blede oči švigajo strele. „Pet goldinarjev ti bo dota in bala, mlinarjeva hči, moje prokletstvo še povrh. Le hodi! In ti, fant...“

Preteče dvigne stari roko. Mati zatrepeče po vsem telesu, pa ne skoči vmes. Vreden je nespačetni sin palice, vreden jeze... Stojte si nasproti kakor oblaki, pripravljeni, da vsujejo grom in točo. Družina v drugi sobi poslušaja plaha, žlice, mirujejo: Kaj bo — kaj bo? Oblačni molk prekine Jožinov glas:

„Dober dan, hiša, Bog vam blagoslovi — pa ne vsega, pustite kaj starcu beraču.“ V družinski hiši nastane vrišč: „Ježeš, Jožina! In kramar! Semenj bo, semenj! Sedita sem. Kramar nam pove kaj o vojski.“

„Oho! Le počasi,“ ustavlja Jožina družino. „Pravica je taka, da se ponudi blago prej gospodarju. Hej, boter Mihec! Dober dan vam Bog daj! Rezika, ptičica, trakove in prstane prodaja moj prijatelj, novice prinaša, čuj, Grga!“

Ne da bi vprašal dovoljenja je odprl Jožina železna vrata, ki ločijo družinsko od gospodarjeve jedilnice, ne da bi čakal dovoljenja odloži kramar svojo kramo in ponuja: „Kupite, kupite... Prodajam trakove, naprstnike, konce, igle, igelnike...“

Še stojte Mihčevi nasršeni, pogledujejo drug drugega, vsi enako trmasto potezo krog ustnic. Ne morem! kljubujejo Rezikina v šobo nabrana usta — ne morem! kljubuje Grgovo čelo — moraš! zapoveduje pogled očetov, materin. Kaj naj izpremeni med njini nastop malovažnega kramarja, beseda norčavega berača. Vendar se oddahne mati. Berač ji namežikuje, berač ve za pomoč. Že strmi Grga v kramarja. Ni ga privedel Jožina zaman. Kdo je? se vprašuje bleda gospodinja, vprašuje Grga. Znan mu je pogumni možati obraz pod širokokrajnikom, pa mu ga tujijo brada in brki. Kramar pa se smehlja Grgu in nadaljuje: „Prodajam nože tolmince, prodajam brambovske spomine...“

„Pipan, tovariš moj!“ vzklikne Grga in se vrže kramarju okrog vratu. „Oj Pipan, kod hodiš, kaj delaš?“

„Pipan! Pipan iz Jelšan!“ vzklika družina, gospodinja. Gospodarja hitita izza mize, da stisneta brambovcu roko. Megla izginja z lic in iz src: Tovariš boja pove Grgu pošteno besedo. Zvito se reži Jožina, Rezika stavi posodo za novega gosta na mizo. Pipan pogleduje Grga z drobnim, iskrenim očesom, ga objame, odgovarja:

„Vprašaš? Kakor ti, tovariš: za svobodo in Avstrijo. Ne diči me častna rana, kot diči tebe, Grga moj, vendar je nevarna moja pot po Iliriji — tujec grem mimo rodnega doma.“

„In doma te čakata mati in nevesta, Pipan. O, ne klati se več od nemila do nedraga, tovariš. Saj je zaman trud, boj in rane, vse je zaman, vse izgubljeno, Pipan. V brezuspešnem boju z vladarjem sveta nam mine mladost...“

„Kaj?“ se odmakne kramar in premeri Grgo, „ti, moj bojni tovariš, govoriš tako? Ob uri, ko naznanja plamen ruskih mest Napoleonovo pogubo? Bog s teboj! Kaj pomeni to.“

„Pipan — Napoleon zmaga tudi Rusko, nadene Evropi še hujše verige. Vrni se k materi, k nevesti, prosi cesarjeve milosti.“

„Kak vrag pa govori iz tebe?“ zakriči Pipan zavzet in se udari po boku. „Naj čakata mati in sestra! Sabljica bo moja ljubica! Ha! Pridem, da povem junaku veselo poročilo, pa najdem cmerikavo babo. Kak vrag je to? Kot kramar hodim Pipan bogat od hiše do hiše in ni mi žal, za Boga, da ne! A ti si se utrudil, Grga? Prikloniti se hočeš Napoleonu? Vleče te čast in dobiček?“

Grga rdi pred bojnim tovarišem, se obrne k oknu, ki gleda na grad, reče negotovo: „Kaj imamo od bojnih ran? Napoleon zmaguje...“

„Vsi vragi! In da zmaguje, kaj je naša dolžnost? Kdo te je preslepil, vihravi moj tovariš? Ravnozato, ker nadene Napoleon, ako zmaga, Evropi še težje verige, ravnozato mora vstati vsa Evropa, da zatre neprenosno premoč prevzetneža. Kajti sicer: kdo je varen pred njim? Tu, Grga — tu... Član sem odbora za razširjanje resničnih poročil o ruski vojni — o položaju na Francoskem.“

Tukaj pismo ilirskega častnika: — Vozovi s proviantom so obtičali v blatu te prečudne dežele.

Živina in ljudje stradajo. Desettisoč konj je poginilo v eni strašni viharni noči, stotisoč mož je mrtvih ali ranjenih in še nismo bili nobene odločilne bitke. Rusi se nam umikajo, nas napadajo in dražijo. Način boja, ki nam dela škodo in ne odloči ničesar. Generali so nevoljni, moštvo mrmra. Umazana in blatna je Napoleonova slavna armada. Vprašujemo se, čemu in zakaj trpimo? Kje bo konec trpljenja? Zdi se, da se je hotel pogajati Napoleon že na poti z ruskim carjem. Poslal mu je sla. Toda car je odgovoril: Nobenega pogajanja, dokler stoji le en sam francoski vojak na ruski zemlji. In naš nenasitni vojskovodja nas vleče naprej in naprej... Vidiš, Grga, taka in enaka so privatna poročila, poslana na naš odbor — zelo različna od uradne samohvale, kajneda? — In vidiš, Grga, previdni možje, kot je naš Metternich, računajo z Napoleonovim porazom, so pripravljene. Stoinpetdeset tisoč mož je dovolil Napoleon milostljivo Avstriji, da sme imeti stalne vojske. Da bi se ne mogla dvigniti, se ne otresti njegovega jarma. Pridejo novinci, se izurijo in odpuste. Navidez malo število v resnici pa je narod vojska in vojska narod. Podobno delajo na Ruskem. Tam bude odlični možje v ljudstvu čut za čast in svobodo. Za mejo se piše in tiska. Tu je kraljev poziv od Körnerja: Vstani, moj narod, grmade gore... Jeklo zabodeš v sovražnikovo srce... Zrela je žetev, ne mudite se...

Kramar se je bil sezul in izvlekel iz nerodnega črevlja skrbno zložene papirje. Grga je poslušal, čital. In zažarele so krasne oči, otrešla se je junaska duša sramotne more. Avstrija kliče, stari cesar! Tron Habsburgov ima stati, vedno Estrajh 'ma kralvati — bratje Franca in Ludvike, so persege s'ril' velike... Svetla sabljica je brambovčeva ljubica. Ti nežna, prelepa in ljubljena — ostani na veke zdrava! (Dalje.)



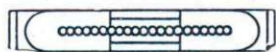
Druga pomlad.

Zložil Vekoslav Remec.

Tiho, tiho cesta hiti
v daljo k beli vasici,
v topolih vitkih jesen šumi
v srcu zvenijo radostni klici
mladih, burnih dni...

Ne, to ni jesen... Druga pomlad
gre čez ravna ta polja,
z njo mi brsti želj tisoč in nad
sama fantovska židana volja
njih je prešerni sad...

— Pa bodo prišli snegovi in mraz —
no, se pa v kožuh zavijem —
žalosti ti omračijo obraz —
no, se pa zdaj že veselja napijem —:
kdo zna tako kakor jaz!



V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

XXV.

Na Severnem rtiču.

Skoraj navpično se dviga iznad morja visoka, temna, divja pečina Nordkap. Nihče se ne bi mogel ob skalovju izkrcati, nihče zlesti na „skrajnji rob Evrope“, ko ne bi narava sama turistom priskočila na pomoč. Na vzhodni strani rtiča je majhen zaliv, kjer se usidrajo izletniške ladje, da so vsaj deloma varne pred negostoljubnim morjem, ki je tod vedno več ali manj razburkano. V dnu zaliva je drča, ki je sicer zelo strma, pa vendar pristopna; po njej plezajo radovedneži na 307 m visoki Nordkap.

Ko smo se usidrali, smo nestrpljivo čakali, da nas prepeljejo na obrežje. Izkrcavanje pa ni bilo kaj prijetno. Valovi so se zaganjali v parnik in dvigali ter spuščali prevozne čolne, da smo s stopnic preskakovali v brodove. Nežni spol se je tresel in kričal od strahu, preden je prešel z ladje v čoln. Ko smo zasedli svoja mesta, se je pričel šele pravi vrišč. Valovi so nas dvigali, vrteli in zibali, da so boječe dušice vsak čas pričakovale, da se potopimo.

Ko se bližamo pečinam, ugledamo pod njimi nekaj belega; živa bitja so to, saj se po štirih premikajo semtertja. Da bi povečal strah in grozo boječih dam, prične vseh muh polni Lindner vpiti: „Beli medvedi, beli medvedi!“ Ženske zakriče od strahu, pa tudi nas je zanimalo, kake živali se izprehajajo pod Nordkapom. Kmalu spoznamo tri krotke ovčice, ki so nam bleketale v pozdrav. Skale so sicer popolnoma gole, po široki drči pa žubori potoček in napaja rodovitno prst, ki se je tamkaj nabrala, da rasto po njej mah in polarne cvetke, ki jih obirajo živalce, nenavadna prikazen v taki puščavi. V steni pod Nordkapom si je pastir zgradil borno kočico in stajo, sebi, svoji družini ter živalim v stanovanje in zavetje. Dva mesca prebiva v tej samoti, oskrbuje pot, ki vodi nakvišku, in streže gostom v paviljonu vrh rtiča.

Brodovi ne smejo prav do obrežja; valovi namreč z močjo butajo ob skalovje. Mornarji morajo prej napraviti lesen most, ob katerem pristanejo čolni. To delo nam je oskrbel že „Kong Harald“, čigar gostje so se v dolgi procesiji vzpenjali po hrbtu Severnega rtiča. Polahkoma smo se izkrcali tudi mi.

Kraj brvi so stali trije otročiči, lastnina pastirjeva, ki so nam ponujali svežih in suhih šopkov, razglednic, školjk in podobnega drobiža.

Pričeli smo stopati po umetni stezi, ki vodi navzgor. Nordkap je hrib, ki se dviga nad morjem malone tako visoko, kakor Šmarna gora nad svojo okolico. Od vznožja do vrh griča korakamo pičlo uro, odtod pa hodimo po mali ravninici še dvajset minut, da dospemo do skrajnjega roba, kjer so zgradili lesen paviljon. Steza se vije v serpentinah. Ker tod včasih razsaja vihar, so jo zavarovali s klini in vrvjo iz žice. Četudi ni posebne nevarnosti, se vendar oprijemljemo žice, da stopamo tem samozavestneje. Zdi se nam, da smo v Alpah in da plezamo na gorskega velikana. Steza, sicer skrbno nasuta, je vsled deževja vendarle polzka. Marsikje zdrči kamen izpod noge; da ni žice, bi komu izpodrsnilo in prevalil bi se po hribu. Poleg steze cveto redke, lepo pisane rožice, izredno žive barve. Vsakdo si jih natrga ter si z njimi okraši obleko in klobuk. Kesneje smo jih skrbno stisnili v knjigo med liste, da smo jih ponesli domov kot spomin na Severni rtič.

Prva je priplezala do ravninice „divja mačka“ ter je ondi zavriskala kot mladenič na vasi. Krepko so ji odgovarjali, da je odmevalo od pečin krog zaliva. Vrh pobočja, na planjavi, sta nas zajeli huda burja in gosta megla. Nekaj klobukov je zletelo po strmini, ki so jih pa vlovili zanamci. Burja in megla vrh Nordkapa menda nista nič posebnega. Zato so tudi na ravninici poleg steze zabili v zemljo železne drogove in razpeli med njimi žične vrvi, da turisti ne izgreše prave poti. Planota sama je prav pusta, nerodovitna; pokriva jo golo kamenje. Steza je kaj slaba; po kotanjah se je nabrala deževnica, da se moramo luž izogibati v velikem loku.

Kraj severnega Nordkapovega roba so zgradili paviljon, veliko leseno osmerokotno kolibo. Ob dežju ali prehudem vetru se zatekajo vanjo turisti. Pa tudi ob najlepšem vremenu izletniki prav radi posečajo paviljon; v njem se namreč toči pristni francoski šampanjec. Najfinejše vrste sicer ni, stane pa steklenica 12 norveških kron (= 16 K). Prodajajo se v kolibi tudi razglednice in znamke; na pisma pritiskamo poseben pečat z naslovom „Nordkap“, da svojcem v domovini neovržno dokažemo, da smo res obiskali Severni rtič; pisma spuščamo

v nabiralnik ob steni; prvi parnik, ki odide proti Hammerfestu, jih vzame s seboj, da jih tamkaj odda na pošto. Koča je z debelimi vrvmi pritrjena ob tla, sicer bi jo bil že davno veter izpihal v morje. Nekaj korakov od paviljona so postavili obelisk iz granita v spomin, da je svoj čas švedsko-norveški kralj Oskar II. obiskal Severni rtič. Še par korakov dalje pa nam zija nasproti visok prepad; 300 m pod nami buta Ledeno morje ob temne Nordkapove pečine.

Gotovo si bil že v jutro ali na večer na visoki gori. Megle so drevile mimo tebe, da si videl komaj par korakov pred seboj. Včasih pa se je megla pretrgala in uzrl si pred seboj planinsko kočjo ali pa visoko skalovje. Tako se je nam godilo na Severnem rtiču, le da je bil veter še močnejši. Zato nismo preveč iztikali po pečevju, marveč smo jo brez posebnih ovinkov zavili pod varno paviljonovo streho. Četudi je bila pivnica že dokaj polna, sva vendar še z zvestim Manningom dobila zavetje v skromnem kotičku. Par trenutkov kesneje nama prinese natakarko steklenico, jo odpre, da zleti zamašek v strop, ter nama natoči penečega vinca. Ura je kazala enajst čez poldan in vendar nismo rabili nikake luči. Dasi je bilo nebo prepričeno z oblaki, dasi nas je zagrinjala megla, je bilo vendarle svetlo tako, da smo brez težave v paviljonu pisali pozdrave na drage svojce v domovini. Opolnoči je bilo svetlo, kakor pri nas na jesen ob deževnem vremenu opoldan.

V kolibo so se vsipali novi in novi turisti, da se je slednjič napolnila docela. Sredi kočje so določili mesto Blücherjevi godbi. Muzikanti so najprej udarili otožno norveško himno. Zatem so zasvirali nemško cesarsko; Prusi so se dvignili in zaorilo je iz sto grl: „Heil Dir im Siegeskranz!“ Amerikancem na čast so zagodli himno Združenih Držav, za ameriško pa našo avstrijsko. Posebna čuvstva navdajajo potnika, ko čuje cesarsko pesem na koncu Evrope, ob uri strahov, ko doma že vsi sladko spavajo; na treh straneh globoko pod nami šume razjarjeni valovi, na četrti strani, proti jugu, pa se razprostira neizrecno pusta ravan; veter piše krog paviljona, stene pokajo in nam se zdi, da zdajzdaj poletimo čez skalovje; tedaj zazveni „v črno noč“ znana melodija: „Bog ohrani, Bog obvari!“ Tega prizora ne pozabim nikoli.

Modrijan bi bil na Nordkapu s pridom opazoval, kako vplivata alkohol in godba na človeka. Izprva se je družba razgovarjala tiho in mirno. Ko je pokalo zdaj v tem, zdaj v onem kotu, ko so zamaški deževali izpod strehe, je postajala glasnejša in glasnejša, dokler ni slednjič že vpila. Godba je navdušila tudi resne in otožne duhove. Pelo je vse, seveda fortissimo. Slednjič je bil vrišč in krik tolik, da drug drugega nismo umeli. Godbo je večina pod-

pirala tudi s tem, da je bila takt z nogami in palicami ob tla. Kričalo je vsevprek, sklepala so se nerazrušljiva prijateljstva; da smo ostali v paviljonu še eno uro, bi se bili pobratili vsi. Vidni vzrok vsega hrušča je bil seveda — šampanjec, ki se nam je penil v polnih čašah.

Zahotelo se mi je svežega zraka. S težavo sem se preril skozi množico do vrat. Mrzel veter me objame. Hu, kako je piskalo krog kočje! Veter je deloma že pregnal meglo. V ugodnem trenutku sem uzrl globoko pod seboj nepregledno ravan Ledenegega morja.

Potniki so se zabavali posvoje. Fotografji so pridno predstavljali svoje aparate. Saj kdo ne bi z Nordkapa prinesel par slik, kdo se ne bi opolnoči fotografiral na „koncu sveta“? Le svetloba jim ni kaj ugajala; in res so bile slike, ki so jih vjeli na rtiču, pretemne. Drugi so izkušali svojo moč na praznih steklenicah, ki jih je krčmar nagromadil ob paviljonu. V buteljko so potisnili svojo vizitko, grlo zamašili in vrgli steklenico preko skalovja. Ko bodo po sto in sto letih poznejši rodovi polovili buteljke, bodo občudovali podjetnost svojih prednikov. Navdušen Amerikanec je splezal na paviljonovo streho ter je na strelovod pritrdil zastavico, svetovnoznani ameriški „zvezdni prapor“, baš kakor tri mesce poprej Peary na severnem tečaju. Da so nekateri pobirali s tal okroglo kamenje, ki so ga spravljali v žep kot drag spomin, ni nič posebnega; saj so drugi skrbno shranili zamaške šampanjskih steklenic, da se pobahajo z njimi v domovini.

V kolibi so rajali vedno huje. Za hip so umolknil. Nekdo se je spravil na govorniški oder in je slavil nemško državo ter nemškega cesarja, ki je tudi že obiskal Severni rtič, nakar je zagrmelo po koči: „Hoch soll er leben, dreimal hoch!“ Krika in vika ni bilo ne konca, ne kraja. Tedaj se oglasi trobenta, znamenje, da odrinemo z rtiča. Polnoč je že odbila, ko smo se vračali „in dulci jubilo“. Po ravninici je šlo brez vsake nezgode, po bregu se je pa onim, ki so si v koči preveč natovorili, slabo godilo. Vsak hip je na polzki stezi komu izpodrsnilo. Dospeli so pa vsi brez posebne poškodbe do vznožja; saj so telesni deli, ki so pri tako nenavadnem sankanju brez smuči največ trpeli, slučajno najbolj prožni; le obleko so si vso umazali in raztrgali.

Z izletom smo bili prav zadovoljni. Četudi nismo videli polnočnega solnca, — nebo je bilo še vedno zagrnjeno z oblaki, — na rtiču smo bili pa vendarle. Koliko turistov je že prispelo do Nordkapa, pa se niso mogli izkrcati; včasih je bilo morje previharno, včasih je deževalo prehudo! Nemirno pa je morje krog Severnega rtiča skoraj vedno. Tudi našega iz-

leta se je udeležila komaj polovica potnikov; drugi so si skalovje rajši ogledovali odspodaj, z ladjinega krova, češ: Gora ni nora, ampak tisti je nor, kateri gre gor! Različni ljudje imajo seveda različne nazore.

Ura je kazala dve čez polnoč. Resnejši potniki so se že poskrili po kabinah; strastni igralci ter nenasitni alkoholiki so nadaljevali svoje „delo“ po kabinah, odkoder se je razlegal vrišč skoz napol odprta vrata; nekaj dolgočasnih filistrov nas je pa stalo na krovu; zanimalo nas je, kdaj in kako da zapustimo Nordkap. „Kong Harald“ je že odjadral na jug, proti Hammerfestu, in tudi Blücher se je odpravljal na odhod. Mimo nas prisopiha ruska trgovska ladja; za rtič se niti ne zmeni, temveč ponosno hiti proti vzhodu, proti Belemu morju. Ob dveh zabrlizga tudi Blücherjeva parna piščal; odplovemo proti severu, v kraje, ki so dostopni le par mescev v letu, sicer jih pa obdaja debela ledena skorja.

Starec Nordkap je bil še vedno pokrit z belo čepico, da nismo videli ne paviljona, ne obeliska. Zadremal je po stari navadi, da si odpočije od silnega hrušča, ki smo ga nadležni gostje povzročili sredi „noči“. Svetlo je bilo kakor podnevi, znamenje, da se za oblaki skriva sramežljivo polnočno solnce. Ko je rtič izginjal v daljavi, ko je na krovu pihala mrzla burja, ki me je vkljub zimski obleki opominjala, da se vozimo v polarnem ozemlju, sem tudi jaz izginil v ladjino osrčje.

XXVI.

V Severnem Ledenem morju.

Nepregledna morska ravan se je širila krog mene, ko sem v jutro (17. julija) stopil na krov. Kakor daleč seže oko, sama voda in voda. Nobene ladje, nobenega čolna ne uzrem v daljavi. Nekako tesno je potniku pri srcu, ko vidi, kako neznatna stvar je človek, kakor kaplja v jezeru, kakor prašek na cesti. Saj se nam še tak velikan, kakor je Blücher, sredi širnega morja ne zdi večji kot orehova lupina. In vendar se ravno sredi morskih valov najbolje zavedamo, kako velikanska je moč človeškega duha. Poglejmo le v oni prostor, kjer ropotajo parni stroji. Strojnik pritisne samo s prstom, parnik vozi hitreje, počasneje, ali pa se celo ustavi; samo za ročico prime krmar, da kolo malo zavrti, orjak se zaobrne na desno ali na levo. 9500 konjskih sil uboga človeka na migljaj. Če divji morski valovi še tako razsajajo, mornar se jih ne boji. Človeški duh je premagal celino in morje. Zato pa tako samozavestno stopamo po krovu in vsrkavamo sveži, čisti morski zrak. Godilo se nam je kakor škrjančku,

ki se poletno jutro dviga v zrak više in više; od veselja poje in cvrči, ko pušča zemljo za seboj.

Veselilo nas je, da je bilo morje prav mirno. V tem oziru smo imeli mnogo sreče. Vse tri tedne nismo izkusili viharnega morja in to je veliko vredno. Saj je ni hujše stvari, kot je vihar na morju. Pa še druge nesreče smo bili obvarovani: megle na morju. Ne mislim navadne, prozorne megle, ki skoraj vsako jutro pokriva morsko gladino, ampak ono težko meglo, ki je gosta, da bi jo rezal z lopato, ko ne vidiš niti par korakov pred seboj. Taka megla je v Severnem Ledenem morju prav pogostna in prav nadležna. Ko zavozi ladja vanjo, se ustavi parni stroj; treba je voziti zelo počasi. Lahko bi se primerilo, da parnik zadene ob drugo ladjo ali pa ob ribiške čolne, ki v Ledenem morju love kite; ko bi vozili s polnim parom, bi se zgodila velika nesreča. Vsakih deset minut zabrlizga posebna piščal, svarilno znamenje ladjam, ki se nahajajo v bližini. Ker je Ledeno morje primeroma plitvo, bi utegnili zavoziti na pesek, odkoder ni rešitve. Straže podvoje, potnike pouče, kako naj se vedejo v slučaju, da ladja kam zadene. Pravijo, da je taka megla nekaj neznoznega. Vsi turisti postanejo nervozni, kakor da so obsojeni na smrt, ter iščejo zdravila — v igri ali pa v pijači.

Sredi morja pa vendarle nismo pretrgali vseh vezi z ostalim svetom. Tam gori med obema jamborama so razpeli tri dolge žice. Odtod so vodile druge žice do male sobice vrh solnčnega krova. Nad vrati sem čital: „Brzovjavna postaja“. Vsi smo vedeli, da imamo na parniku brezžični brzovjav, rabili ga pa niso do tega dne.

Ko smo se zbrali h kosilu, so črnogledi preroki zopet širili vznemirljive govorice. „To leto je vladala v severni Evropi dolga in huda zima. Zalivi na Špicbergih se najbrž še niso stajali. Kdo ve, bomo li mogli na suho? Kapitan dvomi o tem.“ Verjeli jim sicer nismo,¹ vzbudili so se nam pa vendarle dvomi in dvom stori človeka malodušnega, otožnega, občutljivega. Zato so se ta dan pri našem omizju prvokrat resno prepirali. Agrarec Manning in njegovi prijatelji, dva tovarnarja ter advokat Schönfeld, so si bili hudo v laseh. Manning je trdil, da je kmetski stan najvažnejši, kmet redi vse ljudi; nasprotniki pa so ga pobijali na vso moč, po njih mnenju samo delavec in obrtnik vzdržujeta državo. Manninga so krstili za nazadnjaka, za „avstralskega zamorca“, on pa je nazival svoje tovariše „ljudske pijavke“. Čudil sem se jim pa, da so bili uro kesneje zopet najboljši prijatelji.

¹ Ko je l. 1910. isti „Blücher“ koncem julija prišel do Špicbergov, so bili vsi fjordi napolnjeni z ledom; parnik se je moral vrniti, ker ni mogel prodreti do obrežja.

Vse važnejše zadeve so nam objavljali na veliki deski ob glavnem stopnišču. Tamkaj smo brali, kdaj dospemo v kako pristanišče, koliko časa se mudimo v dotičnem kraju, kdaj in kako se vrše skupni izleti, kaj so potniki izgubili ali našli itd. Ko smo se ta dan vračali od kosila, smo videli na deski nekaj nabitega, česar pa nismo razumeli, ker je bilo



SEGANTINI

pisano — angleški. Amerikanci so nam pojasnili, da je parnik „Thalia“ brzojavil s Špicbergov, kako se mu godi. Tedaj je bil pa ogenj v strehi. „Sramota, da na nemški ladji nabijajo samo angleške oglase!“ take in podobne govornice so odmevale vsepovsod. Iztaknili so poštarja ter mu brali levite, da mu je šumelo po ušesih. Izgovarjal se je, da je priobčil, kar je prejel in kakor je prejel; brezžični telegrami

da so po mednarodnem dogovoru angleški. Obljubil pa je, da razglasi takoj še prestavo, in res smo čitali malo kesneje: „Adventski zaliv (na Špicbergih). Fjord brez ledu. Videli mnogo kitov. Opazovali krasno polnočno solnce. Thalia.“ Kakor da se nam je kamen odvalil od srca; splošna radost je zavladala med potniki. Res neprecenljive vrednosti je brezžični brzojav. Sredi morja smo prejeli s kopnega, z druge ladje, ki je bila oddaljena od nas 200 do 300 km, tako važno naznanilo.

Ob šestih popoldne smo jadrali mimo Medvedjega otoka. Nekako na pol pota med Nordkapom in Špicbergi leži sredi morja samotni, silno puščoben otok, da ga morda ni na svetu žalostnejšega kraja. Mož, ki je l. 1596. odkril ta otok, — imenoval se je Barents, — je slučajno ustrelil na njem 4 m dolgega kosmatinca in je otoku zato nadel ime „Medvedji otok“. Živa duša ne biva v tej samoti. Kako neki? Bregovi so prav strmi, da se ni moč izkrcati; rastlinstva ni na otoku nikakega. Tudi beli medvedje so izmrli, ali so se izselili. Vendar pa biva na otoku na milijone ptičev, neprimerno več kot na Fuglebjeru; saj so tukaj mnogo varnejši pred ribiči, kakor pa tam doli ob Skandinaviji. Otok so že večkrat znanstveno preiskali ter so našli, da krije v sebi mnogo premoga. Ker bi se pa nikakor ne izplačalo, kopati premog na tem otoku, so vse tozadevne načrte opustili. Kakor po navadi, je tudi ta dan megla zakrivala otok. Videli smo le obrežje, ob katerem smo se vozili dobro uro. Ptičev je pa res vse mrgolelo nad vodo in krog ladje; bili so večinoma sami stari

znanci: galebi in morske lastovice. Ko smo se po obedu zbrali k večernemu koncertu, smo zagledali v daljavi mogočen parnik, ki je plul od Špicbergov. Menili smo, da se srečamo, pa smo se zmotili; naš sosed je jadral po drugi proggi, bolj proti vzhodu. Mornarji so takoj spoznali „Oceano“, hamburški izletniški parnik, ki je vozil turiste iz Hamburga na Angleško, Islandijo in Špicberge, vračal se bo pa

preko Norvegije. V pozdrav so mu izprožili top in tudi Oceana je storila istotako. Z daljnogledi smo se prepričali, da je na bratskem parniku zelo veliko potnikov. To je bila prva, pa tudi edina ladja, ki smo jo videli severno od Nordkapa.

Tudi ta dan je stakalo polnočno solnce; ves čas je bilo nebo prepreženo z oblaki. Namesto tega smo pa v poznih urah občudovali druge znamenitosti: kite in ledene gore.

Kmalu potem, ko smo srečali Oceano, začujemo odnekod: „Kit, kit!“ Vse drevi gledat neznan zver. Nekaj črnega je plavalo ne daleč od Blücherja: več metrov dolg kit. Del hrbta se je od časa do časa prikazal iznad vode; tudi velikanska glava se je včasih dvignila iz temnozelenkastih valov; visok curek vode je brizgnil velikan iz nosnic. Taki ne navadni vodometi so nas silno zanimali; obenem so nas opozarjali, kje se nahajajo morske pošasti. Kit namreč diha kot sesavci. Če sopemo pozimi v prav mrzlem zraku, se izdihani hlapi takoj zgostijo v meglo; v mrazu torej vidimo, kako dihamo. Isto je s kitom. Tudi njemu se vlažna sapa zgosti v meglo, in ker je to mrzlo dovolj, se megla zgosti še dalje v vodeni curek. Kit torej ne brizga vode, marveč samo sapa se mu izpreminja v vodo. Kiti so se nam prikazovali zdaj tu, zdaj tam. Vsa morska gladina je oživela. Kiti se namreč navadno ne izprehajajo po morju samši, ampak v družbi. Čudno, da ravno največji morski orjaki žive v najmrzlejšem morju.

Ko smo se veselili nad kiti, zavpije nekdo: „Ledena gora!“ „In tamkaj-le zopet ena!“ zavpije drugi ter pokaže v daljavo. Tem „goram“ smo prihajali bliže in bliže. Da ne bo kdo v skrbeh, pripomnim, da to niso nikakršni ledeni hribi, marveč samo veliki kosi ledu, ki so se odtrgali od lednikov in plavajo po morju. Nad morsk gladino se dvigajo dva do pet metrov. Ti ledeni drobci pa niso tako neznatni in tako nedolžni, kakor bi se komu zdelo na prvi pogled. Če led plava na vodi, ga moli samo desetina iznad površja, devet desetih se ga pa

skriva pod morsk gladino. Ledeni kosi so pod vodo včasih do 20 m visoki. Taka množina ledu pa majhnim parnikom in ribiškimi čolnom lahko mnogo škoduje. Mi se seveda takih „gora“ nismo bali. Zanimale so nas, ker so bile prav lepe zelenkastomodre barve in so imele kaj čudne oblike; voda jih je hudo izjedala, da so imele mnogo ostrih robov ter kapnikom podobnih koničastih rogljev.

Vsakdo razume, da se nam ni mudilo k počitku; saj je v teh krajih „ponoči“ ravno tako svetlo kot „podnevi“. Ko ne bi imeli stalnega dnevnega reda, bi niti ne vedeli, kdaj je dan in kdaj noč.

Kako vpliva „večni dan“ na živali, sem čitali ti-le zgodbici: Imeniten bogatin je vzel s seboj petelina. V polarnih krajih pa petelin ni vedel, kdaj mora naznanjati jutro; postal je otožen in pobit; nekoga dne ga je gospodar mrtvega našel v kurniku. — Neki kapitan je imel na ladji kanarčka. V mrzlem pasu ni hotel ne peti, ne jesti; povesel je glavo in razprostrl peruti. Oživel je šele tedaj, ko je ladja prišla v južnejše kraje.

Nekateri trdijo, da polnočno solnce vpliva tudi na človeka, da v polarnih krajih ne potrebuje toliko spanja; zato mora pa v domovini nadomestiti, kar je zamudil na severu. Nekdo² piše: „Ko sem se bil dva mesca mudil na severu, se mi je godilo, kakor prebivalcem Hammerfesta, ki pozimi spe tem bolj, čim manj so spali poleti. Ko sem prišel domov, se nikakor nisem mogel naspiti; vsak dan sem spal po deset do dvanajst ur kakor ubit.“ Takih učinkov jaz na sebi nisem opazil, menda zato, ker sem si tudi na ladji privoščil spanja, ponoči in podnevi.

Drugi menijo, da vpliva „večni dan“ celo na človekovo grlo, ki postaja tem bolj suho, čim dalje gremo proti severu. Na nekaterih turistih se je ta podmena sijajno izkazala; vsako naravno prikazen so pošteno zalivali. Ti ljudje pa menda tudi v domovini niso abstinentje . . . (Dalje.)

¹ Wallsee, Der Nordland- und Spitzbergenfahrer, str. 65.

² Wallsee, str. 66.

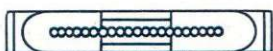


Misel.

Zložil dr. Leopold Lénard.

Sem dete rahlih sanj in biserne noči,
iz tihega rojena hrepenenja
in iz solze, ki v dnu očesa spi,
in iz spominov prejšnjega življenja.

Nemir moj bratec, sestra je boleost
in širni svet je domovina moja
in po žarečem blesku rajskih zvezd
na zemlji koprnim jaz brez pokoja.



Dve sliki.

Spisal Ivo Česnik.

(Konec.)

Guvernanta Lucija je bila mikavna s svojo visoko frizuro, črnimi očmi in malimi ustnicami, okrog katerih je igral vedno ironičen nasmeh. Démoničen je bil njen pogled, in z njim me je ujela v zanke. Boril sem se, a zaman. Čez štirinajst dni sem mislil le nanjo. Tista lepa, jasna slika prve ljubezni se je izgubljala v daljavi, le temne črte so se še prikazovale, a izginile so tudi te in z njimi je izginila pomlad in ljubezen do vsega lepega, do sanjačjih logov in šumečih voda, do valujočih žitnih polj in rožnatih vrtov. Proklinjal sem samega sebe. Do tedaj sem bil še ponosen Gorenjec in tujina me še ni docela pokvarila. Pa je prišla Lucija z mehкими rokami, čarobnimi očmi in dobil sem uroke. Obnemogel sem in se vdal kakor krotko jagnje, ki ga peljejo v mesnico. Bil sem njen, ljubil sem jo blazno.

Po značaju je bila pravi tip ženske iz velike družbe. Kot otrok propale grofovske rodovine je bila navajena cukrenega življenja; bila je vedno prijazna, nikoli odkritosrčna, svojo religijo je zajemala iz Rousseaua, svojo moralo iz Zolajevih in Dumasovih romanov. Govorila je kot govore filozofi o filantropiji, modroslovju in politiki.

Prvi trenotek je bil čas, da bi vrgel od sebe vso razdrapanost, v katero sem se pogrezal, potem je bilo prepozno. Domov bi moral hiteti in poklekniti pred Kristino, da me ogreje s svojimi svežimi dihi, da me ozdravi in prežene moje dvome. Tako sem se pa vdal Luciji, postal njen suženj. Občudoval sem njeno zgovornost, njen talent, njeno namišljeno lepoto in ji dvorjanil. In računala je name, hotela si je preskrbeti udobno življenje, kjer ji ne bo treba delati, ampak bo ves božji dan sedela, čitala in se zabavala. Delo ji ostane knjiga, zapečaćena s svetopisemskim pečatom. A tedaj še nisem mislil v sanjah, da ima toliko napak, ker se je znala skrbno zatajevati.

In Kristina? Ni slutila bojov v mojem srcu in mi je pisala, kakor v dneh moje največje ljubezni. Hlinil sem ji par mesecev svojo vdanost, ker me je prijela groza, kadar sem pomislil, da ji bridka resnica uniči vse ideale, da jo morebiti zakopljejo, preden posije tretjič solnce, ali da začne polagoma hirati. Poguma nisem imel, da bi se zatožil in ji izpovedal svoj greh. Opravičeval sem samega sebe iz golega egoizma. Kaj morem zato, če je ne ljubim več! Kaj morem zato, da je zavládala v srcu ljubezen do lepe

Lucije! Tako nama je bilo namenjeno kakor Budi, ki je po trinajstih letih uživanja prišel do spoznanja, da je na svetu le bol in trpljenje, oblekel raševino ter šel v samoto. Naposled sem bil prepričan, da je pravica na moji strani. Kar sem ljubil in hotel, da bodi resnica, to mi je bila resnica in pravica. In ko sem prišel neko noč pozno iz družbe veselih in od vina razgretih tovarišev, sem sedel za pult in napisal Kristini slovo, zapečatil njena pisma in prstan v veliko kuverto. Drugo jutro sem to oddal na pošti.

Teden dni nato mi je odgovoril stric Luka. Ostro me je grajal in mi očital nevhvaležnost, me spominjal dane besede, Kristininih solz. A kaj mi je bilo tedaj do nekdanje izvoljenke, do njenih objokanih oči, do njene mladosti in do lepih, kot marmor belih lic, kaj mi je bilo mar, če je padla v nezavest, ko je prebrala moje pismo, kaj mi je bilo mar, če je jokala cele noči brez spanja in obupavala nad svetom? Kocka je padla. Ujezil sem se na strica, da me zmerja kot petletnega paglavca, mene odrastlega fanta, ki je že toliko videl in izkusil. Odgovoril sem mu ostro in pretrgal vse rodbinsko občevanje. Nobenega stika nisem imel več z domovino. V duši pa ni bilo prav. Zato sem hotel prevariti sebe in druge pri čaši vina, kjer sem govoril o domovinski ljubezni goreče in bojevito kot Demosten.

Pol leta potem mi je poslal stric naznanilo, da je Kristina končala svojo pozemsko pot, da je mislila do zadnjega trenotka name, da mi odpušča in želi na svetu srečo in blagoslov.

Za hip me je prijela omotica; spomnil sem se, da hranim njeno sliko; vzel sem jo iz omare in poljubljal. In solze so mi lile po obrazu. A to je bil le trenotek, bil je zadnji solnčni žarek, ki zaigra zvečer na gorskih vrhovih. Potem je bila vsa lepa preteklost pozabljena, poetični večeri v vrtni uti in tajni šepeti Sorinih valov, ki so nosili v dneh sreče najin čolnič. Padel je zastor, odbrenkalo je dekle na harfo, trudne oči so se zaprle za večno — —

Dr. Mavrič je vzdihnil, pipa mu je ugasnila. Pogledal je na zvezde, natlačil tobaka iz velikega mehurja v obilno pipo, prižgal, potegnil parkrat iz dolge cevi in nadaljeval med šumenjem kristalnega studenca in šelestenjem listja po drevju in sijajno trepetajoče mesečine:

„Dokončal sem študije in dobil službo v Trstu. Dosegel sem svoj cilj, moja akademična pot je bila

posejana z lavorikami. Z odliko sem izvršil izkušnje, z odliko rigoroze. Lucija je bila tega vesela in me je priklepala nase še bolj.

Čez leto dni sem prišel v Ljubljano in se počil.

Po medenih tednih sem spoznal Lucijo docela. Kjer je mogla, me je jezila, zaničevala moj narod in klela, da sem jo ujel kot ptico. In jaz revež sem ji gladil lase in se ji dobrikal. Prepovedala mi je kaditi, ubogal sem kot kužek, če zarohnite nad njim. Zaslutil sem, kaj naredi iz mene. Potegne me v nižine svojih lastnih želja, vzame mi samostojnost mišljenja, ukrade mi veselje do dela, moja življenjska naloga bo zaigrana, moji talenti zakopani. Vse moje hrepenenje bo veljalo le njej, kako jo zadovoljim z lepo toaleto in biseri, s klobuki, čreveljčki, dragimi kamni, brošami in rožami! Trdila je, da mora živeti in uživati, dokler je mlada. Domnevala si je, da se suče ves svet okoli nje. Nisem ji zameril, stregel sem ji, kolikor sem mogel. A ko so odpovedale šivilje in zlatinarji in sem ji naznanil, kako je z mojim premoženjem, me je zaničljivo pogledala in se nasmehnila: „Lep človek, še svoje žene ne moreš rediti. Hvala za takega moža!“ Trudil sem se, da bi pridobil njeno ljubezen: svoje srce, možgane, svojo dušo sem ji prodal. Letal sem za njo in se ji prilizoval. Vsak pogled iz njenih oči sem izkušal ujeti in bil sem srečen, če me je pogledala malo lepše, če se mi je vsak dan nasmehnila vsaj enkrat. Zaničevali so me celo slabotneži, norčevali se iz moje prizanesljivosti odločni možje, ki so živeli v miru in zadovoljnosti s svojimi ženami in imeli doma paradiž.

Tako sem živel z njo štiri leta. Medtem je brat Jakob zapil premoženje, prodal staro, častitljivo hišo in šel bogvekam. Katinka je služila tiste dni pri stricu Luku in vedela za mojo in bratovo nesrečo. Njene pobožne molitve niso bile uslišane, ker je bila pokora premajhna in prekratka. In za pijanca moliti je težaven posel. Njegovo življenje je peklenško. Niti enega solnčnega žarka ni v njegovo samoto, niti enega trenutka prave zadovoljnosti ne preživi od jutra, ko zleze iz svoje trde postelje, do večera, ko se zopet zgrudi vanjo. Veselja ne pozna, ne počitka, ne družabnosti, ne radosti, skrbi, smeha in solz, ne prijateljstva, hrepenenja in sladkosti družinske sreče. Nikake ljubezni ni v njegovi duši od prve stopinje k strasti do poslednjega dne, ko ga zagrebejo pogrebci pod zeleno rušo. Svoje navade ne odloži. Prokletstvo hodi pred njim in za njim, proklet je on in njegov rod, če se ga ne usmili Bog in dobri ljudje. Zame je bila tudi brezuspešna molitev. Lucija je bila podobna mojemu bratu. Ni pila vina, žganja, likerja ali šampanjca, pila je razkošje življenja. In taki pijanci so pogubnejši za družbo in narod kot navadni žganjarji.

Najinega zakona Bog ni blagoslovil. Kar si želi najbolj srce dobrega moža in žene, se ni zgodilo. Menda je bilo tako prav. Kdo naj bi vzgajal deco? Jaz nisem razumel te naloge, Luciji bi bila v nadlego. To bi bilo proti njeni časti in proti njenemu pojmovanju ženske za človeško družbo. Slučaj ji je dal lep obrazek, okroglo ramo, demonične oči, in s tem je ulovila moža in ga napravila za stroj.

Zgodilo se je peto leto najinega zakona nekaj važnega, kar je kronalo vse moje dotedanje trpljenje.

Pozimi onega usodnega leta je bival v Ljubljani baron Schmied. Bil je gladek in eleganten kot so vsi aristokratje, dober družabnik in kavalir od nog do glave. Sicer pa lahko rečem o njem, kar je trdil o sebi angleški kralj Karel II., da ni v življenju storil nič neumnega, a tudi nič pametnega. Zaničeval je nižje sloje iz dna duše in zato tembolj ljubil svojega plemenitega psa Hektorja. Od jutra do večera je govoril o psu: kaj dela, kaj je storil, kaj utegne storiti, česa ne more storiti, kako je ljubezniv, skrben, varčen, priden in zvest. Pripovedoval je o njem razne anekdote, se spominjal njegovih čednosti, z žalostjo je mislil na dan, ko se je izgubil in ga ni bilo dve uri domov. Kakor vidite, je bil baron Schmied jako zanimiva oseba.

Čemu bi govoril na dolgo! Baron Schmied mi je zapeljal ženo in pobegnil z njo bogvekam, ali na Ogrsko ali na Nemško. Izvedel nisem tega nikdar. To se je zgodilo takole.

Popoldne po šoli sem hodil v kavarno. Lucija je dobro vedela za to navado, zato je bila brez skrbi, da ne pridem domov do šestih. A ne vem, zakaj sem tisti torek opustil svojo pot in šel proti domu. Zalotil sem ju. Baron je klečal pred njo in ji deval roko okrog vratu, Lucija ga je poljubljala na čelo. Nisem ju motil; tiho kakor sem prišel, sem tudi odšel. A moje življenje je bilo zastrupljeno, gnusila sta se mi veselje in žalost.

Zvečer sem očital Luciji nezvestobo. Niti zardela ni, z velikim zaničevanjem me je pogledala in pljunila predme. Tedaj sem vzkipeł. Potisnil sem jo na zofo in tepel s pestmi po prsih, hrbtu in ramenih, ona me je pa grizla kot stekel pes in klela minuto, v kateri sem jo priklenil nase.

Dva dni potem je pobegnila z baronom.

Takega konca nisem pričakoval. Upal sem, da me prosi odpuščanja. Odpustil bi ji bil vse, nezvestobo, zaničevanje in toliko bridkosti, ki jih je nagromadila na mojo ubogo dušo.

Kaj sem pretrpel tiste dni, Vam ne morem povedati! Bil sem nemiren, vzdihoval sem in jokal kot otrok. Nobena tolažba, noben svet mi ni pomagal. Razdejano, krvaveče srce sem nosil v prsih, nikjer miru, nikjer pokoja. Niti gozd, niti šum mestnega

življenja, niti knjige in pesmi mi niso dale pokoja. Vse me je strašilo; skrival sem se pred lučjo in iskal teme, da sem se razjokal. Vse mi je bilo zoprno in sovražno, le vzdih in solze so mi lajšale za kratek trenotek bol. Strašno breme nesreče je počivalo na meni.

Odkar sem zapustil Kristino, odkar sem pozabil na njeno pobožno dušo in na materino molitev, sem zdvajal nad svetom. Zdaj je bila kupa polna. Sakia-Muniju se je zastudilo življenje, ker je bil prepričan, da je strašno zlo. Zoprno je bilo tudi meni vse, kar je ustvarila človeška roka, z gnevom sem gledal, kako so v lahnem trepetu padale snežinke izpod neba, kako so vrveli ljudje po ulicah, polni življenja in veselih lic. Zagledal sem na cesti pijanega berača, premrlega in mokrega od obilega snega. A zdel se je srečen napram meni. Na slamo leže, se prespi in zbudi trezen, pa roma dalje svojo pot. Jaz sem pa živel v neprestani omotici in jutri se prebudim z glavo, polno težkih misli. Sklenil sem, da končam vso žalost in ničevost z enim strelom. Čemu bi se še nadalje trudil? Kaj mi je še iskati na svetu? Razočaranj, sovraštva in trpljenja?

Ni bilo vse v redu v moji glavi tiste dni. To sem čutil pozneje jasno.

Nabasal sem pištolo in sprožil. Zaskelilo me je v prsih, padel sem v nezavest.

Ko sem se zavedel, sem ležal na mehki postelji. Ob njej je stala sestra Katinka in me gledala s sočutjem in ljubeznijo.

Vse se mi je zdelo tako čudno. Kot bi sanjal tisoč let in se prebudil iz večnega spanja, mi je bilo.

„Kje sem? Kaj se godi z menoj?“ sem vprašal s slabotnim glasom.

„Bodi miren, brat!“ je šepnila Katinka. „Bolan si.“

Spomnil sem se polagoma, kaj se je zgodilo z menoj. Zbolelo me je nad srcem in nehote sem se prijel za prsi.

„Zdravnik je ukazal mir,“ je šepnila Katinka.

Grozna grenkost je vladala v moji duši.

„Zakaj ste me rešili? Zakaj me niste pustili umreti?“ sem hotel zavpiti, a izvil se mi je iz prsi le lahen vzdih. Zatisnil sem oči in zaspal.

Spanje me je pokrepčalo. Ko sem pogledal iznova po sobi, sem videl Katinko, kako je klečala poleg

postelje in molila. Po dolgih letih sem opazil in spoznal, kako je lepa molitev. Za moje zdravje je molila, zame je vzdihovala k Bogu, ki sem pozabil nanjo in na vso rodbino.

„Kako si izvedela za mojo nesrečo, Katinka?“

„Stric je bral v časniku in mi ukazal, naj hitim v Ljubljano. Tudi če mi ne bi ukazal, bi prišla, da ti strežem. Tujci so tujci in ne poznajo prave ljubezni. Služkinja je zdaj v kuhinji in pripravlja juho. — Dragotin, stric tudi pride popoldne, ker je v velikih skrbih. — Miren bodi, brat! Zdravnik — je tako ukazal.“

In zopet je molila za moje zdravje.

Zgodilo se je tedaj, da sem neizmerno zahrepenel po resnici kakor veliki Avguštín. Odprl se je pajčolan v mojih prsih in nebeška blaženost mi je napolnila srce. Spoznal sem, kako blizu je božja roka; skoro bi čutil njene lahne utripe na pihljajočem vetru tam zunaj in solčnih praških, ki so igrali po snegu.

Dolga je bila bolezen in težko trpljenje. A bilo je potrebno za mojo dušo, ki je dobila iznova veselje do življenja in ravnotežje in mir.

Ko sem ozdravel, sem se lotil študija, da sem zabil bolesi.

Katinka je ostala pri meni do danes, o bratu in njegovi družini pa ni duha, ne sluha. Najbrže je odšel v Ameriko.

Pred dvema letoma sem stopil v pokoj in se preselil semkaj v rojstno vas, si sezidal hišo in uredil vrt, da preživim zadnje dni v samoti.

Zdaj veste mojo povest.“

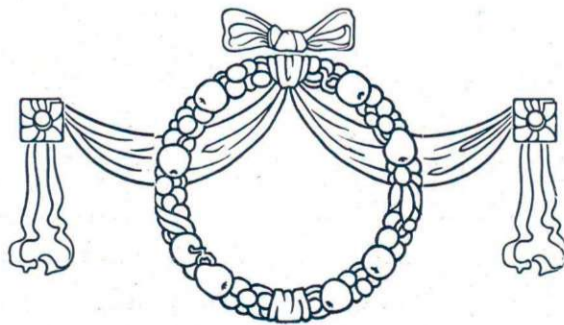
„In Lucija?“ sem vprašal radovedno.

„Videl je nisem nikdar več. Greh sem ji odpustil davno, kakor ga je meni odpustila Kristina.“

Tako je končal dr. Mavrič svojo zgodbo. Moralo je biti že zelo pozno. Fantovsko petje je utihnilo, in mesec je priplaval visoko. Studenec je skrivnostno žuborel, v gozdu je skovikala sova, drevje je šepetalo, kot bi se pogovarjali nočni duhovi, nad vso naravo je plavala tiha, tajna noč.

S profesorjem sva vstala in šla k počitku.

Dva dni potem sem se poslovil od dr. Mavriča. Globoko v srce sem pa zaklenil povest njegove ljubezni.



Dante Alighieri:
La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

XXIII. spev.

Osmega kroga kotanja šesta: licemerci vseh časov in narodov; na tleh, vsak s tremi koli križan, leže največji hinavci, judovska velika duhovna Kajfa in Ana ter farizeji, člani velikega zbora; preko njih pa počasi žalostno korakajo ostali hinavci v težkih svinčenih kutah (*na zunaj pozlačenih*) v večnem krogu.

V. 1.—57: Beg naših dveh pesnikov. Medtem ko vrage ribarijo in skušajo na suho potegniti v smolo padla tovariša, se Dante in Vergilij neopažena oddaljita od njih ter hitro stopata po nasipu naprej. Tiho gresta drug za drugim kot Mali bratje (minoriti, t. j. frančiškani), kadar gredo po ulicah mesta. Po poti premišlja Dante prasko vragov, ki jo je ravnokar videl: kako je namreč planil vrag Gazimraz za Durakom v vrelo smolo in ga zgrabil, da bi ga še bolj potlačil vanjo, in kako sta se vsled tega oba pogreznila v smolo, kjer ju je — trdo sprijeta — ločila šele pekoča smola; in ob tem dogodku se spomni Dante Ezopove basni o žabi in miši s čisto enakim začetkom in koncem: kako je namreč žaba, hlineč prijateljstvo, privezala nogo miši k svoji nogi; ko sta dospeli do neke mlake, pa je žaba skočila v vodo in za seboj seveda potegnila tudi miš; miš je sicer utonila, toda tudi sebi je žaba izkopala jamo, kajti priletela je čaplja, ko je videla mrtvo miš, plavajočo vrh mlake, ter potegnila ž njo vred tudi žabo, ker je bila zvezana z mišjo; pojedla je obe. Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade! — Dante se boji, da vrage, vsled te praske in sramote še bolj besni, prihrumé za njima; zato prosi mojstra, naj hitro dobi kakšno zavetje. Vergilij hitro ugane skrito misel svojega varovanca (zrcalo ne bi moglo hitreje pokazati zunanje podobe pesnikove! v. 25. nsl.); tolaži ga s tem, da najdeta morda kakšno drčo z nasipa dol v novo (t. j. šesto) kotanjo. Toda ni še dobro izrekel teh besed, že so prhutali jezni vrage za njima! Zdaj zgrabi mojster učenca kot mati sinčka, če ponoči izbruhne požar, pa se spusti ž njim po drči na dno nove kotanje. Bil je zadnji čas; kajti tisti hip so že stali vrage visoko gori nad njima, a za njima niso smeli; svoje kotanje namreč ne smejo ostaviti. Pesnika sta srečno ušla. — V. 58—72: Kazen hinavcev, svetohlinec (gli ipocriti). Po dnu šeste kotanje žalostno in počasi korakajo licemerci (pobeljeni grobovi!) v svinčenih, silno težkih kutah, s kapucami globoko čez oči, — po zunanje pa se zdi, da so v zlatih haljah. Res čudovita slika

licemercev! Kakor so v življenju hodili počasi, s povešeno glavo, delajoč se dobre in svete, tako morajo korakati za kazni tudi v peklu; po zunanje se sveti kuta zlatá — kakor je bila tudi vsa njih krepost le navidezna, v resnici pa kot svinec težak greh. Vsa ta slika spominja na besede Zveličarjeve, ki jih je govoril farizejem: „Gorje vam, pismarji in hinavski farizeji; podobni ste pobeljenim grobovom, ki se po zunanje zdé ljudem ozalšani, znotraj pa so polni kosti mrtvecev in vsakršne gnilobe. Takó se tudi vi zdite ljudem po zunanje pravični, znotraj pa ste polni hlimbe in zlobe.“ (Mat. 23, 27 nsl.) — V. 73—108: Dvojica bratov veseljakov. Idoč v isti smeri kot grešniki, dojdeta pesnika dvojico, ki se čudi živemu bitju (Danteju) in želi izvedeti, kdo je. Dante jima pové, odkod je, in vpraša tudi po njiju imenih. Fratra sta iz reda bratov veseljakov (fratres gaudentes), eden Katalan po imenu, drugi Loderingo, iz Bolonje, prvi gvelf, drugi gibelinec, izbrana l. 1266. za mirovna sodnika v mestu Florenci. Ljudstvo je mislilo in pričakovalo, da bosta — kot redovnika — nepristranska, zlasti ker sta bila pristaša nasprotnih strank; a hinavsko — kakor piše G. Villani — sta se sporazumela ter velela zažgati palače gibelinec (Uberti) v obližju mestnega dela, Gardingo imenovanega. — V. 109—123: Kajfa in njegov tast. Beseda očitanja ali sočutja, ki bi jo pesnik rad povedal fratroma, mu zamre na ustnicah, ko zagleda nekoga na tleh, pribitega, liki na križ, s tremi koli, in ki preko njega morajo hoditi vsi licemerci, tako da nosi torej na sebi licemerstvo vsega svetá. Kajfa je, veliki svetohlinec, ki je svetoval Judom, umoriti Krista. Z njim vred trpi njegov tast Ana in ves veliki zbor, ki je obsodil Zveličarja v smrt. — V. 124—148: Odhod iz šeste kotanje. Vergilij vpraša fratra Katalana, je li res v bližini nepoškodovan most (kakor je trdil vrag Zlorepec, XXI. 106 nsl.). Odgovor se glasi: vsi mostovi nad to kotanjo so podrti [vsled potresa ob smrti Gospodovi], a podrtine bližnjega mostu so nakopičene od tal do vrha; tam lahko splezata na nasip. Nevoljen spozna Vergilij, da ga je vrag varal.

Molcé, samá, brez spremstva témnih svatov
 sva šla naprej, zad nižji, spredaj viši,
 kot hod po ulicah je Malih bratov.

- 4 Pri praski sem se spomnil, kar se sliši,
 (kot Ezop v neki svoji basni baja)
 kák žaba je kopala jamo miši;
- 7 in res, *takoj* se loči bolj od *zdaj-a*,
 kot ona bi dogodka se ločila,
 če od konca vse primerjaš pa do kraja.

- 10 In kot iz misli misel se rodila
je čisto, tak rodila se je meni,
ki pa mi strah je prvi podvojila.
- 13 Premišljaj sem takó: „Osramočeni
so v pričo naju vsi, a dva še v škodi:
kakó vse to življenja jim ne grêni?
- 16 Pridrúži k volji zli se v tej nezgodi
še srd, pa sêm besneje pridrvé se
od psa, ki v sled za zajcem nos ga vodi.“
- 19 Čuteč, da mi strahu lasjé ježé se,
ves čas z očesom zroč nazaj napetim
sem šepnil: „Mojster, če oba nekjé se
- 22 ne skrijeva takoj, praskačem kletim
ne uideva, ker že so za petámi,
že z duhom slutim, čutim jih razvnetim.“
- 25 „Da sem zrcalo,“ on odgovor dá mi,
„ne vjel bi prej zunanje slike tvoje,
kot vtrip se vjel je tvojega srcá mi.
- 28 In zdaj, ker misli tvoje so in moje
se srečale, po srcu sestre in lici,
naj v sklep en sam se strnejo oboje:
- 31 če plaz kakšên je v steni na desnici,
ki bi do dna se nove grape vlekel,
bi lovcev divjih s tem ušla strelici.“
- 34 Nasvêta ni do konca bil izrekel,
že videl sem prot nama frfotati
trop vragov, ki lovít je naju tekkel.
- 37 Zdaj zgrabi me vodník, kot sinčka mati,
ki prasketanje jo je prebudilo
in ogenj vidi skozi okna plati,
- 40 in kvišku plane ž njim in v noč nemilo
beží, beží in náse nič ne pazi —
oblekla si je komaj spodnje krilo.
- 43 Stojêč visoko ob pečin prelazi,
ob nove grape steni skaloviti,
se vznak je spustil dôl po strmeh plazih.
- 46 Nikjer ne dere voda po koriti
urnéje, da kolo bi gnala mlina,
ni tam, kjer že v lopate hče se viliti,
- 49 kot mojstra v grapo zdrkniti pečina
je videla, na prsih mu pa mêne,
ki nesel me kot svojega je sina.
- 52 A komaj stopil v grape dno je s stene,
že bili so nad nama vrh pregraje;
bojazni pa že ni bilò nobene:
- 55 previdnost vzvišena, ki za čuvaje
jih péte je postavila kotanje,
ločiti od nje se — jim moči ne daje.
- 58 Tam doli ljud, pobarvan na zunanje,
je bil, hodêč s počasnimi koraki,
obraz pa truden jim, potr, solzán je.
- 61 Pokrit s kapuco čez oči in v taki
je kuti vsak, da kaže mi oblika:
menihom iz Clunyja so enaki.
- 64 Nazunaj kot zlató se vsa svetlika,
svinčena znotraj je in silne teže —
bilè so slama kute Friderika!
- 67 Oj plašča breme, ki nikdar ne odleže! —
Vodila naju spet je roka leva
skup ž njimi, ki tekó jim solze sveže.
- 70 A zbog bremena ljud — pretrudna reva —
takó počasi hodi, da mi noga
s korakom vsakim druge dohiteva.
- 73 Zató sem mojstru djál: „Poišči koga,
ki rod sloví al vrednost mu dejanska;
kar spotoma oziraj se prek kroga!“
- 76 Tedaj, ko slova je začul toskanska,
„Postojta!“ je zavpil nekdo za nama,
„čemu v tem ta naglica neznanska?”
- 79 Morda, kar iščeš, jaz postrežem vama?“
Vodník se zdaj obrne, pa mi pravi:
„Postoj, pa hodi ž njim — ob rami rama!“
- 82 Obstal sem; za menoj pa dve postavi
sta gnali se, da vstric bi z mano bili;
a tovor branil je in pot v ožavi.
- 85 Ko sta došli me, srepo sta motrili
in gledali obe me brez besede;
potem med sabo tak sta se menili:
- 88 „Ta živ se zdi, ker mu goltanec prede;
če pa mrtvá sta, kaj ju pripeljalo,
katera moč brez kute do te srede?“
- 91 „Toskanec, ki prišel sêm v družbo žalo
si svetohlincev,“ sta nato mi rekla,
„povej, kdo si, ne bodi ti za malo!“
- 94 „Zibel“ — dem — „v mestu mi je velem tekla,
ki skoz se mu prekrasni Arno vije;
telesa pa ni duša mi še slekla.
- 97 A kdo sta vidva, ki po licih lije
solz reka vama, v žáli raztopljená?
in kakšna kazen je, ki z vaju sije?“
- 100 „Ah,“ reče eden, „kuta res rumena,
a svinec je in njega teža taka,
da stokajo — kot tehtnici — ramena.
- 103 Bolonjca sva, kdaj fratra veseljaka,
jaz Katalan, Lodringo ta, nazvana.
Drugod po enega si poštenjaka
- 106 za varha volijo mirú; izbrana
za mesto tvoje skup sva taka bila,
kot še kažó Gardinga tla požgana.“
- 109 „Usoda vajina“ — sem jel — „nemila . . .“
a nisem dokončal; glej! s tremi koli
na tla sva križanega zapazila.
- 112 Ko spazi me, se zvije v strašni boli,
pa v brado piha, bridko izdihuje.
Mnih videl zvijanje na tleh je doli
- 115 in dél mi: „Križani, ki ogleduje
ti ga okó, bodril je farizeje:
„Za ljudstvo naj se eden v smrt žrtvuje.“
- 118 Počez leži na cesti, brez odeje,
kot vidiš sam; in vsak mu dá čutiti
vso težo svojo, kadar mimo speje.
- 121 Takisto v grapi tej na križ pribiti
trpé i tast njegov i člani zbora,
ki iz njega zlo je imelo Judom vzkliti.“
- 124 Zavzel se mojster v pričo je nestvora,
ki bil na dva razpet je križna pláta
sramotno v tminah večnega zapora.
- 127 Potem takó je nagovoril brata:
„Povejte, ako smeva vas prositi:
li vodijo prek skal na desno vrata,
- 130 da mogla midva bi odtod oditi?
Ni volja siliti me črne vrage,
da vùn bi naju morali voditi.“
- 133 „Kamniten most“ — se loti mnih razlage —
„je . . . bliže, kot ti misliš; ta združuje
vse s krogom vélikim pregrozne dráge;

- 136 le té, ker je zdrobljen, ne premostuje;
povéde vaju gòr pa skal drobnjava,
ki polno po pobočju jih, na dnu je.“
- 139 Klonila mojstru zdaj je malo glava;
pa dé: „Torej lagal je on, ki straži
tam grešnike ter s kavlji obdelava!“
- 142 „Nam pa v Bolonji že“ — ga mnih podraži,
„razlagali so naši učenjaki,
da vrag lažnik je, otec vsaki láži.“
- 145 Proč mojster gre z velikimi koraki:
zardél mu srda bil obraz je blede;
ostali v glôbi bedni so težaki —
- 148 po dragih jaz stopinj sem stopal sledi.

Opombe: V. 7: *takoj* se loči bolj od *zdaj-a*, t. j. malo se ločita po pomenu besedici *takoj* in *zdaj*, a še manj dogodek Ezopove basni od dogodka vragov v razbeljeni smoli. — V. 53: vrh pregraje, t. j. vrh nasipa, ki loči peto kotanjo od šeste. — V. 63: menihom iz Clunyja so enaki — Cluny (izg. Klüni) je bil sloveč benediktinski samostan na Francoskem: mnogi čitajo namesto Cluny Cologna, t. j. Kolonija (Köln) ob Renu; kakó so bile vrezane njih halje, ne vemo. — V. 66: bilè so slama kute Friderika —

cesar Friderik II. je veleizdajalce baje dal vkleniti v svinčene kute ter takó sežgati; slama, t. j. v primeri s temi peklenskimi kutami lahke kot slama. — V. 88... ker mu goltanec prede, t. j. se mu premika: ker diha: (sence namreč ne dihajo). — V. 94: v mestu velem, t. j. v Florenci. — V. 103: *fratra veseljaka* — viteški red bl. D. Marije, potrjen l. 1261. od papeža Urbana, z namenom, da se bori proti nevernikom in brani vdove in sirote, je ljudstvo začelo porogljivo imenovati fratre Dobrovoljčke ali Veseljake (fratri Godenti), najbrže zató, ker jim je bilo dovoljeno biti oženjenim in ostati v rodbini svoji, kakor n. pr. tretjerednikom sv. Frančiška Asiškega. — V. 106: *z a v a r u h a m i r ú*; častni naslov takih mož je bil conservator pacis, t. j. ohranjevalec mirú. — V. 117: prim. ev. sv. Jan. 11. pogl., v. 50, kjer pripoveduje evangelist, da je rekel veliki duhoven Kajfa: „Bolje je, da eden umrje za ljudstvo, kakor pa da vse ljudstvo pogine.“ Ni govoril teh besed iz ljubezni do ljudstva, temveč iz mrznje do Jezusa, torej licemersko. — V. 124: *nestvora*, t. j. Kajfa: Vergilij strmi, ker ob svojem prvem obisku pekla Kajfe še ni bil našel. — V. 125: *na dva plata prim. Pleteršnik*: kos lesa, ki ga dobiš, če deblo razplatiš. — V. 135: *s k r o g o m v é l i k i m*, t. j. s prvo in največjo kotanjo osmega kroga; *dr á g e*, prim. Pleteršnik: prepade, globeli. (Dalje.)

Na poti . . .

Zložil dr. Leopold Lénard.

Bilo je v vesni nekoč,
slavec je pel na vrteh,
šel sem na pot vriskajoč,
ogelj žarel je v očeh . . .

Vzhod je žarel kot požar,
pot se prašil pod meno,
kmetič je vzdihnil: „Vihar —
to bo vihar še nocoj!“

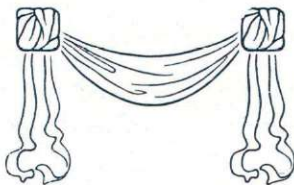
V prsih mi bilo srcé
tisoč nemirnih je želj,
ko sem na tuje stezé
šel prek neznanih dežel.

Nagnil se vroči je dan,
solnce zašlo za goré,
vedno še v mračno ravan
trudne mi noge hité.

In v svetožarno se noč
jek je razlegel glasú,
ko sem z neba jokajoč
prosil si sreče, mirú!

Kje si, razkošna pomlad!
kje je, o slavec, tvoj spev!
Dušo ogrnil je hlad,
v srcu utihnil odmev.

Sredi sem tujih poljan
vrgel na hladno zemljo
tujec se truden, neznan,
lice pokrnil si z roko.



Kaj je z arhitektoniko v Prešernu?

Spisal Josip Puntar.

(Konec.)

Ta paralela z Gazelami pa nam bodi v dokaz, da tvorijo tudi Različne poezije kot Gazele eno celoto, ki se od Gazel loči le v tem, da ji manjka strogo organsko pretkane enotne vsebinske in formalne kompozicije, ki se nam odkriva v drugih na sedmorični podlagi sestavljenih umetninah Prešernovih. Paralela sama dovolj pove, v čem da sta si obe skupini sorodni, v čem različni. Eno je gotovo: osnovna arhitektonska razporejenost je ista in enakobarvna.

Na to dejstvo oprimo nadaljno svoje izvajanje. Ako je skupina Različne poezije po bistvenih znakih sorodna z drugimi umetniškimi Prešernovimi deli, morajo biti vsebinsko važni poudarki enako razporejeni, a tu še tem večjega pomena, ker tvorijo Različne poezije po prejšnjem izvajanju središče cele zbirke. Tu se morajo logično in nujno strniti vsi poudarki cele zbirke v eno samo žarišče. Poznavalcu Prešernovih poezij mora biti namah jasno, čemu je ravno v tej središčni zbirki Prešeren zbral pravzaprav vse, kar mu je čutilo in ljubilo srce. Historično pa je važno dejstvo, da vse pesmi te skupine ne spadajo v isto dobo, nego da je med elegijo V spomin Matija Čopa in pa ostalimi pesmami razlike več kot dobrih deset let! Kar tako brez namena in slučajno pa Prešeren te elegije ni postavil na eno najodličnejših mest v skupini Različnih poezij, v vrsto onih prvencev, posvečenih Juliji... Pravtako pa tudi ni kar brez vsega zavestnega računa pesnikovega, če tvori ravno Perva ljubezen epično poudarjeno sredino te sedmorične skupine! Nasprotno: popolnoma v zmislu Prešernovega umetniškega ustvarjanja in razporejanja je, če je posvetil drugo mesto svojemu mentorju, četrto svoji „prvi ljubezni“ — Juliji, a šesto svoji nesreči in sarkazmu! Ali trdim preveč, če trdim, da vsebujejo Različne poezije bistvene stvari poetovega življenja? Ali pa potem ni verjetna misel, da tvorijo te Različne poezije po vsej pravici središče in žarišče cele zbirke? Ali dalje ni verjetna misel, da po vsem dosedanjem izvajanju tvori ravno Perva ljubezen tisto somernico in os, okrog katere se sučejo Različne poezije in ž njimi vred cela zbirka? Žariščno točko pa potemtakem, če je poudarjena misel o Različnih poezijah ter sedmorični in peto-

rični arhitektonski razporedbi Poezij prava, tvori Perva ljubezni tretja središčna stanca:

Naměst iskát' zavétje v trúmi gósti,
ki nji podobna stála je prèd máno,
ki je od njé na zádnji petik v pósti
Petrárkovo biló srce užgano,
pogleda njen'ga vžíval sim sladkósti,
doklèr, de je sercé dobílo rano,
ki péče nóč in dán me brez hladíla,
ki ni dobiti ji níkjer zdravíla.

Ali se vam ne godi tako nekako kot slepcu, kadar izpregleda in prične uživati blagodejno moč solnca, ko se vam potom te rešitve odpre pogled v Prešernov umetniški atelije? Vsaj meni se je, ko sem spoznal to — resnico. Kaj bi govorilo proti tej moji rešitvi arhitektonske umetniške pesnikove tvorljive sile? Bistvenih in tehtnih razlogov zato ne poznam, razen da Perva ljubezen ni namenjena Juliji nego kateri poprejšnji znanki Prešernovi. Toda Žigon je dognal (Časopis 1906, str. 152 sl.), da spada elegija v l. 1831. in da pomenita „Dohtar“ in „She miru“ v poeziji Prešernovi neko razdobje. Novo pomlad obe pričenjata, tisto dobo, ki jo je poet sam ločil v svojem življenju in (v svoji poeziji posebej) ter jo označil Vrazu kot svojo „Liebesperiode“.

Poleg „Dohtarja“ je torej ta elegija prvenec, posvečen pesnikovi novi ljubezni, pravi prvi ljubezni — do Julije. In ali ne pričajo vse poezije o preglobokem vtisu, ki ga je zarisala v pesnikovo mehko srce le-ta prava prva ljubezen? Kakor vrec se nam zdi zdaj že citirana stanca, iz katere so se porodile vse poezije; kot žarišče, kjer se zbirajo solnčni žarki in zopet odbijajo, je pesnikova Perva ljubezen.

Poglejmo zdaj na prvo pesem Različnih poezij, Zvezdogledom. Le v pogledu na središčno Pervo ljubezen jo moremo na odločenem ji mestu tako umevati, kot je bilo v namenu pesnikovem. In neprimerno umljivejša je po tej razrešitvi zbirke arhitektonsko-vsebinske sestave druga Gazela, dalje četrte verzi:

To pomisli, ne zaméri, de kar sônce sim zaglédal
od očí so túdi mêní se uzdígnile tamníce,

ali šeste:

In al véš, de tí ga vnémaš, tí mu pevski ôgenj dáš.

Umljive postanejo še bolj primere o zvezdah in nebu, še bolj sonetnega venca prvi poudarjeni vrh, četrti sonet in njegovi verzi:

Njih, sólnce tí si. V ôknu domačije,
ne dá se nájti, lúč ti ljubeznjiva!

ali oni v dvanajstem sonetu, v drugem stranskem poudarjenem vrhu:

Bi blizo têbe, solnca njih dobíle
Moč kviško rásti poezij cvetlice —

Kakor v rimskih lirikih in elegikih: „lux mea“! Bolje ni mogel označiti svojega solnca Prešeren, kakor da je s Pervo ljubeznijo sredi svoje zbirke ustvaril os, okrog katere se sučejo vse njegove srčne želje, okrog katere se razporejajo v gotovi dalji i druge zvezde njegovega duha!

Naj opozorim še na malenkost, ki pa tako jasno karakterizira pesnikovo umetnost in njene principe že na prvi pogled: to je tista globoka in morda najlepša pesmica — Pevcu, koncem prve arhitektonske skupine: Pesmi.

Poglejte petorično razdelbo in tisto naraščanje proti sredini ter padanje proti koncu: čisto simetrično! Interpreti, ki ne poznajo pesnikove umetnosti, si zastonj vbijajo glavo s to v literaturi sploh izredno kitično obliko pesmi. Komur je bil dan pogled v staroklasično umetnost in je le površno pogledal v Overbecka, bi se jim hudomušno nasmehnil. Da, stare klasike bomo morali drugače študirati, če bomo hoteli umeti Prešerna in — Čopa! Ali imajo tisti prav, ki hočejo drugačno razdelbo pesmi, kot jo je dal pesnik-umetnik sam, ali ki so strogi konservativci in hočejo, da bodi vse neizpremenjeno? Barbar bi bil, ki bi nam samovoljno podrl krasno arhitektonsko enovito umetniško stavbo s svojo razporeditvijo, barbar, ker bi nam uničil Prešerna, tega edinega umetnika iz dobe slovenske staroklasiško-romantiške poetiške renesanse!

Kako malo smo do nedavno poznali svojega največjega umetnika-arhitekta, priča dejstvo, da je nekdo zagovarjal drugačno in boljšo razporeditev Prešernove zbirke. In bil je to tudi — poet...

Logiški zaključek o arhitektoniki v Prešernu je torej ta, da tvorijo Različne poezije arhitektonsko središče cele zbirke, okrog katerega so simetrično porazdeljene druge zbirke skupine,¹ da tvori Perva ljubezen somernico in njena središčna stanca (ozi-

¹ Str. 406 corrige stavek Pesmi ter Balade in Romance na eni strani, na drugi pa Gazele in Sonetje ter Krst pri Savici: shema: Pesmi | Balade in Romance | Različne poezije | Gazele in Sonetje | Krst pri Savici: 1 | 2 | 3 | 4 | 5.

roma vse tri jedriščne stanice) žariščno točko, okrog katere se sučejo Prešernove Poezije, kot se suče nebo okrog — polarnice. In pogled na celo stavbo? Kot mogočna egiptovska piramida, krijoča v sebi tam doli na dnu točno v sredi v sarkofagu pokopano — prvo pesnikovo ljubezensko pomlad.¹ — In zakopana in tako skrbno obdana središčna elegija govori vsem čutečim in arhitektoniko Prešernovo umevajočim interpretom več ko vse knjige rimskih elegikov. Ena sama povest, ena sama elegija, en sam umetniško izklesan mavzolej: to je tista mala knjižica, katero je pesnik-umetnik pripravljaval po smrti svojih dragih v dobi resignacije. — Ali nimamo Slovenci svojega Danteja, kar tiče — arhitektonske dovršenosti? Malo, prav malo je pesniških genijev, ki bi bili tako poznali in umeli duha staroklasiške umetnosti.

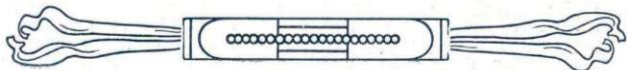
So pojavi v človeški duši, ki se nenadoma in nehote in nezavestno ter hipno porode, kot bliski razsvetle duševno obnebjje, so pa tudi pojavi, ki pričajo, da vlada in razporeja in ureja človeška dejanja smotrna volja, volja in zavest in želja po dovršenosti in popolnosti. Lepše ni možno orisati ustvarjajočega umetniškega duha, kot ga popisuje Mozesova vizija v svetem pismu o postanku sveta: „V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo. Zemlja pa je bila pusta in prazna...“

Kaj je krona vsega stvarstva sedmerodnevne „ustvarjanja“ večne Ljubezni?

So torej „slučaji“, ki pesniško ustvarjanje drugače pojasnujejo, kot se navadno o njem misli. Kadar bomo dovoljno ločili slučajnosti in zavedne pojave razsodnega duha, ločili intuicijo in duševno trenutno koncepcijo od umetniškega ostvarjanja v duhu zartega ideala, ločili relativno in absolutno slučajnost v prid genija, potem nam bo dano pravo umevanje tudi Prešerna — pesnika — umetnika — arhitekta. Do kam sega meja zavestnega in nezavestnega umetniškega ustvarjanja, določitev te meje spada v psihologijo in s tem v filozofijo, ker ni tako malega pomena, če končno priznamo absolutno vrednost — slučaja tudi v psihiškem svetu...

¹ Čemu je Prešeren v nemški elegiji posmrtnici Čopovi premišljeno napravil arhitektonsko vrzel in simbolično poudarjeno sredino? Berite neposredne verze pred to vrzeljo! Simbol — smrti, simbol groba.

Opomba. Ker mi ni bilo dano, da bi bil odstranil sklicevanje na spis v Času, ki izide šele v prihodnjem letniku radi pomanjkanja prostora v letošnjem, bodi tem potom popravljen tisti „vide“. Corrige še Prešern — Prešeren.



Grunvaldske slavnosti v Krakovu.

Spisal dr. Leopold Lenard.

Dne 15. julija letošnjega leta so obhajali Poljaki spomin enega najslavnejših dni svoje zgodovine. Vršila se je v Krakovu 500letna obletnica slavne zmage nad nemškimi Križarji v Grunvaldu.

Ta bitka je bila ena najpomembnejših v zgodovini krščanske Evrope. Čez 40.000 vitezov je padlo na vsaki strani na bojnem polju. Na tem bojišču se je rodila nova bojna taktika, ki je naredila konec srednjeveškemu viteštvu. Med poljskimi pomožnimi četami se je nahajal Čeh Žižka, ki je na podlagi pridobljenih izkušenj, preosnoval popolnoma staro vojno taktiko in jo prilagodil novoiznajdenemu strelnemu orožju. Ta Žižka je postal potem oni strahoviti poveljnik čeških Husitov, ki je potem do smrti tolkel Nemce na najrazličnejših bojiščih in katerega slava in groza je šla po vsej Evropi.

Na grunvaldskem bojišču se je postavil konec nemškemu prodiranju proti vzhodu in na tem bojnem polju je nastala velika poljska država, ki se je širila od morja do morja in nekaj časa odločevala nad usodo Evrope.

Na grunvaldskem bojišču se je porodilo poljsko slovstvo in poljska veda, ki je potem tekom dobrega stoletja dospela do jasne višine in zaslovela daleč po svetu. Pred grunvaldsko bitvo se nahaja čisto malo neznatnih sledov poljskega jezika. Po tej bitki se je pa pričelo pisati vedno več v domačem jeziku in prihodnje stoletje se imenuje zlati vek poljskega slovstva. Pred grunvaldsko bitko je še komaj životarilo poljsko vseučilišče v Krakovu. Po tej bitki se je pa razvilo tako sijajno, da so še tekom tega stoletja poljski učenjaki sloveli po širokem svetu.

Vsled grunvaldske zmage je silno vzkipelo poljsko rodoljubje in se preneslo še na poznejše rodove. Pozni potomci so se še ogrevali na žaru ognja, ki je tukaj vzkipel. Treba je čitati opisovanje grunvaldske bitke poljskega zgodovinarja Jana Dlugoša, moža, kateremu kot zgodovinarju ni bilo enakega v Evropi niti v onem stoletju, niti v sosednjih, ako se hoče razumeti vtis, katerega je naredila grunvaldska bitka na Poljake. Bila jim je kazen božja nad sovražniki njihove domovine, očividni znak dopadljivosti božje nad Poljsko in poroštvo obstanka njihove domovine in naroda.

Na krvavem polju Grunvalda in Tannenberga in na truplih tisočeri poljskih vitezov se je porodila poljska ideja jagelonska in poljska ideja mesijanska,

ki držita še sedaj v enoti razdrobljeni poljski narod in mu v vseh strašnih nesrečah dajata upanja in sile. Poljska ideja jagelonska je politični ideal in očetovska dedovina vsakega Poljaka. V srcih vseh živi od grunvaldskega dne zavest, da mora biti ena velika Poljska od morja do morja, mati vseh sinov enega naroda. Paralelno z njo gre skozi vso poljsko zgodovino prepričanje, ki se je istotako rodilo iz krvi, prelite na Grunvaldskem polju, da ima ta Poljska neko posebno nalogo na zemlji in da leži na neki poseben način nad njo božje dopadajenje in božji gnev. Ta Poljska ne more nikdar umreti, tudi ako je navidez raztrgana in pokopana, ker mora izvršiti veliko mesijansko nalogo na zemlji.

Ideja jagelonska in ideja mesijanska se vlečeta kot rdeči niti skozi vso poljsko zgodovino in življenje, prevevata vse poljsko mišljenje in čuvstvovanje.

Vse strašne nesreče, ki so razbile in raztrgale poljsko kraljestvo, pognale njegove najboljše sinove v tuji svet in tlačijo doma in uničujejo vsak pojav poljske misli in poljske omike, vse te nesreče niso mogle zatreti Poljakom ideje jagelonske in ideje mesijanske. Ko so se po padcu domovine razleteli beli orli poljski po vseh krajih širnega sveta, krepil jih je v pregnanstvu in v bojih za svobodo domovine spomin na njeno slavno preteklost in zavest, da se povrne „Poljski starodavna slava“. Na laških ravninah je zazvenela pesem poljskih legijonov in pričela se je ena najkrasnejših in najžalostnejših epopej poljskega naroda: Zgodovina legijonov poljskih. Ko je po raznih potih prodrla v poljsko vas skrivnostna novica, da se zbirajo na Laškem poljske čete, odpravil se je mladenič na pot, mati mu je dala na prsi vrečico domače zemlje, da ga bo pokrila v grobu in čez razne tuje dežele prikradel se je z mnogimi nevarnostmi na Laško in se pridružil poljski legiji. San Domingo in Jamaika in drugi otoki, Špansko in Laško in vse evropske dežele tja do Sibirije so bile priča hrabrosti poljskih legij. In pesem njihova, ona znana pesem: Še Poljska ni izginila, dokler mi živimo. Kar nam je tuja premoč vzela, hočemo s sabljo nazaj dobiti itd., živi še sedaj po vsej poljski zemlji in je narodna pesem Poljakov.

Potem so prišle krvave junaške vstaje, kakoršnih ne pozna zgodovina nobenega drugega naroda. „Nekdaj so bili junaki“ — mi je rekla s turobnim glasom neka stara poljska gospa — „nekdaj so bili,

a sedaj jih ni več. Bila sem sedemnajstletna deklica in videla sem, kako se je pred našo rojstno hišo razvnel boj. Poljaki so bili premagani in mrlički so ležali kot snopi pred našim pragom. Kozaki so jih slekli do nagega, naložili na vozove kot zaklane prešiče in odpeljali.“

„Ako bi sedaj zopet izbruhnila vstaja; ali bi poslali svoje otroke v boj?“ — sem jo vprašal.

„Moja hči je dvakrat po sedem mescev sedela v trdnjavi v Varšavi in je sedaj vsledtega duševno in telesno popolnoma uničena,“ mi je odgovorila.

Dan grunvaldski je torej tesno zvezan z vso poljsko zgodovino, s kulturnim in političnim življenjem poljskega naroda. Raditega je obletnica tega dne našla tako velik odmev v srcih Poljakov.

Malo je bilo vabljenih tujih gostov in vsa prirediteljstva je imela izključno poljski značaj. To se mi zdi popolnoma razumljivo. Tujec, ki se ni vživel v poljsko zgodovino in poljsko mišljenje in čuvstvovanje, ne more razumeti čuvstev, ki so prevečala tega dne poljska srca. Njegova navzočnost ne samo, da ni mogla nič pripomoči k slavnostnemu nastroju, ampak bi ga laže še kvarila. To je bila velika rodbinska slavnost zasebnega značaja, praznik velike rodbine, ki v slavni preteklosti išče poročstva lepše prihodnosti.

Razmere za grunvaldsko obletnico so bile skrajno neugodne. Poljski narod se nahaja ravno sedaj v stanju ogromne depresije. Na Pruskem visi nad njimi neprestano meč razlaščenja. Vse je vlada že ukrenila proti njim, kar je mogla. Pregnela je poljski jezik iz uradov in šol, celo iz poljskih društev in shodov. Vzela jim vse, kar je mogla, in slednjič izdala še postavo, da se jim lahko vsak trenotek posili prodajo posestva.

Razmeroma še huje je na Ruskem. Poljski jezik je tu istotako izgnan iz vseh šol in uradov. Zemlja in posestva so se Poljakom že oddavna jemala in celo brez odškodnine. Na Ruskem je še v toliko slabše, da je tukaj veliko slabša uprava, kot na Pruskem, ni cest, mostov in železnic, ni primernih šol, ni nobene državljanske svobode in možnosti gospodarskega razvoja. Sedaj je pa še ponesrečena revolucija potrla srca. Tisoče in tisoče ljudi je v njej izgubilo življenje, še več jih je moralo v ječe in v prognanstvo.

Čas za obhajanje veselega zgodovinskega dogodka je bil torej skrajno neugoden. Ni čuda, da je bilo mnogo glasov proti temu, da bi se sedaj sploh obhajala taka slavnost. Zlasti konservativni gospodje so bili mnenja, naj se vsa slavnost omeji samo na cerkveno praznovanje, češ, da z zunanjim nastopom samo dražijo in izzivajo nasprotnike, a zase ne dosežejo ničesar.

Toda ti gospodje niso računali z enim dejstvom, namreč da se je v zadnjih letih po vseh poljskih pokrajinah zbudila ljudska duša. Poljsko ljudstvo vstaja, negotovi so še njegovi koraki in nejasen mu je pogled, toda ono vstaja s silnim razmahom in hoče živeti.

Grunvaldska obletnica v Krakovu je bila en pojav tega prebujenja poljske ljudske duše.

* * *

Dan pred grunvaldsko slavnostjo in vso noč je deževalo. Izgledalo je, kakor da bi se tudi nebo hotelo pridružiti poljskim sovražnikom in pokvariti narodni praznik. Proti jutru se je pa razjasnilo in potem je bilo vreme ves čas ugodno.

Vse mesto, zlasti pa srednji del, takozvano Sredmestje, je bilo okrašeno z narodnimi zastavicami in grbi. Ako si stopil v središče Krakova na takozvani glavni trg, velik štirikoten prostor, kot ga nima nobeno drugo mesto, ter si pogledal gor proti ulici Florijanski, bila je vsa pokrita z belo-modrimi zastavicami. Glavni trg je bil od dveh strani okrašen belo-modro, od drugih dveh pa belo-rdeče, dolga Grodska ulica, ki pelje z glavnega trga na kraljevi grad Vavel, je bila pa spet belo-rdeča. Povprečne ulice so bile za vrstjo belo-modre in belo-rdeče. Ta simetrija je res prijetno vplivala na oko. Glavni del slavnosti se je vršil na prostoru od začetka Florijanske ulice po glavnem trgu in Grodski ulici do Vavela in po nasadih, ki obdajajo v krogu celo Sredmestje. Tudi privatne hiše so bile krasno ozaljšane z zastavami, venci in narodnimi grbi. Mesto je delalo v resnici velikanski umetniški vtisk. Videlo se je, da je vse do najmanjše posameznosti premišljeno in izvedeno po enotnem načrtu od umetniških rok.

Naval ljudstva je bil ogromen. Samo neposredno k slavnosti so pripeljale železnice do 250.000 oseb. Koliko jih je pa prišlo že poprej in koliko jih je prišlo peš in z vozovi, to je nepreračunljivo, gotovo pa še enkrat toliko. Kamorkoli si stopil, povsod ljudske množice. In kaka razlika in mnogovrstnost oblek in tipov. Zagledal si ponosne Krakovjake v belih suknhah in s štirivoglatimi rdečimi kapicami, romantične Gorale z visoke Tatre v tesnih belih hlačah, tesnih jopičih, z majhnimi črnimi klobuki na glavi in ostro sekirico, svojo neločljivo tovarišico, v roki. Tam zopet je stala gruča takozvane drobne šlahte nekje iz daljne Litve ali Bele Rusije v svojih narodnih nošah, mimo je prišel plemenitaš v živo barvnem kontušu, s širokim dragocenim pasom in s kosmato kapo z visokim peresom na glavi. Toliko raznovrstnih narodnih noš pač ni mogoče pri nobeni priliki videti obenem skupaj. Nemško Pomorje in

pruski provinciji, Šlesko in seveda tudi Poznan, so bili številno zastopani. Bili so tu predstavitelji najskrajnejših poljskih zemelj na vzhodu. Minska gubernija se je udeležila številno, celo Mohilevska je poslala odposlance. Kijev je bil častno zastopan, prišli so pa tudi Poljaki iz Rusije in celo iz daljne Sibirije, iz Vestfalskega in iz Amerike.



PRED POL STOLETJEM.

Stara fotografija iz cesarske rodbine.

1. Cesar Franc Jožef I. 2. Cesarica Elizabeta. 3. Nadvojvodinja Sofija, + mati cesarjeva. 4. Nadvojvoda Franc Karol, + oče cesarjev. 5. Nadvojvoda Maksimilijan, + kot mehiškanski cesar. 6. Nadvojvodinja Šarlota, njegova soproga. 7. Nadvojvoda Karol Ludvik +. 8. Nadvojvodinja Margareta, njegova prva soproga +. 9. Nadvojvoda Ludvik Viktor. 10. Prestolonaslednik nadvojvoda Rudolf +. 11. Nadvojvodinja Gizela, omožena s princem Leopoldom Bavarskim. 5, 7 in 9 so cesarjevi bratje, 10 in 11 njegova otroka.

Že od ranega jutra je izgledal ves ogromni glavni trg in vse sosednje ulice in nasadi okrog Sredmestja kakor ogromen bujno pisan travnik. Od vseh strani prihajajo novi oddelki in deputacije društev v uniformah ali narodnih nošah z odznaki in zastavami.

Vsi so globoko prešinjani ene misli, vsem zveni v dušah napev poljske narodne himne: „Bog, ki si Poljsko toliko vekov z bleskom obdajal sile in slave, ki potem ganjen vsled njenega padca podpiral si bojavnike za našo sveto stvar, pred tvoj oltar polagamo svoje prošnje, svobodo in domovino blagovoli nam vrniti, o Gospod.“

Množice so se gnetle k Marijini cerkvi na glavni trg, kjer se je imela slavnost začeti s službo božjo. Toda le malokdo je dobil pristop v cerkev, kajti noter so spuščali samo z vstopnicami povabljene goste. Množice, ki niso našle prostora niti pred cerkvijo na glavnem trgu, so šle čez nasade na Matejkov trg, kjer je stal še prikrit ogromni spomenik kralja Jagela.

Službo božjo in pridigo je imel škof Bandurski. Pred začetkom maše je zapel zbor starodavno poljsko bojno pesem „Bogorodica“, katero so peli Poljaki, preden so se spustili v boj pri Grunvaldu. Po službi božji je imel škof Bandurski krasen in s toplim rodoljubjem prepojen govor.

Pred 500 leti — je pričel govornik — je imel tu krakovski član akademije Jan z Ključbarga slavnostni govor po zmagi pri Grunvaldu v navzočnosti kralja Jagela, njegovega dvora in poljskega viteštva. „Imeti bi moral zgovornost sv. Ambroža in sv. Avguština, da bi mogel dostojno proslaviti naš veliki dan,“ je zaklical dotični govornik. A kako naj jaz danes govorim pred vami, ko nimam pred sabo poljskega kralja in njegovega dvora in njegovega viteštva, ampak vso Poljsko, od vseh krajev zbrano, da obhaja spomin velikega našega dne in iz naše preteklosti zajame novega duha za prihodnost. Lažje je bilo njemu govoriti slavnostni govor, kakor je meni danes obnavljati v nesrečah, ki so nas zadele, spomin tako slavnega dne iz naše zgodovine. Zbrani od vseh strani poljskih zemelj ste poslušali besede naše starodavne bojne pesmi „Bogorodica“, danes ko vas vsi zatirajo in zaničujejo

in od vseh strani lete na vas gromi in treski in vas zadevajo vedno nove nesreče in krivice. Ko smo pred desetletji obhajali spomin zmage pri Dunaju, se naše ljudstvo še ni zanimalo za ta praznik. Danes je pa prihitelo v množicah v Krakov, da se udeleži

spomina grunvaldske zmage in spomin te obletnice je prodril v zadnjo kmetsko kočo. Kakor je bila zmaga pri Grunvaldu začetek poljske slave, tako je 500letnica te zmage začetek zavednosti našega kmeta in delavca. Biti ali ne biti govore oni, ki so obupnega srca in brez Boga v duši. Mi pa moremo reči: Biti, ker hočemo biti. Kristijan pravi: Sem bil, sem in bodem. Mi smo bili, ker smo imeli slavne dneve v naši zgodovini, smo, ker se ne spominjamo samo teh dni, ampak se tudi iz njih učimo, in bodemo, ker bo prišlo naše prerojenje, prišlo bo, in jaz že čutim, da je ta dan blizu.

Po službi božji so šle množice v slovesnem pohodu iz Marijine cerkve in od glavnega trga čez nasade na Matejkov trg pred spomenik kralja Jagela, zmagovalca Križarjev pri Grunvaldu. Na trgu so bile prirejene lesene lože, toda srečen, kdor je dobil nanje pristop, srečen tudi, komur je sploh bilo mogoče čez Florijansko ulico na nasade, da je vsaj od daleč videl Matejkov trg. Taka množica ljudi se je nagromadila. Ako si pogledal v visoke lože poleg spomenika, je bilo vse okrog, kakor morje človeških glav, ki jih ziblje lahen veter. In ta slikovitost noš, zastav in uniform!

Vse tri dni grunvaldske slavnosti sta vladala vzoren red in tišina. Take množice tako različnih ljudi in iz tako različnih krajev, pa nikjer nobenega nereda, nobenega prepira, kričanja in pijančevanja! Nastroj množic je bil prazničen, rajši skoraj otožen, vključ slavnostnemu spominu. Spomin slavnega grunvaldskega dne v sedanjih žalostnih okoliščinah je imel za vsakega Poljaka na sebi nekaj boleznega.

Na glavnem trgu se nahaja nekoliko pri kraju na levi strani, ako se gre od Vavela, v zemljo vzdignjen štirivoglat kamen, ki je bil v teh dneh neprenehoma posut s svežim cvetjem. Tukaj je prisegal poljski narodni junak Kosciuško, da hoče osvoboditi domovino ali pa zanjo pasti. Kdor je v teh dneh prišel v Krakov, si je moral ogledati ta kamen. Matere so peljale k njemu svoje majhne otroke in jim polagale nožice na kamen, v roko jim pa tlačile cvetlice, da jo vržejo na kamen Kosciuška. In oči so se ozirale gor na veliki samotni stolp, ob katerem visi osamljen starodavni srebrno zvonec Zigmundov zvon, ki se oglašča samo pri najslavnejših narodnih praznikih. Danes je pa moral vsled nerazumljivega ukaza kardinala Puzine molčati. Vse množice so bolešno občutile ta molk in marsikdo je vzdihnil v moji navzočnosti, zakaj se ne sme oglašati Zigmundov zvon, ki je zvonil k poljskim vstajam in k proglašenju konstitucije 3. maja in je doslej spremljal vse velike dogodke poljskega naroda s svojim zvonjenjem.

Kdor je bil v teh dneh v Krakovu, mu bo ostal za vse življenje v spominu resni pohod od glav-

nega trga k spomeniku in morje glav, ki so se razprostirale na vse strani okrog spomenika velikega poljskega kralja.

Pred spomenikom je govoril najprej deželni glavar grof Badeni in poudarjal v svojem govoru zgodovinsko važnost grunvaldske bitke in veliki pomen jagelonske ideje. Za njim je govoril slavni poljski umetnik Ignacij Paderevski, ki je na lastne stroške postavil svojemu narodu ta spomenik, z denarjem, ki si ga je bil prislužil po svetu s svojo umetnostjo. Spomenik je veljal pol milijona kron. Paderevski je poudarjal v svojem govoru, da je ta spomenik postavila ljubezen do domovine ne samo v njeni minuli velikosti in sedanji revi, ampak tudi v njeni jasni, silni prihodnosti. Rodila ga je ljubezen do onih prednikov, ki so prijeli za orožje in ž njim branili pravično stvar svoje domovine. „Želim, da bi vsak Poljak iz vseh nekdanjih delov naše domovine pogledal na ta spomenik kot na znamenje naše skupne prihodnosti, pričo skupne slave, glasnika boljših časov, kot na del svoje lastne v veri močne duše.“

Za njim je govoril krakovski župan dr. Leo, se zahvalil za darovani spomenik in ga sprejel v varstvo mesta. Nato je padla zavesa in pred stotisočero množico se je prikazal ogromni spomenik kralja Jagela.

Spomenik naredi na prvi pogled silen vtisk. Žalibog, da je Matejkov trg nekoliko pretesen za takega kolosa, toda ni bilo dobiti bolj primerne prostora. Naredil ga je poljski kipar Vivulski, ki živi v Parizu. Na podstavi, sestavljeni iz velikih kamnenih blokov, sedi na konju kralj Vladislav Jagelo. Bitka je že končana in kralj je povsili svoj zmagoviti meč in zadržuje konja. Pri nogah kraljevega konja stoji Jagelov bratranec Vitold, glavni junak izpod Grunvalda. Obe roki je položil na meč in gleda na postavo velikega viteza, ki leži mrtva pri njegovih nogah. Na levi strani je dvoje bojevnikov. Vitez poljski pokazuje s silnim razmahom svoje roke, v kateri drži bulavo, na grunvaldskega zmagovalca, poleg njega stoji Litvin in jemlje sovražniku njegovo zastavo. Na desni strani spomenika je drug prizor. Mladenič kuje velikanskega sovražnika v verige, potem pa prijemlje za rog in kliče svoje tovariše. Tretji prizor nam kaže kmeta, katerega so zmagovalci oprostili verig. Roke je položil navskriž, glavo dvignil kvišku in iz polnih prsi srka svobodni zrak.

Nekaj titanskega je v tem spomeniku. Iz njega veje duša velikega naroda s slavno preteklostjo, bolešno sedanostjo in neomahljivo vero v prihodnost. Umetnik je delal iz polne vroče duše in vлил v svoje delo vso izvornost svoje narave. Ni vprašal za nobena pravila šole, ampak stvaril je s širokim raz-

mahom in visokim poletom naravnost iz svoje duše. Spomenik izgleda skoraj, kot kakšna ogromna še nedovršena skica. Umetnik ni gladil in ni pilil ter se ni brigal, da bi zaključil delo v vseh podrobnostih. On je samo izbruhnil na dan in vrgel na svet, kar mu je ležalo na duši. A ravno ta neopiljenost in nedovršenost daje umetnini neko posebno privlačno silo. Tu ni videti toliko roke človeka, kakor duše genija.

Po odkritju spomenika je bilo na programu ogledovanje ostankov iz jagelonske dobe v palači lepih umetnosti. Radi majhnega prostora je dobilo vstopnice samo nekaj sto oseb. Razstavo je otvoril s pozdravnim govorom na goste predsednik dr. Tomkovič.

Palača lepih umetnosti je bila slavnosti primerno okrašena jako okusno z belimi orli, grbom Poljske, jezdecem na konju, grbom Litve in belo lilijo, grbom kraljice Jadvige, z grbi poljskih vitezov izpod Grunvalda in drugimi narodnimi znaki. V predsobi so bile zbrane križarske zastave, priplenjene pod Grunvaldom, veliki zlati križ velikega mojstra, ključ podkomornika Križarjev, grif štetinski, orel brandenburški in mnogo drugih križarskih znakov.

V sredi glavne dvorane se je nahajal sarkofag kralja Jagela, pokrit z vencem iz hrastovega listja. Bil je to nalašč prirejeni odliv iz mavca resničnega kraljevega sarkofaga, ki se še sedaj nahaja v podzemlju stolne cerkve na Vavelu. Pred sarkofagom so se videle slike krone, žezla in kraljevega jabolka kralja Kazimira Velikega, zvanega kralja kmetov.

V glavni dvorani so se razstavili najvažnejši spomeniki iz časa kralja Jagela. Med njimi sveto pismo, ki je bilo vzeto Križarjem na bojnem polju, pergamentska knjiga s slikami križarskih zastav, pridobljenih pod Grunvaldom, katero je dal naslikati stari poljski zgodovinar Jan Dlu-goš slikarju Stanislavu Durinku, itd. Po drugih dvorinah so bili razstavljeni predmeti, ki so v rahlejši zvezi s kraljem Jagelom in z grunvaldsko bitko.

Po odkritju spomenika je zapelo vse ljudstvo poljsko narodno himno: „Še Poljska ni propadla“ in s tem bi imela biti slavnost odkritja končana. Toda zgodilo se je nekaj nepričakovanega. Množice so zagledale med gosti profesorja Pogodina, znanega prijatelja Poljakov, dalje poslanca Rodičeva iz ruske dume, ki je večkrat krepko nastopal proti vladi zoper zatiranje Poljakov, znanega poslanca Stahoviča in druge Ruse, in vse ljudstvo je burno zahtevalo, naj govore še oni. Pogodin je govoril poljsko in zaključil z besedami: „Naj živi poljski narod!“ Rodičev je pa izjavil, da poljsko govoriti ne zna, ako hočejo, bo govoril francosko ali rusko, in množice so mu zakričale: „Govorite le rusko, mi Vas bomo razumeli!“ Nato je govoril Rodičev rusko. Ena je pravičnost za poljski narod in za ruski, za oba enaka. V imenu te pravičnosti želim poljskemu narodu sreče in svobode. Naj živi Poljska! — Za njim je govoril Stahovič in izjavil, da je vedno ljubil poljski narod in mu želi svobode. Slednjič je porabil priliko še neki Madžar ter splezal na oder, ko so se množice začele že razhajati, in govoril nekaj madžarsko, česar pa ni nihče razumel.



Rad bi pozabil.

Zložil dr. Leopold Lénard.

Rad bi pozabil žarečo pomlad,
vesne probujenje, bujno kipenje
rožnega žitja, nemirno drhtenje
logov zelenih in cvetnih livad!

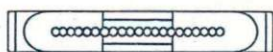
Rad bi pozabil božanstveno noč,
ki je razlila na zemljo pokojno
spanja nebeškega čašo opojno,
v sladke zavila me sanje nekoč.

Rad bi pozabil skrivnostni zefir,
ki je šumel iz zasnele daljave,
v tihem objetju brezskrbne narave
trudnim zemljanom prinašal nemir!

Rad bi pozabil, o slavec, tvoj spev,
ki pri potoku na veji zeleni
v tihi se noči oglašal si meni,
v srcu pa vzbujal mi tajen odmev!

Rad bi pozabil bledómodri cvet
ki se razcvetel je v vesni žareči,
v tihem zatišju pri vodi šumeči,
dečku nemirnemu zornih še let!

Rad bi pozabil, a z divjo močjo
v noči skrivnostni spomin se poraja,
v lahnem zefiru pred dušo mi vstaja
vigred in slavec in cvetje bledó.



Književnost.

Slovenska.

Franc Terseglav: **Zlata knjiga slovenskih Orlov.** Ljubljana 1910. Založil konzorcij „Mladosti“. — O notranji vrednosti te knjige so izpregovorili drugi najmerodajnejši činitelji. O tem torej ni treba več besedi. Nas zanima predvsem z umetniškega, leposlovnega stališča. Knjiga je napisana v obliki katekizma. Govori se včasih, da je oblika katekizma suhoparna in težko prebavljiva. Pisatelj gori navedene knjige nam je pa s svojim delom podal dokaz, da je tudi v tej obliki mogoč estetičen užitek. Nekateri odstavki se čitajo skoraj kakor poezija, toliko sile čuvstva je v njih. Opaža se tudi ono stopnjevanje misli in končni poudarek, ki je lasten lirični poeziji, in je zlasti krasno izveden v psalmih. Odprem kar na slučaj stran 57. Tu stoji:

„Kaj mora Orel storiti, da ne pojema in ugasne vnetost za dobro stvar?“

„Da vnetost za dobro stvar ne pojema in ugasne, se mora Orel:

Redno in marljivo udeleževati društvenega življenja in delovanja;

Vse svoje dolžnosti vestno izpolnjevati in tudi najmanjših ne zanemarjati;

Rad moliti, da bo vedno rasel v milosti.“

Kdo ne bo tukaj opazil onega ritma misli, ki je eno glavnih umetniških sredstev lirične poezije?

Lepo in primerno izbrano je tudi berilo v začetku in na koncu knjige. V stvarnem oziru se pograša v knjigi poglavje o alkoholizmu, ki se bo v drugi izdaji gotovo moralo pridejati. To vprašanje je tako važno, da se ne more stisniti v kratko opazko. V knjigi se omeni samo mimogrede dvakrat treznost.

Urbanus: **Knjiga o lepem vedenju.** Založila Katoliška tiskarna. — Ravno kar je izšla knjiga, ki je bila že davno potrebna in bo brezdvoma ustrezala svojemu namenu.

Pozna se, da je takoj pri sestavi knjige stopalo v ospredje vprašanje: ali naj bo knjiga za izobražence ali pa za ljudstvo in kako zediniti oba ta stališča. Res, da imamo pravega izobraženstva še malo in da se ono lahko v potrebi poslužuje nemških knjig, vendar narašča v zadnjih letih vedno bolj takozvana srednja inteligenca, kateri nemški jezik že ni vselej lahko pristopen, a pride tudi velikokrat v položaj, da si skoraj ne ve pomagati iz zadrege, ker ji primanjkuje teorije o lepem obnašanju. Ravnotako je pa tudi za naše ljudske množice potrebna bila knjiga, iz katere bi se naučili lepega in primerne obnašanja v raznih prilikah.

Ker je pri naših knjigotrških razmerah težko izdati dvoje knjig za različne sloje iz istega predmeta, je bilo pač treba najti način, da se z eno samo knjigo zadovolji obema potrebama.

To se je izkušalo doseči z gori navedeno knjigo in prepričan sem, da bo njen uspeh dokazal, da je bil poizkus posrečen.

Lepo obnašanje ni toliko plod razuma in pouka, kakor vzgoje iz srca. Popolnoma preprost človek se

često obnaša veliko lepše in primerneje, kakor pa olikan in izobražen gospod, — pravi naša knjiga v uvodu jako umestno. Človek, ki ima dobro srce, bo slednjič tudi v obnašanju vedno približno zadel. Vsa oblika sloni pravzaprav na stavku iz evangelija: Česar nočeš, da bi drugi tebi storili, tudi ti drugim ne stori.

Vendar je pa človeku potreba tudi nekaj teoretičnih navodil. Saj ima tudi človek že po naravi vpisanih deset božjih zapovedi v svojem srcu, a vendar je koristno in potrebno, da se jih še uči iz katekizma. Med našim ljudstvom je še ogromno veliko surovosti. Tega ne moremo prikriti, pa naj tudi imenujemo dotične pojave z olepševalnimi izrazi „ponos“, „odkritosrčnost“, „obnašanje naravnost“ itd. Naša inteligenca ima često samo nekaj zunanjih oblik lepega obnašanja brez notranjega jedra. Naj bi se torej ta knjiga razširila med ljudstvom in obrodila sadu. Morda je posledica naše demokratične dobe, da se včasih skoraj nalašč zanemarjajo zunanje oblike obnašanja in se tako prezirljivo govori o njih. To je velika napaka, katero je treba iztrebiti. Zunanost je neobhodno potrebna oblika notranjega jedra. Gotove oblike v obnašanju so naravnost potrebne, da morejo ljudje med sabo sploh občevati. Mnogokrat zagotovi primerna beseda in primeren nastop na primernem mestu ves uspeh kakšnega početja. Zlasti je pa še treba poudarjati, da obvarujejo zunanje oblike obnašanja velikokrat osebo pred grehom, nesrečo in raznimi neprijetnostmi. Človek, kateremu so gotove oblike življenja prešle v kri, ne bo tako hitro skočil čez mejo in storil kakšnega nepremišljenega koraka, katerega bi moral potem morda hudo obžalovati.

S tega stališča moramo v resnici z veseljem pozdraviti gori navedeno knjigo in smatrati za našo narodno dolžnost vsakogar, da ji pripomore vstop v vsako rodbino. Vsak bo v njej našel mnogo sebi primerne. — Tu hočem še opozoriti na nekatere malenkosti.

Glej, da ne boš nikdar v svoji zunanosti in v svojih besedah kazal kaj več, kakor si in znaš. Drugače se ti lahko zgodi, da prideš kdaj v družbi v jako neprijeten položaj. Zunanost mora biti vedno v slogi z notranjostjo, to je temeljno pravilo. To je potrebno zlasti še raditega, ker sicer ne boš imel one sigurnosti v nastopu in govorjenju, ki je neobhodno potrebna k pravilnemu obnašanju.

Ravnaj in govori vedno neprisiljeno, tudi ako bi bilo nekoliko manj uglajeno. Bolje, da nastopaš nekoliko pod črto, a tu s sigurnostjo, kakor pa da bi segel previsoko, potem pa ne mogel naprej. Če si segel prenizko, še vedno lahko popraviš, če si segel previsoko in se osmešil, postaneš lahko v družbi nemogoč. Ne rabi nobenih besedi, katerih pomen natančno ne poznaš, ne spuščaj se v nikake pogovore, katerim nisi popolnoma kos. Ali pa priznaj kar naravnost, da v tej stvari nisi posebno doma.

Ne brigaj se za ljudi več, kot ti je neobhodno potrebno. Ne tišči v nikogar z nepotrebnimi vprašanji o nobeni odsotni osebi, kar ni ravno potrebno, ne opravljaj odsotnih oseb, tudi ako družba napelje

na tak pogovor. Opravljanje naredi vedno neprijeten vtis in ko se odstraniš, bodo opravljali tebe.

Pri jedi se ti vedno lahko prigodi, da dobiš kako nežnana jed. Počakaj in glej, kako bodo jedli drugi, ako pa tega ne moreš, povej odkritosrčno, da te jedi še ne poznaš in ti bo gospa ali gospod povedala. Bolje, kakor pa da bi se z nerodnostjo osmešil.

Ne ponujaj nikdar nikomur niti jedi, niti kaj drugega več kot kvečjemu dvakrat. Drugače je lahko tvoja vsiljivost nadležna in vedenje neolikano. Zlasti pa še jedi in pijače ne smeš ponujati nikdar. Gost naj vidi, da je pripravljeno in mu je na razpolago, več pa ničesar. Ako z jedjo in pijačo siliš, izgleda kot da pripisuješ temu preveliko važnost, kar je neolikano. Jed in pijača in sploh vse naravne funkcije človeškega telesa morajo igrati v družbi in v javnosti kar najmanjšo vlogo. O tem ne govori tudi nikdar brez potrebe.

Sploh se varuj vedno prekrepkega nastopa. Ne hodi pretrdo, ne govori preglasno, ne stiskaj krepko roke, ne smej se iz vsega grla itd.

Naše inteligentnejše ženske in dekleta padejo navadno v dva nasprotna ekstrema. Ali hočejo pokazati, da so olikane in zaidejo vsled tega v pretiranost in prisiljenost v govorjenju in v obnašanju, ali pa so tako boječe, naivne in smešne. Mnogo je tega kriva neprimerna vzgoja. Tudi ženska se mora v družbi vesti naravno in neprisiljeno, primerno svoji vzgoji, premoženju in družabnemu stališču.

V mešani družbi se nikdar ne govori o veri, politiki in boleznih.

V nekaterih malenkostih smo pač lahko drugačnega mnenja, kakor pisatelj gori navedene knjige. Tako n. pr. je nejasno, kaj pomeni stavek: „Če se po kaki pojedini ali večerni prireditvi aranžira ples, porabi najbližjo priliko in izgovor, da družbo zapustiš, ali pa ‚po francosko‘ izgineš.“ Namreč, ako povabljenec ne zna plesati. — „Po francosko“ izginiti pač ni nikdar lepo in v našem slučaju tudi nepotrebno. K soirejam dame ne prihajajo v promenadnih toaletah, sir se navadno ne je tako, kot opisuje pisatelj in takih malenkosti več. A to le mimogrede. To tudi ne zmanjšuje vrednosti in pomena te knjige. *Dr. L. L.*

Alešovec Jakob: Kako sem se jaz likal. Drugi, popravljeni natis, priredil Jožef Volc, III. zvezek. V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Koncem knjige je pridejan kratek životopis pisatelja Alešovca. S tem tretjim zvezkom je izšlo celotno delo „Kako sem se jaz likal“. Dobro je bilo, da je Katoliška Bukvarna oživela našega najboljšega poljudnega pisatelja, ki ga doslej še nihče ni dosegel v pristnem slovenskem humorju, bodeči zabavlji in krepki izvornosti. „Kako sem se jaz likal“ ter „Ljubljanske slike“ bodo ostale v našem slovstvu in se bodo čitale med širokimi krogi, dasiravno je že izginil duh in razmere, ki jih opisuje Alešovec. „Povest slovenskega trpina“ se je tekom zadnjih desetletij sicer znatno izpremenila, vkljub temu se bo Alešovčeva povest še dolgo čitala in bo ostala med nami, ne samo kot proizvod našega slovstva, ampak tudi kot slika iz naše kulturne zgodovine.

Janko Dolžan: Iz dnevnika malega porodneža. Ameriška humoreska, prirejena po angleškem izvorniku. Ljubljana 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Ljudske knjižnice 12. zvezek. — Jezik je

lep, lahko tekoč in čist, vsebina prijetna, polna živahnega humorja. Knjiga se bo s prijetnostjo čitala v utrujenih urah po napornejšem delu.

F. M. Dostojevskij: Igralec. Roman iz spominov mladeniča, poslovenil R. K. Trst 1909. Tiskala in založila tiskarna „Edinost“. Dostojevskij ni neznanec med nami. Prestavljenih imamo na naš jezik že nekaj njegovih boljših del: „Ponižani in razžaljeni“, „Zločin in kazen“ itd. Doba Dostojevskega je že prešla in realizem se je v slovstvu preživel. Vendar imajo njegovi spisi trajno vrednost, kot proizvodi enega izmed glavnih predstavitev te šole, pa tudi raditega, ker je globoko posegel v razvoj človeškega duha in prinesel mnogo novih prvin v svetovno literaturo. Dostojevskij je „pisatelj groze“, ki riše mojstrsko temne strani človeške notranjosti. Prijetno berilo za kratek čas ni, njegova globoka psihologija bo pa marsikoga zanimala. Gori navedena knjiga ne spada med njegova najboljša dela.

Ks. Šandor-Gjalski: Jurkica Agičeva. Povest, prevedel Fr. Orel. Trst 1910. Založila in natisnila tiskarna „Edinost“. — Nekoč se je razpravljalo na Slovenskem, ali kaže prevajati iz hrvaškega jezika na slovenski, ali ne? Sedaj je to vprašanje menda že rešeno. Za ljudstvo moramo brez dvoma prevajati, izobraženstvo se pa lahko neposredno poslužuje hrvaških izvrnikov. Želeti bi pa bilo, da bi se pri prevajanju izbirala dela, ki neposredno zbližujejo narod z narodom in seznanjajo Slovence s hrvaškim ljudstvom, njegovim značajem, življenjem in preteklostjo. V našem prevodu je jezik nekako trd, beseda teče počasi in vidi se, da se pisatelj ni mogel lahko osamosvojiti od izvornika. Zanimivi so pa razni prizori iz hrvaškega značaja in razni pojavi hrvaške duše.

059650

Hrvaška.

Pretežna večina hrvaških pisateljev se zbira sedaj v „Društvu hrvaških književnikov v Zagrebu.“ Društvo izdaja leposlovni mesečnik „Savremenik“, ki je postal tudi glasilo Hrvaške Matice in je sedaj najboljši in pravzaprav edini hrvaški leposlovni list. „Hrvatska smotra“ je namreč nedavno prenehala izhajati, „Prosvjeta“ pa nima večjega umetniškega pomena.

Poleg mesečnika „Savremenik“ izdaja „Društvo hrvaških književnikov“ tudi še zbirko novejših hrvaških pisateljev, na leto po šest zvezkov, obsegajoč vsak približno deset pol. Ta zbirka je začela redno izhajati lansko leto in je dosedaj izšlo vsega skupaj osem zvezkov. Posamezni zvezki veljajo po 2 kroni, naročnina za celo leto 9 kron, za naročnike „Savremenika“ 6 kron.

Doslej je izšlo:

Dinko Šimunović: Mrkodol. — To je zbirka novel, ki so bile razen ene že natisnjene v Zaderskem „Lovoru“ in v zagrebškem „Savremeniku“. Šimunović spada med najnadarjenejšje mlajše hrvaške pisatelje. Po poklicu je učitelj, doma iz Knina. Napisal je mnogo člankov iz pedagogike in se udeleževal gibanja hrvaškega učiteljstva.

Dragutin M. Domjanić: Pjesme. — Domjanić je potomec stare hrvaške plemiške rodbine, ki

je igrala vlogo v hrvaški zgodovini in se zanimala za književnost. Gjalski v svojih povestih in Vojnović v svojih dramah sta nam rekonstruirala življenje po starih hrvaških plemiških dvorih, Domjanić je pa sam izšel iz takega dvora in ga nam predstavil neposredno v svojih pesmih. Po poklicu je doktor prava in sodnik v Zagrebu. Pesmi zlagati je pričel že jako



NIKITA, KRALJ ČRNOGORSKI

zgodaj, toda jih ni takoj priobčeval. Poleg pesmi je napisal tudi nekaj črtic in književnih ocen, zlasti iz slovenske književnosti. Prevedel je nekaj Heineja, Verlainea, Tolstoja. Njegovi vzori so: Heine, Verlaine, Maeterlinck, Gogolj, Lermontov, Andrejev, Puškin, Dostojevski, Nadson.

M. Nehajev: „**Bieg, poviest jednog našeg čovjeka.**“ Nehajev je še primeroma mlad, nima še popolnoma 30 let, a je jako plodovit pisatelj. Rodil se je v starem uskoškem gnezdu Senju na Primorju. Oče mu je bil Čeh, a mati iz stare primorske rodbine Poličev. Po poklicu je doktor filozofije, bil je gimnazijski suplent in sedaj je asistent na deželnem agrikulturnokemičnem zavodu v Križevcih. Prvič je dal v tisk neko pesmico leta 1889., ko je imel komaj deset let. Kot dijak je sodeloval pri litografiranem dijaškem listu „Nada“, katerega je nekaj časa tudi urejeval skupaj z V. Jelovškom. Potem je začel razne svoje spise priobčevati v raznih hrvaških listih. Napisal je tudi nekaj dram. „Život“ se je igral v zagrebškem gledališču. Leta 1905. je bil urednik „Obzora“ in je dosegel, da je pričel ta list prvi med jugoslovanskimi časniki izhajati po dvakrat na dan. Sedaj je Nehajev stalni sotrudnik „Savremenika“.

Jure Turič: **Igra životom.** — Ta knjiga je zbirka novel, ki so bile večinoma že natisnjene po drugih listih. Turič je potomec stare ličke rodbine, ki je imela že več članov, ki so se pečali s slovstvom. Po poklicu je učitelj in zanimajo ga predvsem šolska in pedagoška vprašanja. Zlasti se peča z vprašanjem, kako bi se preosnovala šola tako, da bi dajala zdravo inteligenco in dvignila gospodarsko in moralno stanje ljudstva. V leposlovnih spisih razpravlja predvsem razmerje tuje in odtujene inteligence do ljudskih slojev. Drugi predmet njegovim leposlovnim spisom je, da išče vzroke raznih neugodnih pojavov

iz življenja hrvaškega naroda v hrvaški narodni duši. Njegovo življenje in delovanje se je razvijalo v jako neugodnih zunanjih okoliščinah.

Josip Kozarac: **Male pripoviesti.** I. zvezek. — S tem zvezkom je pričelo društvo zbirati spise znanega starejšega hrvaškega pisatelja. Na mesto uvoda stoji pisateljeva avtobiografija. Josip Kozarac



MILENA, KRALJICA ČRNOGORSKA

je eden najboljših predstavitev realizma v hrvaški književnosti. Opisuje življenje in razmere Slavoncev s krepkimi, živahnimi potezami. Odkriva napake ljudstva in kaže, kako se je treba popraviti. Njegovi spisi so torej prepojeni s socialnim duhom.

Vladimir Lunaček: **Četiri aktovke.** — Mladi hrvaški pisatelj in sotrudnik „Savremenika“ razpravlja v štirih kratkih enodejankah boj ženske med dolžnostjo in nagnjenjem. Za moto si je vzel Goethejev verz: „Vom Weib denkt schlecht nur, der es viel mißbraucht.“



MIRKO, KRALJEVIČ ČRNOGORSKI

Letos sta izšla doslej dva zvezka, namreč:

Ante Kovačić: **Sabrane pripoviesti.** — Tega pisatelja je šele najmlajša generacija hrvaških pisateljev potegnila iz pozabljenosti, v katero je padel. Kovačić je bil proti Šenoi in njegovemu krogu prvo-

borilec naturalizma. Neki roman, katerega je napisal v „Viencu“, je izzval ostro kritiko rektorja Bauerja in hrvaške duhovščine sploh in povzročil, da so se pričela obravnavati na tem polju načelna vprašanja. Bil je buren, strasten in nemiren človek, ki je s svojim ostrim sarkazmom obdelal vsakega in razburil proti sebi vse. Umrl je še mlad, 34 let star, v norišnici.

Branimir Livadić: Novele. — Ravnokar je izšla zbirka novel urednika „Savremenika“, Branimirja Livadića. Pisatelj je doma iz Samobora, potomec stare hrvaške plemiške rodbine. Njegov oče se je udeleževal ilirskega gibanja in je zlagal hrvaške domoljubne pesmi. Livadić je pričel zlagati pesmice že

v prvem gimnazijskem razredu, a v četrtem razredu je moral v šoli stati v kotu za kazen, ker ga je profesor zasačil, da je napisal neko povest z zaljubljenim predmetom. Po poklicu je doktor filozofije in gimnazijski profesor v Zagrebu. Udeleževal se je živahno boja mladih hrvaških literatov proti starim, ki se je končal nedavno s popolno zmago mladinov. Livadić je že tri leta „Obzorov“ glediški kritik, kateri list prinaša najboljše in najnatančnejše ocene o hrvaškem gledišču.

Za letošnje leto je naznanjeno še: Ivo Vojnović: „Pripoviesti“, VI. Nazor: „Pjesmi“, M. Lisičar: „Novele“, in še eno, najbrže dramsko delo.



Glasba.

Novi Akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. IX. letnik, št. 5. Ta številka ima mnogo skladb in bogato, 16 strani obsegajočo književno prilogo. Skladbe so sledeče: 1. Anton Dobronič: „Intermezzo“ za klavir. Skladatelj, ki ga topot prvič nahajamo v „Novih Akordih“, se nam s svojim Intermezzom reprezentira kot solidno izvežban glasbenik. Njegova skladba, dasi kratka, se odlikuje po dokaj bogati harmoniki, in so posamni glasovi — kolikor jih je pač v prosto polifonem, takozvanem „poliodnem“ stavku mogoče zasledovati, peljani zelo samostojno. 2. P. Hugolin Sattner: „Ribička“, samospjev za en glas (sopran ali tenor) in klavir. Tudi p. Hugolin se je s svojo „Ribičko“ prvič oglasil v „Novih Akordih“. Če bo list prinesel še več takih pesmi, bodisi iz peresa p. Hugolinovega, bodisi od kogarkoli, mu smemo le čestitati. To je v resnici glasba, ki nas razvedri in nam ure življenja posladi. Kako prijazno teče melodija, kako mične so medigre, koliko različnih motivov in vendar kaka enotnost! Sattnerju se vidi, da napreduje od dne do dne; a obenem ne zametuje tega, česar se je naučil od klasičnih mojstrov. 3. Stanko Premrl: „Pesem žerjavov“, mešan zbor, posvečen velezasluženemu glasbenemu ravnatelju g. Fr. Gerbiću o priliki sedemdesetletnice. Oceno svoje skladbe prepuščam

drugim kritikom. 4. Ivan Nep. pl. Zajc: „Pjesma Slavulja“ iz opere „Pan Twardowski“ za ženski četverospjev in klavir. Lahka, v narodnem duhu zložena skladba, v kateri prav lepo harmonirata zbor in spremljanje. Zbor poje tri kitice zapored enako, oziroma tretja je malo krajša od prvih dveh, a ima pri sklepu slovesno kodo. Spremljanje je zloženo v variacijah. Na str. 60 v III. sistemu za klavir je tiskovna pomota. Zadnji takt mora igrati leva roka takole:



5. Ivan Laharnar: „Spomin“, za mešan zbor. Ta zbor je preprost, a vendar ne starokopiten. Laharnar se sicer počasi razvija, a se. V tem zborčku kaže v harmoničnem, ozir. modulatoričnem oziru že precejšen napredek. Le eno mesto se mi zdi nekoliko prazno, namreč druga osminka v 1. taktu 3. sistema. Tu bi za tenor in bas bilo bolje kaj takega-le:



Stanko Premrl.



To in ono.

Ivan vitez Trnski. Istega dne, 30. junija, ko je prvi ilirski pesnik, naš rojak Stanko Vraz, pred sto leti v Cerovcu zagledal luč sveta, je umrl letos, stoletje pozneje, poslednji Ilirec Ivan vitez Trnski. Pokojnik je bil rojen v Rači belovarske županije kot sin ljudskega učitelja. Starše je izgubil že v zgodnji mladosti: očeta, ko je bil enajst, in mater, ko je bil 15 let star, brate pa še poprej. Siroto je sprejel zagrebški škof Maksimilijan Alagovič v zagrebško sirotišnico, kjer je deček vrlo napredoval v učenju. Kot dijak je prišel nekoč v Gajevo „Novinarnico“ po „Novine“. Tu se je seznanil mladenič z ilirskim pisateljem Dragotinom Rakovcem

in z Gajem samim, ki sta ga tako navdušila, da se je nardarjeni dijak takoj pridružil ilirskemu krogu in že v 14. številki „Danice“ l. 1835. je zagledal dne 11. aprila luč sveta njegov prvi kratki sestavek „Konj Kosciuškov“. Ko je dovršil gimnazijo, ni imel sredstev za daljnje šole in je počeval nekaj časa zasebno sinove hrvaških in ogrskih plemenitašev. Slednjič je dobil l. 1837. podporo krajiške vlade, da je mogel iti na vseučilišče v Gradec. Tu se je seznanil z navdušenimi Ilirci Trstenjakom, Muršcem in Lovričem. Študiral je tudi estetiko in poslušal predavanja genialnega Muharja, ki je nekoč silno vplival tudi na Gaja. Tu je pre-

vedel Schillerjevo „Pesem o zvonu“, ki je bila natisnjena v „Danici“.

Leta 1839. je obiskal divno Dalmacijo, kjer se je seznanil s pisatelji Petranovićem, Kaznačićem in črnogorskim vladikom Petrom Njegošem. Leta 1841. je dovršil študije in odšel v Zagreb, kjer ga je Gaj nagovarjal, da bi prevzel uredništvo „Danice“. Toda pogajanja so se razbila in Trnski je prevzel službo upravnega uradnika pri drugi banski polkovnici v Petrinji. Tu se je seznanil s pisateljem Mojsijem Baltičem, takrat upravnim nadporočnikom. Ko je služboval v Petrinji, je izdal leta 1842. v Zagrebu prvo svojo zbirko pesmi, v kateri se nahaja 34 izvirnih in 15 prevedenih proizvodov. V tem času je priobčil v Vrazovem „Kolu“ pesem „Mara Plivačica“. Istega leta je bil prestavljen v Glino, kjer je bil načelnik Josip Jelačić, v čigar hiši je preživel nepozabne dneve. Tu je zložil pesem na Jelačića: „Ljubimo te, naša diko“ in koračnico: „Oj banovci!“

Ko je bil Jelačić izbran za bana, se je nahajal Trnski v njegovi družbi in je bil član odseka, ki je izdeloval načrt



IVAN VITEZ TRNSKI

za reformo Krajine. Leta 1849. je objavil satiro: „Zvekan opet na svetu“ ter je pričel prevajati Kraljedvorski rokopis. Dve leti pozneje je prevedel Puškinovo pesem „Suženj“ in „Bahčiserajski vodomet“ ter je pričel prevajati „Evgenija Onjegina“. Po vojski z Madžari je služboval dalje po raznih mestih v Krajini, sklenil je prijateljstvo z velikim hrvaškim pesnikom Preradovićem in z vrlim hrvaškim rodoljubom Antonom baronom Benkom. Leta 1859. je bil pozvan na Dunaj, da je pomagal pri sestavi novih zakonskih načrtov za Krajino, katero delo je vodil general Josip Filipović. Potem je služboval dalje v Slavoniji in Banatu in bil odlikovan z različnimi visokimi redi. Ko je služboval v Karlovcu, je uredoval list „Glasonoša“ in izdal dva zvezka poezij „Kriesnice“. V proslavo Zrinjskega 300 letnice je napisal „Singedskega junaka“ in v proslavo Ciril in Metodove 1000-letnice „Sveto pričo“. Leta 1865. so ga izbrali Slunjani za svojega zastopnika v hrvaškem saboru, kjer je bil zapisnikar in član adresnega odseka. Vkljub mnogim poslom je bil eden glavnih sotrudnikov „Vienca“ in Jeronimskega društva ter je napisal leta 1870. poučno povest „Učitelj Dobrašin“.

Ko je leta 1869. hrvaški kralj potoval skoz Zagreb v Krajino, je bil Trnski pridružen njegovemu spremstvu in se izkazal tako, da je dobil veliko odlikovanje. Potem je služboval v Krajini dalje do leta 1872., ko je izstopil iz službe, ker ni maral pri volitvah delati za vladne kandidate. Od-

takrat je stanoval neprestano v Zagrebu. Mažuranić ga je hotel imenovati za velikega župana na Reki, a Trnski ni hotel sprejeti te časti. Vendar je bil ves čas neumorno delaven pri raznih poslih, dokler ni bil po 44 letni naporni službi trajno umirovljen leta 1885. Oženjen je bil Trnski z Vilhelmino Lavričevno, sestro gorečega slovenskega rodoljuba doktorja Lavriča, ki mu je rodila devet otrok: osem sinov in eno hčer.

Trnski je bil sicer rojen štokavec, vendar je v začetku kakor večina Ilircev pisal v kajkovskem narečju. Pisal je od 16. leta pa do svoje smrti. Obljubil je še napisati pesem na svojega davnega pobratima Stanka Vraza, čigar 100 letnica se je letos obhajala, a ga je prehitela smrt ravno na dan 100 letnice Vrazovega rojstva. Poleg poezij je pisal tudi članke in knjige jezikoslovne in krajepisne vsebine. Ž njim se je zgrudila v grob važna doba jugoslovanske kulturne zgodovine, doba narodnega prepoda, ki se imenuje z navadno besedo ilirizem.

P. Aleksander Baumgartner. Katoliški svet je zadela bridka izguba! Eden največjih predstavitev krščanske vede je omahnil neizprosni smrti v naročje. Dne 6. septembra je iztrgala bridka smrt Aleksandru Baumgartnerju pero iz rok. Nepozabni učenjak je bil rojen dne 17. junija 1841 v Švici v okraju St. Gallen. Njegov oče Jakob je bil v mladosti eden izmed voditeljev mlade radikalne stranke in se je z vso svojo silo vrgel v politični boj. Polagoma se mu je pa stranka pristudila vedno bolj in napadi na samostane v Aargavu so ga tako razburili, da je obrnil radikalni stranki hrbet. Potem se je pridružil katoliškemu gibanju, si pridobil zaupanje ljudstva in postal „landammann“ ter je z neomahljivo značajnostjo branil katoliške vzore.

Duševne zmožnosti očeta, državniška previdnost, ognjevita zgovornost, neomahljiva značajnost in krščanska zvestoba so od očeta prešle na sina. Leta 1860. je vstopil mladi Aleksander v družbo Jezusovo. Za starše je bila to bridka žrtev, zlasti ker je eno leto poprej hči vstopila v samostan presv. Srca Jezusovega. Nasprotniki so to izrabili na političnem polju in pričeli divjo gonjo zoper očeta, ki kot predstavitelj državne oblasti pošilja svoje otroke v samostane, ki so od države prepovedani. Oče je bil politično ubit, sin je pa šel nemoteno po svoji poti dalje.

Ko je dovršil dolgotrajne študije, je bil najprej profesor jezikov na Predarelskem, potem v Stonihurstu na Angleškem. Kmalu si je pa izbral za edini poklic pisateljstvo in je bil sourednik slavnega časopisa „Stimmen aus Maria-Laach“. Živel je v Bliyenbeeku, Exartunu (Limburg) in slednjič v Luxenburgu, kjer je tudi umrl.

Baumgartner je bil po poklicu slovstveni zgodovinar. Druge reči je pisal le bolj mimogrede ali kot pripravo za večja dela na polju slovstvene zgodovine ali pa kot postranske študije k temu predmetu. Leta 1877. je pričel s svojim pravim predmetom, slovstveno zgodovino in kritiko, ko je objavil: „Lessings religiöser Entwicklungsgang“, sledila je razprava: „Longfellows Dichtungen“, ki je še sedaj najboljša nemška monografija o slavnem ameriškem pisatelju. Razprava: „Jost Van der Bondel“ je bila z navdušenjem sprejeta na Holandskem in vsled nje je dvoje protestantskih holandskih akademij imenovalo Baumgartnerja svojim častnim članom. Imenitno delo je napisal o največjem nemškem pesniku Goetheju, kjer je nastopil zoper pretirano češčenje tega pesnika kot vzor nravnih čednosti. Iz indijske literature je napisal razpravo: „Ramayama und Ramaliteratur“. Bolj mimogrede je napisal več del, ki so samo v rahlejši zvezi s slovstveno literaturo. Izdal je v treh zvezkih „Nordische Fahrten“, ki so doživele tri izdaje. Redek uspeh pri

potopisih. Spesnil je „Lovretanske litanije“ in prevedel islandsko pesnitev o Materi božji: „Lilija“. V štirih zvezkih je popisal zgodovino St. Gallena, svojega rojstnega kraja, in svojemu očetu je postavil krasen spomenik s spisom: Gallus Jakob Baumgartner und die neuere Staatsentwicklung der Schweiz. Pod imenom „Wohlgemut“ je napisal delo o Martinu Lutru.

Glavno delo Baumgartnerjevo je pa široko zasnovana zgodovina svetovnega slovstva, ki jo je dovedel do šest debelih knjig. Treba si je predstaviti ogromne težave, ki jih je moral premagati. Ni imel sotrudnikov pri tako ogromnem podjetju, živeti je moral v majhnem mestecu, daleč od velikih knjižnic, podjetje samo je pa neizmerno težavno, ker obsega slovstva vseh narodov vsega sveta, sedaj živečih in že izumrlih. Prva dva zvezka obsegata zgodovino vzhodnih narodov, tretji zgodovino grškega in latinškega klasičnega slovstva, četrti zgodovino grškega in latinškega krščanskega slovstva, peti del obravnava francosko slovstvo, šesti, ki ima za predmet laško slovstvo, se nahaja v tisku.

Quo vadis — opera. Po Sienkiewičevem romanu „Quo vadis“ je napisal Francoz Henri Cain libreto za opero, ki jo je uglasbil nadarjeni komponist Jean Nongues pod naslovom „Chiquito“. Nova opera se je pela prvič lansko sezono v operi „Comique“ v Parizu in je imela uspeh.

Freudenreichovi „Graničari“ v češkem prevodu. V Plznu je izšel češki prevod Freudenreichovih „Graničarov“. V predgovoru se opisuje zgodovina zagrebškega gledališča in Freudenreichovo življenje in umetniško delovanje. Pri istem založniku J. Zaruki so izšli češki prevodi sledečih hrvaških dram: Stjepan Miletić: „Grof Paližina“, Josip Evgen Tomić: „Pastorak“ in Ivo Vojnović: „Psyche“.

Tolstojeva 82 letnica. Dvainosemdesetletnico svojega rojstva je preživel Lev Nikolajevič Tolstoj zdrav v dru-

žinskem krogu pri svojem zetu Mihajlu Sergejeviču Suhotinu v Kočetih v tulski guberniji. Lev Nikolajevič Tolstoj je vesel in vedrega duha. Dan je prešel čisto mirno, nobenega zunanega slavlja ni bilo in noben brzojav ni prišel. Istega dne je odpotoval domači učitelj v rodbini Suhotinovi in Tolstoj mu je napisal v spominsko knjigo za slovo:

„Opravljaj delo svojega življenja, izpolnjuj voljo Boga in bodi prepričan, da samo tem potom boš plodotvorno sodeloval pri izboljšanju splošnega življenja. — Resnično življenje obstoji v tem, da se živi za dušo, izpopolnjuje vedno bolj in približuje k Bogu.“ — 28. avgusta 1910, zvečer, Kočeti.

○●●○

Naše slike.

Vstani, zaspanec, str. 421. Čitateljem „Dom in Sveta“ že znani bolgarski slikar Vešin, ustanovitelj bolgarske umetnosti, je naslikal dovtipno sliko iz vaškega življenja, ki govori dovolj jasno sama o sebi.

Veseli Jaka, str. 437, je delo nemškega slikarja Janeza Gehrtsa, brata bolj znanega slikarja Karla Henrika. Gehrts je ilustriral razne nemške pravljice in knjige ter se odlikuje po živahnem humorju.

Slike Janeza Wolfa in spomenik kralja Jagela so opisane v člankih današnje številke.

Slike na str. 461. nam kažejo najmlajšega slovanskega kralja; črnogorskega vladarja Nikito, z njegovo ženo Mileno in mlajšim sinom Mirkom, katerega bi nekateri radi videli na črnogorskem in menda tudi na srbskem prestolu.

Segantini, str. 444., najslavnejši impresionist, je povelečeval Alpe in njih veličastno krasoto. Še sedaj vzbujajo njegove slike na razstavah veliko zanimanje.



SPOMENIK KRALJA JAGELA V KRAKOVU